

HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF

PARTIUM

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hajdú-Moharos József

PARTIUM

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Megjelent
a Magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium
támogatásával

Felelős kiadó:
Szilágyi Aladár

[Erdélyi Magyar Adatbank]

PARTIUM A KAPCSOLT RÉSZEK

A Királyhágómellék földrajzi leírása

Írta:

dr. Hajdú-Moharos József,
a Balaton Akadémia tanára

Kiadja a Királyhágómelléki Református Egyházkerület

1997

Tartalom

I. Királyhágómellék: országrész a két haza között	5
II. Keleti és déli határaink alakulása	10
III. A Királyhágómellék történeti-néprajzi tájai	15
IV. A Királyhágómellék a román állam keretében	25
V. A régió történeti vármegyéi	31
VI. Erdély északi pereme: Máramaros	43
VII. Megye a hármashatárnál: Szatmár	55
VIII. Hepeshupás vén Szilágyság	65
IX. Biharország	74
X. A Maros kapuvidéke: Arad megye	88
XI. A Temes-Béga mente: Temes megye	98
XII. Erdély délnyugati végvidéke: Krassó-Szörény	108
XIII. A partiumi és bánsági városok, falvak listája	118
Felhasznált irodalom	161

I. Királyhágómellék: országrész a két haza között

A Királyhágó (Pasul Piatra Craiului, 586 m) a Réz-hegységnek a Sebes-Körös völgye felé nyúló nyerge, mely a köztudatban Erdély kapujaként híresedett el. Inkább szimbolikus, mint valóságos határpont: itt kerüli meg a Nagyvárad-Kolozsvár műút a Sebes-Körös völgyszűkületét. Erdély régi határa a hágótól 15 km-re keletre, Körösfeketető (Negreni) és Csucsá (Ciucea) között húzódik.

A Kárpát-medencét több mint egy évezreden át a Magyar Szent Korona politikai egysége töltötte ki: Hungária, a történelmi Magyarország. A Kárpát-gerinc természettől adott határvonala azonban nem mindig és nem mindenütt jelölte egyben a magyar állam politikai határát is. Magyarország fogalma a Kárpát-medencénél szűkebb jelentést hordozott: Alsó-Magyarországra (Dunántúl, Dunáninnen) és Felső-Magyarországra (Tiszáninnen, Tiszántúl) oszlott. Az anyaországhoz koronként változó kiterjedésben kiegészítő részek - Erdély, Szlavónia, Határőrvidék - és társországek - Horvátország, Dalmácia, Bosznia, Szerbia, Havaselve, Moldva, Bulgária, Galícia, Lodoméria - kapcsolódtak. Erdély és Szlavónia csak a távolság okán különültek el az ország belsejétől: túl messze feküdtek Buda-Esztergom-Székesfehérvár vidékétől ahhoz, hogy közvetlenül onnan irányíttassanak; ezért az *erdélyi vajda* és a *szlavón bán* személyében közbülső irányítási szint iktatódott közbe. Jogállásuk, belső rendjük az ország magterületével lényegében azonos volt. Horvátország státusa külön törvényhozó gyűlést is feltételezett; később Szlavóniával összeolvadva valóságos autonóm társországgá alakult. A többi társországek csak laza hűbéri szálakkal kapcsolódtak Hungáriához: a magyar királyok uralma csak oly mértékben érvényesülhetett, amennyire ezt a szomszéd nagyhatalmakkal (Bizánc, Lengyelország, később az Oszmán Birodalom) szembeni erőviszonyok megengedték.

Hagyományos tájszemléletünk „két hazája”: a Királyhágóig terjedő „szűkebb” Magyarország, illetve a Szent István koronájának jogán, de az előbbitől elkülönítve igazgatott Királyhágón túli országrész, Erdély. A kettő közötti különbségtétel csak a XVI. századtól tett szert igazi jelentőségre. Míg a Királyhágón túli terület az Erdélyi Fejedelemség létrejötte után államjogi egységként szerepelt, az erdélyi fejedelmek uralma alá tartozó magyarországi megyék, az ún. Partium (Párcium, Kapcsolt Részek) tartalma folyton változott. Hozzá tartozott a Tiszántúl és a Temesköz kisebb-nagyobb része, sőt időnként néhány tiszáninneneni megye is. Legnagyobb

kiterjedését BETHLEN GÁBOR uralkodása alatt érte el, amikor a Habsburgok kénytelenek voltak átengedni Erdélynek a **hét felső-magyarországi vármegyét** (Borsod, Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ugocsa).

A Partiumnak mint **jogi fogalomnak** a csírája az 1544-es tordai országgyűlésre vezethető vissza, amelyen a tiszántúli megyék - Arad, Békés, Bihar, Csanád, Külső-Szolnok, Temes, Zaránd - is képviseltették magukat. Ismeretes, hogy Erdély maga a tordai országgyűlés végzése (1568) óta a négy bevett vallás¹ hazája, s mint ilyen példátlan a vallásháborúktól zaklatott Európában. A vallásszabadság a XVI-XVII. században a protestáns jellegű tiszántúli megyékben az erdélyi orientációt erősítette.

A török kor után az 1690. évi **Diploma Leopoldinum Erdélyt Magyarországtól elkülönített Habsburg-nagyfejedelemséggé nyilvánította**, amelyhez a Partium egyes részeit továbbra is hozzászámították. A magyar országgyűlés szinte állandó követelése dacára a XVIII. században csak Máramaros, Arad és Alsó-Zaránd került vissza Magyarországhoz. A Partium maradékát (Felső-Zaránd, Kraszna, Közép-Szolnok, Kővárvidék) csak 1848-49-ben, majd 1860-ban kapcsolták vissza az anyaországhoz.

Az 1918-20-as uralomváltás után **Erdély (Ardeal, Transilvania, Siebenbürgen)** fogalma kiterjeszkedett a Magyarországtól Romániához csatolt egész területre, beleértve a Királyhágón inneni országrészből lekapsolt vidékeket is. E karéj alakban Máramarostól az Al-Dunáig húzódó területsávra a református egyházban vezették be a **Királyhágómellékelnevezést**, míg a köznyelvben a XVI. század óta meghonosodott **Partium** és a XVIII. századi eredetű **Bánság** (= Temesköz, Duna-Tisza-Maros köze) fogalma használatos. A Partium mai fogalma az **Erdéllyel együtt Romániához kapcsolt tiszántúli részekre** vonatkozik. Ugyancsak a mai napig fennmaradt a Királyhágóhoz viszonyító megkülönböztetés: a református egyház beosztásában a Kolozsvár székhelyű **Erdélyi Egyházkerület** a Királyhágón túli részekre szorítkozik, míg a partiumi és bánsági egyházközségek a Nagyvárad székhelyű **Királyhágómelléki Egyházkerülethez** tartoznak. A római katolikus egyház beosztásában ugyanez a terület a szatmári, a nagyváradai és a temesvári egyházmegyét alkotja.

1) A négy bevett vallás: katolikus, református (kálvinista), evangélikus (lutheránus), unitárius. Ezek mellett „megtúrt” felekezetnek számított a görögkeleti.

A Királyhágómelléki Egyházkerület a Tiszántúliból vált ki az első világháborút követő uralomváltás után: 1996-ban érkezett fennállásának 75. évfordulójához. Első püspökévé az 1921. augusztus 16-i alapító ülésen SÜLYOK ISTVÁN nagyvárad-újvárosi lelképásztort választották. A Máramarosszigettől Orsováig nyúló kerületbe 183 egyházközséget soroltak, ahol kb. 250 ezer református hívő élt. 1942. január 1-jével az egyházkerület visszatagozódott a Tiszántúliba, majd 1946-tól Nagyvárad Egyházkerület néven ismét különvált attól. Az 1989-es forradalom után újra felvette történelmi nevét, s püspökévé a korábbi temesvári lelkész TÓKÉS LÁSZLÓT választotta meg. A Királyhágómelléki Egyházkerület Nagyvárad székhellyel 8 egyházmegeyét foglal magában: Nagybánya, Szatmár, Nagykároly, Érmellék, Zilah, Szilágysomlyó, Bihar, Temesvár². Az 1990-ben alakult s azóta részleges állami elismerést nyert nagyvárad Sulyok István Református Főiskola révén az egyházkerület élen jár a romániai magyar felsőoktatás újjászervezéséért folytatott küzdelemben. Református középiskolák alakultak - egyelőre az állami oktatás keretében, de egyházi költségviseléssel - Nagyváradon, Szatmárnémetiben és Zilahon. 1995-ben csatlakozott az egyházkerülethez a Budapesten működő Erdélyi Gyülekezet. Példamutató az együttműködés a várad rómái katolikus püspökséggel: Nagyváradon ökumenikus templom épült a katolikus és református hívek közös használatára.

A három partiumi-bánáti rómái katolikus egyházmegeye mindegyike töredék. Közölük kettő Szent Istvánig vezet vissza eredetét: a várad püspökséget Bihar, a temesvárit Csanád székhellyel maga az államalapító király hozta létre. A bihari püspökséget Szent László költöztette Váradra, míg a csanádi püspök 1732 óta székel Temesvárott. A szatmári püspökséget - az egriből leválasztva - 1804-ben alapították. A nagyvárad és a szatmári egyházmegeye a Tiszántúl középső, ill. északi harmadát fogta át; míg a temesvári a Dél-Tiszántúl és a Bánság mellett Szeged városát is. 1948-1989 között mindhárom egyházmegeyét felfüggesztették és a gyulafehérvári püspök hatáskörébe utalták. Újjászervezésükre az 1989-es forradalom után kerülhetett sor. A mai beosztás szerint Máramaros és Szatmár a szatmári, Bihar és Szilágysomlyó a nagyvárad, Arad, Temes és Krassó-Szörény a temesvári egyházmegeye tartozéka. A hívek zöme magyar, de vannak köztük németek (főleg a temesvári és a szatmári egyházmegeyében), szlovákok (a temesvári és a várad egyházmegeyében), bolgárok (a temesvári egyházmegeyében) és román ajkúak is.

2) 1995-ben határozat született a temesvári és aradi egyházmegeye különválasztásáról.

**A királyhágómelléki megyék vallási statisztikája
(ezer fő, 1992)**

Megye	Lakosság	Ortodox	Római katolikus	Református	Görög katolikus
Máramaros	539	417 (77%)	37 (5%)	24 (4%)	30 (6%)
Szatmár	400	199 (50%)	74 (18%)	77 (19%)	36 (9%)
Szilágy	266	178 (67%)	8 (3%)	54 (20%)	9 (3%)
Bihar	634	378 (60%)	65 (10%)	125 (20%)	15 (2%)
Arad	487	359 (74%)	58 (12%)	15 (3%)	5 (1%)
Temes	700	548 (78%)	92 (13%)	16 (2%)	8 (1%)
Krassó-Szörény	376	316 (81%)	31 (8%)	2 (1%)	7 (2%)
Összesen	3402	2395 (70%)	365 (11%)	313 (9%)	110 (3%)

3) Jelentős történeti felekezet még a zsinatpresbiteri evangélikus egyház 5000 főnyi közössége, zömmel Arad megyében. A Királyhágómellékhez számítható még a Mehedinți megyében kimutatott 2400 római katolikus és 100 református hívő, akik minden bizonnyal a Bánságból átszatolt orsovai körzet lakói.

**A királyhágómelléki megyék nemzetiségi statisztikája
(ezer fő, 1992)**

Megye	Lakosság	Román	Magyar	Cigány	Német	Egyéb
Máramaros	539	436	55	7	3	38 ⁴
Szatmár	400	234	140	11	14	1 ⁵
Szilágy	266	192	63	9	-	2 ⁶
Bihar	634	419	181	23	2	9 ⁷
Arad	487	392	61	14	9	11 ⁸
Temes	700	560	63	15	27	35 ⁹
Krassó-Szörény	376	325	8	8	12	23 ¹⁰
Összesen	3402	2558 (75%)	571 (17%)	87 (3%)	67¹¹ (2%)	119 (3%)

4) ebből 37 ruszin

5) főként ruszinok

6) főként szlovákok (a Réz-hegységben)

7) ebből 9 szlovák (a Réz-hegységben)

8) ebből 7 szlovák, 2 szerb, 1 bolgár

9) ebből 17 szerb, 7 bolgár, 7 ruszin, 2 szlovák

10) ebből 8 szerb, 4 horvát, 4 ruszin, 4 cseh, 3 krassován

11) A bánsági megyékben 1977-ben még lényegesen több német élt: Arad 40, Temes 98, Krassó-Szörény 22 ezer fő; ugyanakkor Szatmárban csak 6 ezer németet számoltak. A kivándorlással a bánáti svábok száma kevesebb, mint harmadára olvadt; viszont a zömében magyarajkú szatmári svábok körében növekedett a magukat németnek vallók száma.

II. Keleti és déli határaink alakulása

A magyar állam keleti és déli határai az évszázadok során nagy változásokon mentek át. Az Árpád-utódok birodalmának keretei messze túlterjedtek a Déli- és Keleti-Kárpátokon: Havaselve és Moldva a középkorban részben magyar lakossággal települt be, fejedelmeik még a XVI. században is elismerték a Magyar Szent Korona fennhatóságát. Az Árpádoknak Halicsra és Lodomériára (az Északkeleti-Kárpátok külső oldalára) vonatkozó jogait használták hivatkozási alapul a Habsburg-uralkodók, amikor a XVIII. században birodalmukba illesztették - Magyarországtól persze szigorúan elkülönítve! - a Lengyelországtól megszerzett Galiciát és a Moldvából lekapcsolt Bukovinát. A magyar állam keleti oldalán a XVIII. században kettős határ rögzítődött: a Kárpát-gerinc Erdély külső peremén (a Magyar Birodalom külső határa) és a Királyhágó vonala (Erdély és a szűkebb Magyarország között).

Erdély belső határa nagyjából az Erdélyi-középhegység (a román földrajztudomány Nyugati-Kárpátoknak nevezi) - középkori nevén: *Biharerdő* - gerincvonalát követte (maga az Erdély szó az *Erdőelvi*, vagyis a Biharerdőn túli területet jelöli). A Godján-Szárkő-masszívumban kezdődő határ az Erdélyi-Vaskapu-hágó előtt szelte át a Bisztra völgyét, majd a Ruszka-havason át Zámnál ért a Maroshoz. Tovább északra az Erdélyi-érchegységben a Fehér-Körös, majd a Bihar-hegységben az Aranyos vízválasztóján húzódott. A Meleg-Szamos forrása a határ magyarországi oldalára esett, viszont a Sebes-Körös felső vízvidéke (Kalotaszeg) Erdélyhez tartozott. A Nagyvárad-Kolozsvár fűtutát Csucsánál - az Erdély és Magyarország határpontjaként emlegetett Királyhágótól néhány km-re keletre! - keresztezte. Tovább a Meszes-hegység gerincén, majd Zsibótól egy darabon a Szamos völgyében, azután a Kóvár-, Lápos- és Széplés-hegység, majd a Radnai-havasok magaslatain húzódott a Borsai-hágóig, végül az Aranyos-Beszterce völgyébe ereszkedve a Cibó beömlésénél csatlakozott a külső országhatárhoz. Az ismertetett határvonal a középkor végére rögzítődött, korábban Kalotaszeg Bihar megyéhez tartozott, a régi Szolnok megye pedig a Tiszától a Nagy-Szamos forrásvidékéig végighúzódott a Tiszántúl középső és Erdély északi sávján (az erdélyi Szolnok-Doboka és a magyarországi Jász-Nagykun-Szolnok egyaránt a középkori sóispánságból származik).

A történeti Erdély nyugati határát kisebb módosításoktól eltekintve valamennyi területi reform tiszteletben tartotta. Az 1876-os megye-

rendezéskor Zaránd kétharmada és Kővárvidék fele került erdélyi megyékhez (Hunyadhoz, ill. Szolnok-Dobokához); ellenben a Kraszna és Közép-Szolnok összevonásából keletkezett Szilágy megyéhez hozzácsatoltak egy részt az erdélyi Doboka megyéből, míg Zaránd alsó harmada Arad megyéhez került. Az 1940-44-es magyar beosztás a Királyhágó keleti oldalán fekvő két bihari falu Kolozshoz, néhány Zsibó környéki falu Szilágyhoz, valamint a (Kővárvidékből származó) szolnok-dobokai kápolnokmonostori járás Szatmárhoz csatolásával korrigálta a hagyományos határvonalat. Jelenleg Máramaros megye a Lápos-vidékkel, Szilágy Zsibótól keletre eső részével, Krassó-Szörény az Erdélyi-Vaskapu előtti falvakkal benyúlik a történeti Erdélybe; viszont Kolozs a Királyhágónál, Hunyad pedig a Fehér-Körös felső vízvidékén és Zám körzetében a történeti Erdélyen kívüli részeket is magában foglal. Míg a Királyhágótól délre Zaránd felszámolása (1876) óta nagyjából állandósult a szűken vett Erdélyhez tartozó megyék nyugati határa, a Királyhágótól északra eső, nyitottabb vidéken azóta is számos jelentős módosítás történt. Ez egybevág azzal a tapasztalattal, hogy a hegyvidéki határok tartósabban fennmaradnak a sűrűbben lakott, jobban átjárható dombvidékeken húzódó határokhoz képest.

Hazánk területi alakulásának másik nagy kérdése a Délvidék volt. A törökkel kötött karlócai béke (1699) török kézen hagyta a Temesközt, vagyis a Duna-Tisza-Maros közét, amely ekkor különült el első ízben az anyaországtól. A felszabadított országrészben már a XVII. század végén megkeddődött a vármegyék újjászervezése, míg a török határ menti sávot katonai igazgatás alá helyezték: megalakult a Tisza-Marosi határőrvidék, főleg szerb lakossággal, akiket pl. a Rákóczi-szabadságharc ellen is föl lehetett használni. Ugyancsak katonai igazgatás alá került az egész Drávántúl, amely a török hódoltság előtt a magyar anyaország közvetlen része volt - megnyitva ezzel az utat Szlavónia Horvátországba olvasztásához¹².

Az 1718-as **pozsareváci béke** értelmében, amely az osztrák-török háborúknak a Habsburgok számára legsikeresebb fordulóját zárta le,

12) A középkorban Horvátország a Karszt-felvidéket, Szlavónia pedig a Zágrábi-medencét és környékét jelentette. A török idők alatt terjeszkedett ki a Horvátország fogalom Zágráb, Kőrös és Varasd vármegyére, a Szlavónia (Tótország) nevet pedig - először „katonai térképezők tévedéséből” - a Drávántúl keleti részére, az egykori Verőce, Pozsega, Valkó és Szerém megyékre, valamint Baranya és Somogy drávántúli részeire kezdték alkalmazni. Amikor 1743-ban a Drávántúlt - a Határőrvidék kivételével -

nemcsak a Temesköz szabadult fel - és került osztrák katonai igazgatás alá -, hanem egy időre Szerbia nagy része és Olténia (Kis-Oláhország) is. A déli országhatárt az első világháborúig fennálló alakjában az 1740-es **belgrádi béke** határozta meg: a határ nagy részét folyókra - az Unára, a Szávára és a Dunára -, ill. Orsovától a Déli-Kárpátok gerincére helyezték. A belső oldalon a XVIII. század közepére teljessé vált a katonai igazgatás alatt maradó, az anyaországtól elkülönített **Katonai Határőrvidék**, amely keskeny sávban húzódott az Adriától a Keleti-Kárpátokig.

Keleti határaink alakulásának új fejezete a két világháború fejleményeihez kötődik. Ismeretes, hogy Románia csak 1916-ban lépett be a háborúba, miután az Antanttól kedvezőbb területi ajánlatot kapott. Az 1916 nyarán lezajlott román inváziót - a Székelyföld és Dél-Erdély részleges megszállását - a központi hatalmak sikeres ellentámadása követte: 1917-ben már a Szeret vonalán állt a front, majd a románok háttérét biztosító Oroszország kiválása után Románia kénytelen volt külön békét kötni (1918. május 5.)¹³

Az első világháború küszöbén megfogalmazott maximális román igények a Tiszáig terjedtek, amit - a Hódmezővásárhely-Debrecen-Vásárosnamény vonalig - az Antanttal kötött 1916-os titkos megállapodás is megerősített; végül azonban Románia területe a Tiszát csak Máramarosban érte el. Ugyanakkor már 1916-ban fölmerült Románia semlegességének biztosítása végett a Bánság átadásának gondolata. A monarchia katonai összeomlása nyomán a belgrádi fegyverszünet jelölte ki a demarkációs vonalat (1918. november 19.): ez a Maros folyását követte Marosvásárhelyig,

polgárosítják, a horvát bán fennhatósága alá rendelik, noha a három újjászervezett drávántúli megye (Verőce, Pozsega, Szerém) továbbra is küld követeket a magyar országgyűlésre is. Hiába bizonygatják a magyar rendek az immár „szlavón” megyék Magyarországhoz tartozását - FÉNYES ELEK is mint az ország ötödik kerületét, a Dunántúl, Dunáninnen, Tiszáninnen, Tiszántúl sorában ismerteti a Drávántúlt 1840 körül -, Szlavónia teljesen délszláv jellegűvé válik, míg az 1868-as magyar-horvát kiegyezés jogilag is a horvát társországhoz tartozónak ismeri el.

13) Románia 1918 tavaszán különbékét kötött a központi hatalmakkal, melyben kénytelen volt lemondani egy keskeny - mindössze 23 ezer lakosú - határsávról Ausztria-Magyarország, Dobrudzsa déli és középső részéről Bulgária javára. Dobrudzsa északi része a központi hatalmak közös birtoka, néhány dunai sziget az Osztrák-Magyar Monarchia tartós bérleménye lett volna. Ugyanakkor a központi hatalmak elismerték Románia jogát Besszarábia annektilására. A bukaresti béke rendelkezéseit már nem hajtották végre.

ahonnan Besztercét érintve a Nagy-Szamos felső völgyébe csapott át. 1918-19 fordulóján a román csapatok a demarkációs vonalat átlépve teljesen megszállták a történeti Erdélyt. 1918. december 1-jén a Gyulafehérvárra összehívott román népgyűlésen proklamálták Erdélynek a Román Királysággal való egyesülését, amit később a trianoni béke szentesített. 1918 decemberében a románok bevonultak Kolozsvárra, majd a front januárban a Brád-Csucsá-Zilah-Máramarossziget vonalon megmerevedett. Az 1919 márciusi Vix-jegyzékben az Antant lényegében az 1916-os titkos megállapodásban Romániának ítélt tiszántúli részek kiürítésére szólított föl. Az 1919. április 16-án meginduló román támadás néhány hét alatt az egész Tiszántúl elvesztéséhez vezetett, sőt augusztusban a román hadsereg a tiszai frontot áttörve bevonult Budapestre is.

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni béke Magyarországtól Romániához csatolt 103 093 km² területet; ebből 57 800 ezer km² királyhágóntúli, 26 200 km² tiszántúli és 19 100 km² bánági rész volt¹⁴. A magyar-román határt úgy jelölték ki hogy a Temesvár-Arad-Nagyvárad-Szatmárnémeti tengely a Kisantant stratégiai céljait kielégítve Románia területén kapcsolta össze Csehszlovákia és Jugoszlávia vasúthálózatát¹⁵. A trianoni határ a zárt magyar nyelvterület belsejében húzódik a kárpátaljai hármashatártól Nagyvárad vidékéig, ettől délre pedig vegyes etnikumú területet szel át. A román településterületből csak néhány kis sziget maradt Magyarország birtokában. A végső határvonal a magyarokra nézve szigorúbb angol és francia, illetve a kedvezőbb amerikai és olasz javaslatok kompromisszumaként alakult ki. A Bánág körüli román-szerb vita miatt Temesvár és Szeged körzetébe először francia megszálló csapatok érkeztek; a Bánág végleges felosztását ugyancsak a trianoni béke rögzítette.

1940-ben napirendre került a magyar-román határ revíziója. A trianoni határok fenntartásában leginkább érdekelt Franciaországnak, a románok fő patrónusának katonai veresége után 1940 nyarán a Szovjetunió, Magyarország és Bulgária egyaránt érvényesíteni kívánta Romániával szembeni igényeit. Miután a Szovjetunió június 26-án megszállta

14) A királyhágóntúli megyék együttes kiterjedése - minthogy a Hunyadhoz és Szolnok-Dobokához tartozó partiumi terület valamelyest felülmúlja a Szilágyhoz tartozó erdélyi területet - valamivel nagyobb a történeti Erdélynél. A tiszántúli részhez számítottuk Arad és Csanád megyét is.

15) E tengelyből egyetlen rövid szakaszt kellett magának Romániának megépitnie. Nagyszalonta (Salonta) és Kisjenő (Chişineu-Criş) között.

Besszarábiát és Észak-Bukovinát, és Bulgária is visszakapta Dél-Dobrudzsát, augusztusban megkezdődtek a Turnu Severin-i magyar-román tárgyalások. Ezek sikertelensége miatt került sor a bécsi Belvedere-palotában a német-olasz döntőbíráskodásra. A második bécsi döntés (1940. augusztus 30.) értelmében a Trianonban Romániához került 103 093 km² területből Erdély északi és keleti részén 43 492 km²-t visszacsatoltak Magyarországhoz. A döntés Erdélyt kettéosztotta, és az akkor még többségében magyarok lakta északi részt - Nagyszalonta-Nagyvárad-Kolozsvár-Marosvásárhely-Sepsiszentgyörgy városokkal, keleten pedig a történelmi országhatárral bezárólag - ismét magyar igazgatás alá helyezte. Így Magyarországhoz került a romániai magyarság többsége: köztük a székelyföldi, a kalotaszegi, a szilágysági, a szatmári s nagyrészt a bihari magyarok. A Királyhágómellékből Magyarország 16 100 km²-t kapott vissza, míg 29 200 km² Romániánál maradt.

1944 szeptemberében, a román kiugrás után a német és magyar hadvezetés kétségbeesett kísérletet tett a frontvonalnak a Déli-Kárpátok vonalára való visszavetésére: a dél-erdélyi offenzíva térségünkben Arad és Belényes körzetéig hatolt, ahol aztán a szovjet túlerővel szemben elakadt. A Vörös Hadsereg október 2-án vonult be Nagyváradra, 11-én Kolozsvárra, 17-én Máramarosszigetre, 25-én Nagykarolyba és Szatmár-németibe. 1944 ősze óta Erdély egésze - néhány hónapos észak-erdélyi szovjet igazgatás után - ismét Romániához tartozik. Bár a béketárgyalások során ismét fölmerültek a magyar-román határt átrendező javaslatok¹⁶, a párizsi béke (1947. február 10.) változatlan formában megerősítette a trianoni határvonalat.

16) A magyar delegáció a Partium egy részét - legalább is a Szatmárnémeti-Nagyvárad közötti magyar többségű területet - próbálta megmenteni Magyarország számára. Minden korrekciós javaslat megbukott a győztes nagyhatalmak ellenállásán.

III. A Királyhágómellék történeti-néprajzi tájai

1. Partium

A Partium egyszerre volt a Magyar Királyság legkeletibb és az Erdélyi Fejedelemség legnyugatibb része. A speyeri szerződés (1570) a vitatott magyarországi vármegyék közül Erdélyhez engedte át Bihar, Közép-Szolnok, Kraszna és Máramaros vármegyéket, és hallgatólagosan lemondott Zaránd megyéről is. Az önálló fejedelemség idején a fenti vármegyék alkották a tulajdonképpeni Partiumot, az Erdélyi Fejedelemség nagy korszakaiban azonban e terület tovább bővült. Így BOCSKAI ISTVÁN fejedelemsége alatt - a bécsi békekötés (1606) értelmében - erdélyi fennhatóság alá került Szatmár, Szabolcs, Bereg, Ugocsa, s több jelentős vár és mezőváros Zemplén megye területén, mint pl. Tokaj vára nagy kiterjedésű uradalmával együtt. A Partium legnagyobb kiterjedését BETHLEN GÁBOR (1621: nikolsburgi béke) és a két RÁKÓCZI GYÖRGY alatt érte el, akiknek hatalma alá tartozott Felső-Magyarország fő helye, Kassa is.

Az 1690-es Diploma Leopoldinum nem intézkedett közvetlenül a Részek közjogi helyzetéről. Az 1732. december 31-én kelt királyi resolutio Arad és Máramaros vármegyét minden szempontból a Magyar Királyság fennhatósága alá helyezte, míg Kraszna és Közép-Szolnok vármegyék, illetve Kővár vidéke (mely 1566-ban vált le Közép-Szolnok keleti harmadából) az Erdélyi Nagyfejedelemség joghatása alatt állt. Zaránd vármegyét pedig megosztották: nyugati felét Arad vármegyével egyesítve Magyarországhoz csatolták, míg megmaradt keleti fele továbbra is Erdélyhez tartozott.

Megszűnésekor, 1860-ban a Partiumhoz tartozott még a Szilágyság (Kővárvidék, Közép-Szolnok és Kraszna megye), valamint a Fehér-Körös forrásvidékén fekvő Zaránd megye (a nagyhalmágyi, brádi, ribicei és körösbányai járás). 1876-ban Kraszna és Közép-Szolnok vármegyéből Szilágy vármegye lett. Solnok-Doboka vármegye Belső-Szolnokból, Doboka nagyobb részéből és Kővár vidékének keleti részéből alakult meg; Kővárvidék nyugati részét Szatmárhoz csatolták. A kis Zaránd vármegyét Arad és Hunyad között osztották szét.

Ma a Partiumból Románia területén Máramaros, Szatmár, Bihar, Szilágy és Arad megyék foglalnak helyet, melyek összterülete 29 657 km² összesen 2 334 165 lakossal (1992)¹⁷.

2. Máramaros

(románul Țara Maramureșului, Maramureș, németül Marmarosch, Alte Mieresch)

Eredetileg a Tisza felső folyásánál elterülő Máramarosi-medencére és hegységkeretére vonatkozó tájnév. Első okleveles említése 1199-ből való (Imre király vadászata kapcsán), majd 1231-ből mint „királyi erdő” szerepel. Első települései a Mára völgyéből ismeretesek 1271-ből. Az egykori Máramaros vármegye a Tiszába ömlő mellékvizek (Fehér-Tisza, Visó, Iza, Tarac, Talabor, Nagyág) vízterületét ölelte fel egészen a Huszti-kapuig. Kezdetben kevésbé lakott hegyvidék volt. Az Árpád-házi királyok népesítették be a XIII. században. A magyar, német, román és ruszin lakossággal betelepült vármegye déli részén a görögkeleti vallású románok kerültek többségbe, akik közül számosan résztvettek a XIV. században a Moldvai Fejedelemség megalapításában és benépesítésében. Máramaros sokáig ki volt téve a tatár veszedelemnek: 1717-ben, az utolsó tatár betörés alkalmával a tatárokat a Borsai-hágónál megverték, és 10 ezer magyar foglyot szabadítottak ki.

Máramaros hagyományos központja Sziget koronaváros¹⁸, mely körül a terület (korábban Terra) a XIV. század közepétől gyors fejlődésnek indult. A vármegyét az Iza bal oldali mellékfolyójáról, a Máráról nevezték el (1231: Maramors). A megye székhelye abban a szegletben települt, amelyet a Tisza és a bal felől beléömlő Iza alkot; a szigeten épült földvártól ered a város neve: Máramarossziget (Sighetu Marmăției). A máramarosi koronauradalom 1556-1733 között a Partiumhoz tartozott, így Erdély fejedelmi joghatásába került. 1920 után a megye déli harmada Romániához, északi kétharmada Csehszlovákiához (Kárpátaljához) került. Északi része 1939-től, déli része 1940-től 1944-ig átmenetileg ismét Magyarország adminisztrációjához tartozott.

17) A felsorolt öt megye a történeti Partiumon kívüli területeket is felölel: Arad a Bánságba, Szilágy és Máramaros a történeti Erdélybe is benyúlik. Ugyanakkor kisebb partiumi részek Hunyad és Kolozs megyéhez is tartoznak.

18) Az öt máramarosi koronaváros: Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező és Máramarossziget. Jelenleg az első három Ukrajnához (Kárpátaljához), a két utóbbi Romániához tartozik.

rációjába került. 1945-től északi részét a Szovjetunióhoz, a déli részét Romániához csatolták.

A romániai Máramaros fogalma később Erdély egész északi peremvidékére kiterjeszkedett. Az 1950-ben felállított Nagybánya tartomány - a korábban Szatmár megyéhez tartozó Nagybánya (Baia Mare) székhellyel - 1960-tól Máramaros (Regiunea Maramureș) néven szerepelt. Ennek helyén 1968-ban Szatmár (județul Satu Mare - székhelye: Szatmárnémeti/Satu Mare) és Máramaros megye (județul Maramureș - székhelye: Nagybánya/Baia Mare) alakult meg.

3. Szatmár és Szilágy vidéke

(a Szamos és a Kraszna Alföldre nyíló kapuvidéke a történelem során Erdély és Magyarország között a legintenzívebb kapcsolódás helye volt.)

Az Erdélyi-medence (Depresiunea Transilvaniei) hegységkeretén itt nyílik a legnagyobb hézag: a kristályos szigetrögökkel - Bükk (Culmea Făgetului), Kővár (Preluca), Szilágysomlyói-Magura (Măgura Șimleului) - tarkított **Szilágysági-dombvidék** (Dealurile Sălajului) széles kaput nyit az Alföld északkeleti öblözete - **Szatmári-síkság** (Câmpia Someșului) - és az Erdélyi-medence északnyugati része, a **Szamos-hátság** (Podișul Someșan) között. A Szamos völgyével átszelt vidéken több nagy múltú történelmi egység alakult ki.

Szatmár (románul Sătmar, Satu Mare, németül Sathmar) történelmi vármegye volt a Tiszántúl északi részén. A Nyírség keleti szélétől a Gutin-hegységig terjedt, nagyrészt a Tisza, a Túr, a Szamos és a Kraszna ártere foglalta el. Székhelye a középkorban Szatmár, majd a XVIII. századtól Nagykaroly (Carei, Großkarol). A trianoni béke csak kis részét hagyta Magyarországnál: ezt a Mátészalka székhelyű Szatmár-Bereg-Ugocsa megyébe olvasztották, majd 1950-ben Szabolccsal egyesítették. A Romániához csatolt rész Nagybánya, majd Szatmárnémeti (Satu Mare) székhellyel - a tartományi rendszer időszakát kivéve - mindmáig külön megyét alkot. Szatmárhoz osztották be a kis **Ugocsa** vármegye Romániához került részét is. A lakosság vegyesen magyar és román; érdekes néprajzi színfoltot képeznek a XVIII. században Nagykaroly környékére telepített szatmári svábok.

Szatmár vármegye 1876 előtt 4 járásra tagozódott, melyek nagyjából megfeleltek a természeti tájegységeknek:

a) A *nyíri járás* a megye nyugati szélén, a Nyírségi-homokhátság Nagykároly környéki részét foglalta magában (a román tájszemléletben: *Câmpia Carei*)

b) A *krasznaközi járás* a Kraszna és a Szamos között foglalta magában, beleértve a történeti nevezetességű Majtényi-síkot (*Câmpul Moftinului*) és az *Ecsedi-lápot* (*Mlaştina Ecedului*). A lápot Ecsedről, a mai Nagyecsedről nevezték el, amely a XIX. század végén lecsapott nagy mocsárvidék nyugati szélén feküdt. A mocsárról már Anonymus is megemlékezett (ott a lápok alatt = „*in eodem loco infra paludes*”). A láp a magyar-román határ mentén húzódik, déli része tartozik Romániához.

c) A *szamosközi járás* a Tisza és a Szamos közti síkot (*Câmpia Livei* - *Livada/Sárköz* faluról elnevezve) foglalta magában: e vidék falvait érte a legsúlyosabb pusztítás az 1970-es felső-tiszai árvíz alkalmával.

d) A *nagybányai járás* a megye keleti hegyes vidékét foglalta magában. Ezen belül Nagybánya szűkebb környéke *Bányavidéket* (*Depresiunea Baia Mare*) alkotja, ahol a nagy múltú felső-magyarországi bányavárosok: Nagybánya, Felsőbánya (*Baia Sprie*), Kapnikbánya (*Cavnic*) található¹⁹. A Gutin-hegység színes- és nemesérci Erdély egyik legjelentősebb bányakörzetét éltetik. Bányavidék 1968 óta Máramaros megyéhez tartozik.

e) A *nagybányai járásból* századunk elején vált ki a megye másik hegyvidéki járása: az *Avasság* (*Avas-medence, Ţara Oaşului*). A Tisza és a Túr között elterülő vidék Románia egyik legérdekesebb, román-magyar lakosságú néprajzi tájegysége; ma is Szatmár megyéhez tartozik. A magyar nyelvemléki „*avas*” makkoltatásra szolgáló erdőt, rengeteget, tilalmas erdőt jelent (*Avas-hegység, Munţii Oaşului*). Az *Avasság* 16 helysége egykor Szatmár várának tartozéka volt. A járás székhelye *Avasújváros* (*Oraşu Nou*) volt; központi szerepét 1968 óta a várossá nyilvánított *Avasfelsőfalu* (*Negreşti-Oaş*) vette át.

Szolnok (Solnoc) a középkorban Erdély külső határától a Tiszáig terjedő várispánság volt, melynek hatáskörébe tartozott az észak-erdélyi sóbányák és a sószállító út ellenőrzése. A Dés-Zilah-Szalacs-Debrecen-Szolnok útvonal mentén elnyúló Árpád-kori Szolnok később három részre szakadt: az erdélyi **Belső** (Solnocul din Lăuntru, Dés központtal), a partiumi **Közép**- (Solnocul din Mijloc, Zilah központtal) és a Tisza menti

19) Felső-Magyarország a történeti tájszemléletben a tiszántúli és a tiszáninneni országrész összefoglaló neve volt. Bányavárosai két fő csoportban helyezkedtek el: a Gömör-Szepesi-érchegységben (ma Szlovákia) és a Gutin-hegység vidékén (Románia).

Külső-Szolnokra (Szolnok központtal). 1876 után Belső-Szolnok **Szolnok-Doboka** (Solnoc-Dăbâca), Közép-Szolnok pedig Szilágy megyében folytatódott. Külső-Szolnokot a török kor után Hevessel vonták össze, majd 1876-ban Jász-Nagykun-Szolnok megyébe olvasztották.

Szilágyság (Sălaj) - természeti és történelmi táj a Berettyó, Kraszna, Zilah, Szilágy, Szamos és Lápos vízvidékén (1494: Zilágyság név alakban jön elő). Történelmi tájnévként a Partiumnak Erdély északi szélén 1861-ig fennmaradt maradványát jelenti: ennek zöméből alakult meg 1876-ban Szilágy vármegye. Ennek helyén 1876-ig Közép-Szolnok és **Kraszna** megye (a Kraszna felső medencéjében, Kraszna vára körül kialakult középkori megye) állt fenn. Az ország legkisebb törvényhatóságai közé számítható Kraszna vármegye területe 1146 km², székhelye Szilágysomlyó (Șimleu Silvaniei) volt. Kraszna vármegyét Szent István hozta létre még a XI. század elején, Kraszna központtal. Az 1241-es tatárjáráskor elpusztult Krasznavár szerepét a IV. Béla király által építtetett új kővár, Valkóvára vette át, és lett a vidék közigazgatási és védelmi központja. 1445-től lett Szilágysomlyó a megye székhelye. Szilágy megyét 1968-ban régi határaihoz képest kelet felé eltolva, a történelmi Erdélyhez tartozó románlakta településekkel kibővítve alakították újjá, ugyanakkor a jórészt magyarok lakta Tasnád (Tășnad) környékét Szatmárhoz csatolták. A román lakosság aránya így elérte a 75 %-ot. A Szilágyság központja Zilah (Zalău - a volt Közép-Szolnok székhelye).

A Szamos mente magyar-román vegyes lakosságú terület. Míg az országhatárhoz közeleső vidéken (Szatmár megye alföldi részén) a magyarok többséget alkotnak, Erdély belseje felé arányuk fokozatosan csökken. Viszonylag sok magyar él Zilah és Szilágycseh (Cehu Silvaniei) környékén, az ún. **Tövisháton**. Az egykori Kővárvidék és Belső-Szolnok magyarsága csak csekély szórványokban maradt fenn. Ilyen sziget a történelmi Erdélybe eső, mégis a Királyhágómelléki Egyházkerülethez számított Magyarlápos (Țargu Lăpuș), a **Lápos-medence** központja.

4. Körösvidék

(Körösök vidéke, Țara Crișurilor, Crișana, Kreischgebiet)

A Körös (románul Criș) ősrégi folyónév, talán dák eredetű (kers = sötét színű). A Körösvidék természetföldrajzilag a Sebes-, Fekete- és Fehér-Körös folyók vízvidékét öleli fel a Réz-, Királyerdő-, Bihar-, Béli- és Zarándi-hegység ölelésében. A név igazgatási fogalomként 1918 után

honosodott meg: a román tájszemléletben Máramarossal együtt a magyar Tiszántúl fogalmát helyettesíti. Területéből Arad, Bihar, Kolozs és Szilágy megyék osztoznak. A Körösvidék nagyrésztét magában foglaló Bihar vármegyének kb. háromnegyede került Romániához. A lakosság a síkságon inkább magyar, a domb- és hegyvidéken román többségű; a nyelvhatár azonban meglehetősen elmosódott. A Körösvidéken belül számos kisebb tájegység rajzolódik ki.

Bihar (Bihor): típusos „hegyalja”-vármegye a Körösök, a Berettyó és az Ér vidékén. A Nagyváradtól északra levő, feltehetőleg még a honfoglalás előtt épített Bihar nevű földvár körül alakult ki (első említése 1067 körül, majd 1267: Byhoriensis. Utóbb a megye székhelye Bihar várából Váradra helyeződött át, de elnevezése - mind a magyar, mind a román igazgatásban - máig megmaradt.

Érmellék (*Câmpia Ierului*) a Berettyó és az Ér közötti kistáj (1796: Érmellyéke néven említik). Az Érmellék - a Szamos elhagyott régi lefolyása - átmeneti terület a Nyírség homokbuckái és a Szilágysági-dombvidék között. A zömében magyarok lakta vidék jelentős települései: Tasnád (Tășnad), Margitta (Marghita), Érmihályfalva (Valea lui Mihai), Bihardiószeg (Diosig) és Székelyhid (Săcuieni). Az Érmelléken belül megkülönböztethető a mocsaras-vizenyős **Ér-völgy** (Szalacsi-sík, *Câmpia Sălcei*) és a halomvidék jellegű, borvidékként ismert **Érmelléki-hát** (Tasnádi-hát, *Câmpia Tășnadului*). Az Érmellék közigazgatásilag Bihar és Szatmár megye között oszlik meg; régebben Szilágy megye is részesedett belőle.

A Berettyó és a Sebes-Körös közét a síkságtól az erdélyi határig terjedő **Középkalota** nevű tájegységhez számították. Honfoglalás kori magyarsága a XVI. század óta románokkal vegyesen él; a **Réz-hegység** (Muntele Șes) néhány falujában szlovákok is élnek. A Berettyóra tekintő **Rézalja** (Berettyómenti-domság, *Dealurile Barcăului*) Bihar és Szilágy határán húzódik, míg a **Várad-Hegyköz** (*Dealurile Oradiei* - Nagyvárad északkeleti szomszédságában) és a **Báródság** (*Depresiunea Vad-Borod* - a Sebes-Körös völgye) teljesen Bihar megyébe esik. A Sebes-Körös völgyében vezet a Nagyvárad-Kolozsvár vasút és műút.

A **Körösköz** (Körösök síksága, *Câmpia Crișurilor*) a három Körös ártéri síkjának régi elnevezése. Ezen belül a Sebes- és a Fekete-Körös közét **Kölesérnek** (Szalontai-sík, *Câmpia Salontei*) nevezték; az Alföldnek a Sebes- és a Fekete-Körös közti peremdombsága a **Királyerdőalja** (*Dealurile Pădurii Craiului*). A **Belényesi-medence** (*Depresiunea Beiușului*) a Fekete-Körös

völgymedencéje. A Fekete-Körös vidékét vegyesen románok és magyarok lakják. A honfoglaláskori magyar települések sora Nagyszalontától (Salonta) Köröstárkányig (Târcaia) húzódik. A Nagyváradtól délre a síksáig nyúló román félsziget Várad török kori pusztulásakor, a XVII. század végén alakult ki.

Zaránd (Zarand) vármegye névadója a zarándi (Zărând) királyi vár a Fehér-Körös vízvidékén. Eredetileg a Fehér-Körös forrásától a Fekete- és Fehér-Körös összefolyásáig terjedt. A 1744-1876 között megcsonkítva már csak 1291 km²-nyi területet foglalt magában; székhelye Nagyhalmágy (Hălmagiu) volt. A Maros mentén kialakult Arad vármegye területe a XVIII. század derekán bővült ki Zaránd nagy részével; így a Körösök és a Maros vízvidéke között oszlik meg. A lakosság a síkságon vegyesen román és magyar, a domb- és hegyvidéken túlnyomóan román. Arad megyébe olvadtak be Csanád megye Romániához tartozó helységei, köztük Nagylak (Nădlac), Románia legnagyobb szlovák közössége.

A Fekete- és a Fehér-Körös közét régen **Kétkörösököznek** nevezték; egykori vármegyéjére utalva a **Zarándi-sík** (Câmpia Zărândului) is használatos. A szomszédos peremtájak: **Béli-hegyalja** (Dealurile Codru-Momei) a **Béli-hegység** (Munții Codru-Moma) és **Zarándi-hegyalja** (Dealurile Cigherului) a **Zarándi-hegység** (Munții Zărândului) lábánál. A boráról híres **Aradhegyalja** (Podgoria Aradului) a Zarándi-hegységnek az **Aradi-síkra** (Câmpia Aradului) néző lejtővidéke. E kistájak ma mind Arad megyéhez tartoznak.

5. Bánság

(Bánát, Temesköz vagy Temesvidék; 1718-1778 között Temesi Bánság, osztrák elnevezéssel Temeschwarer Banat, latinul Banatus Temesiensis; románul, németül: Banat; szerbül: Banat, Banovina)

Történelmi tartomány a Duna, a Tisza, a Maros, a Ruszka-havas és a Déli-Kárpátok (Szörényi-havasok) között. Tehát a Marostól az Al-Dunáig és a Tiszától a történelmi erdélyi határig terjed. Északnyugati sarka Magyarországhoz tartozik, többi részén Románia és Jugoszlávia (Szerbia) osztozik. E vidék - miután már bő évszázada szenvedett a török beütésektől - 1552-ben, Temesvár elestével került török uralom alá. Csak az 1718-ban kötött pozsareváci békében mondott le a Porta a Temesköz birtokáról,

amelyet azonban III. Károly nem csatolt vissza Magyarországhoz, hanem 11 vidékre osztotta fel, s **Temesvári Bánság** („*Temeschwarer Banat*”) néven a bécsi kormánynak rendelte alá. Az ily módon katonailag kormányzott terület az 1741: XVII. tc.-kel lett Magyarország közjogi része. Mária Terézia 1751-ben 8 vidéket kivett a katonai kormányzat fennhatósága alól, s azokat polgárilag kormányozta. A maradék három vidékből **Katonai Határőrvidéket** szervezett. A vármegyék újjászervezésére csak a Magyarországhoz való visszacsatolással, 1779-ben nyílt lehetőség: ekkor a polgári igazgatású területet - a magyar rendek többeli kérésére - Magyarország közigazgatási szervezetébe csatolták, a Határőrvidék azonban továbbra is a bécsi haditanács hatáskörében maradt. 1848-49 után a Bánságot ismét elszakították Magyarországtól, és Szerb Vajdaság-Temesi Bánság néven Ausztria koronatartományává tették. Ferenc József 1860. évi Októberi Diplomájában újra elrendelte Magyarországhoz való csatolását, így a vármegyék ismét megalakultak. 1873-ban a Bánsági határőrvidéket is polgári közigazgatás alá vonták.

1918-ig a Bánság területén három vármegye állt fenn: **Torontál, Temes és Krassó-Szörény**. Az első világháború utáni határrendezéskor Magyarországnak csak a Maros és a Tisza összefolyásánál lévő **Torontáli-sarok** (258 km²) maradt meg. Jugoszlávia megkapta a Bánság délnyugati részét Nagybecskerek, Nagyikinda, Pancsova, Versec és Fehértemplom városokkal - e terület ma a szerbiai Vajdaság része. Romániához került a Bánság keleti, nagyobbik része. Itt 1952-1968 között a Temesvár székhelyű Bánát tartomány állt fenn, amelynek helyét 1968-tól a Temes, Arad és Krassó-Szörény megyék vették át. Orsovát és környékét az olténiai Méhed (Mehedinți)²⁰ megyéhez csatolták.

A Bánságot a katonai igazgatás idején idegen - német (sváb), román, szerb, bolgár, szlovák, cseh, ruszin, francia - telepesekkel népesítették be. A magyarok csak 1779-től, a Magyarországgal való újraegyesítés után költözhettek be nagyobb számban. A magyarság ma a síksági részen sokféle megtalálható falusi szórványok mellett a városokban él nagyobb számban.

20) A Szörényvára (Drobeta-Turnu Severin) környékét magában foglaló megye középkori magyar neve: Méhed (vö: Mikecs László: Csángók).

A Bánság Kelet-Közép-Európa egyik legkevertebb nemzetiségi összetételű területe²¹.

A Temes síksága (Câmpia Timișului) az Alföld legtermékenyebb része: a folyószabályozással, csatornaépítéssel és a betelepítéssel már a XVIII. században megteremtették itt a mezőgazdaság fejlesztésének alapfeltételeit. A kincstári és a földesúri gazdaságok a termékeny vidéken kukoricát, búzát, árpat, zabot, burgonyát, dohányt, kendert, szőlőt termeltek, sőt rizs-, gyapot, indigó-, epertermeléssel is kísérleteztek. A belterjes, helyenként öntöző földművelésen kívül fejlett volt a takarmánytermelésen alapuló állattenyésztés is. A Bánság a XVIII. század második felétől nemcsak a Kárpát-medence, hanem egész Európa egyik legfejlettebb tája volt, egyre gyarapodó élelmiszeripar manufaktúrákkal, majd később gyáripari üzemekkel. Temesvár Dél-Magyarország elsőszámú központjává növekedett. Ma e vidék Románia legfejlettebb agrárkörzete.

*A Temes síksága keleten mélyen benyúlik a **Lippai-erdő** (Dealurile Lipovei), a **Lugosi-hegyalja** (Piemontul Lugojului) és a **Szákosi-erdő** (Dealurile Poganișului) dombvidéke közé. Ez a **Lugosi-öblözet** (Câmpia Lugojului), a Béga és a Temes völgy nyílása, ahol a zömében román lakosság között néhány múlt századi telepesfalu révén a magyarság is jelen van.*

Az ércekben és kőszénben gazdag Bánsági-hegyvidéken a múlt század közepétől nehézipari körzet alakult ki. Az iparvidék súlypontja a középkori **Krassó** vármegye területére - a Karas (Caraș) és a Berzava (Bârzava) felső vízvidékére - esett. E vármegye neve a Karas felső folyása mentén épült Krassóvártól (1247: Crassou - a „Fekete-víz” értelmű török Kara-szu névből) származik. A zömében románok lakta vidék néprajzilag érdekes lakói a XV. században idetelepült bolgár eredetű krassovánok.

A Szörénység (Severin) az Olténia nagyrészére is kiterjedő középkori **Szörényi Bánság** nevéből származó tájfogalom, Karánsebes (Caransebeș) és Orsova (Orșova) környékét jelenti. A török kiűzése után a XVIII. században a Bánsági végvidék részeként itt állították fel a Karánsebes székhelyű **Románbánsági ezredet**. Ennek helyén 1873-ban Szörény

21) 1921-ben a Bánság lakosságának 30%-a román, 27%-a német, 20%-a szerb és 16%-a magyar volt (TELEKI PÁL adatai). A német lakosság aránya azóta jelentősen csökkent: Jugoszláviából 1945 után kitelepítették őket, és az 1970-s évek óta többségük Romániából is kivándorolt. Kisebb bolgár, cseh, szlovák és ruszin foltok is színezik az etnikai térképet.

vármegye alakult meg, melyet 1881-ben egyesítették Krassó megyével. A Szörénység - a Mehedinți megyéhez csatolt Orsova nélkül - a mai Krassó-Szörény keleti felét alkotja. A Szörényi Bánság a mai Drobeta-Turnu Severin helyén álló egykori Szörényváráról (1233: Scevrin) kapta a nevét. A Szörénységben a román falvak között néhány német és cseh telepésfalú színezi az etnikai képet.

Ma a Bánság Romániába eső részén Temes és Krassó-Szörény megyét találjuk: összterülete 17 195 km², lakosságuk 1992-ben 1 076 380 fő volt; a Bánságból ezen kívül a Maros-balpartra átnyúló Arad és az al-dunai Mehedinți megye is részesedik. A három megyeközpont - Temesvár, Resica és a Bánság szélén fekvő Arad - a délnyugati országrész legjelentősebb ipari központjai.

6. Az egykori Katonai Határőrvidék (németül: Militärgrenze)

Az Adriai-tengertől a Száva vonalát követte, majd a Duna és a Maros folyásával szemben északnak, illetve keletnek haladva érte el a Déli-Kárpátok vonalát. A Tisza-Marosi határőrvidék 1700-1750, a Bánsági határőrvidék 1718-1873, az Erdélyi határőrvidék 1764-1850 között létezett.

IV. A Királyhágómellék a román állam keretében

1910-ben a későbbi Királyhágómellék a Tiszántúli (Tisza-balparti) és a Duna-Tisza-Maros szögi statisztikai kerület között oszlott meg:

- **A Tisza bal partján:** Bihar, Szilágy, Szatmár, Máramaros és Ugocsa vármegyék (összesen 43 járással, 2 törvényhatósági jogú és 5 rendezett tanácsú várossal, 1 189 községgel);

- **A Duna-Tisza-Maros szögén:** Arad, Csanád, Krassó-Szörény, Temes és Torontál vármegyék (35 járással, 2 törvényhatósági jogú és 3 rendezett tanácsú várossal, 799 községgel)²².

A vesztt világháború és a monarchia összeomlása nyomán Magyarországon új helyzet alakult ki: a trianoni béke értelmében az Erdéllyel szomszédos kelet-magyarországi részek - a Bánság keleti része, Körösvidék és Máramaros - is Romániához kerültek. A királyhágómelléki megyék közül Szilágy egésze, Krassó-Szörény és Arad csaknem egésze, Szatmár, Bihar és Temes nagyobb, Máramaros, Ugocsa, Csanád és Torontál kisebb része került román impérium alá. **A két háború közti beosztást** 1925. évi törvény (Monitorul Oficial, 1925, 128: 2465. királyi törvény) úgy módosította a magyar időkből örökölt megyehatárokat, hogy a kisebbségek aránya a megye lakosságában csökkenjen. A Nagyvárad-Szatmárnémeti közötti tömbmagyarságot úgy osztották szét Bihar, Szilágy és Szatmár között - Szilágy megyét Nagykaroly és Érmihályfalva térségében a magyar határig kiterjesztve -, hogy a magyarság arányát mindhárom megyében 50 % alá nyomják. Ugocsa töredékét Szatmárral, Csanádot Araddal, Torontált Temessel vonták össze, Krassót és Szörényt viszont szétválasztották. A Máramarosból idecsatolt rész az első világháború előtti formájában maradt fenn. Kisebb átrendezés történt Szatmár, Szilágy és (a Szolnok-Doboka örökébe lépő) Szamos megye között Zsibó és Kápolnokmonostor körül, valamint Bihar és Kolozs között a Királyhágó mögött. A korábbi megyeszékhelyek közül kihagyták Nagykarolyt, viszont székhelyé lépett elő Nagybánya és Oravicabánya.

A második bécsi döntés Erdélyt és a Királyhágómelléket is kettéosztotta. A magyar oldaloniegészült Szatmár (immár Szatmárnémeti székhellyel) és Bihar, újjászerveződött Ugocsa, Máramaros és Szilágy

22) Az 1919-ben Romániához csatolt területre vonatkozó adatok.

megye; a román oldalon az érintetlen maradó Arad, Temes-Torontál, Krassó és Szörény mellett Bihar (Belényes központtal) csonka megyeként maradt meg. Máramaros - bár egész területe visszakerült Magyarországhoz - csonka megyeként alakult újjá: a Romániától visszacsatolt részt Kárpátaljából csak néhány magyar és román többségű helységgel egészítették ki. Szatmár, Szilágy és Szolnok-Doboka, ill. Bihar és Kolozs határa némileg eltért az 1918 előttitől.

A második világháború végén Magyarország és Románia között visszaállt az 1938-as határ, Románián belül pedig az 1938. évi megyei beosztás.

Az **1950-es reform** a magyar hagyományokon alapuló megyerendszert tartományi beosztással váltotta föl. E nagyobb egységeket komplex gazdasági-közigazgatási egységeknek szánták. A megalakult 28 tartomány közül 11 volt Erdélyben: Nagybánya (Baia Mare), Radna (Rodna), Bihar (Bihor), Arad (Arad), Temesvár (Timișoara), Szörény (Severin), Hunyad (Hunedoara), Kolozs (Cluj), Maros (Mureș), Szeben (Sibiu) és Sztálin (Stalin) tartomány²³. A Királyhágómellék az első nyolc tartomány érintette. A Bánságban Szörény megyét kettévágták (Lugos környéke Temesvár, többi része Szörény tartományhoz került), a Szilágyságot háromfelé osztották: Szilágysomlyó Bihar, Zilah Kolozs, míg Szilágycseh Nagybánya tartományhoz került. A történelmi Máramaros keleti felét Nagyod vidékével kapcsolták össze (Radna tartomány).

1952-ben újabb átalakítás következett: a 28 romániai tartományból csak 18 maradt. Erdélyben megszűnt Szörény (Severin), Maros (Mureș) és Radna (Rodna) tartomány, Bihar tartomány neve Nagyváradra (Oradea) változott. Maros és Sztálin tartomány részeiből ekkor jött létre a Székelyföldet és a Felső-Maros-völgyet magában foglaló **Magyar Autonóm Tartomány** (13 550 km², 731 000, 78%-ban magyar lakos, 1956).

1956-ban és **1960-ban** újabb összevonásokat hajtottak végre. A 18 romániai tartományból csak 16 maradt: 1956-ban Arad tartományon Nagyvárad és Temesvár osztozott meg. 1960-ban a Magyar Autonóm Tartományt átszervezték: felosztották az újralétesített Maros és Brassó (volt Sztálin) tartományok között. Ugyanekkor felújították a történelmi tartományneveket: *Bánát* (Temesvár helyett), *Körösvidék* (Nagyvárad

23) A tartományi székhelyek Nagybánya, Beszterce, Nagyvárad, Arad, Temesvár, Karánsebes, Déva, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyszeben és Brassó lettek - az utóbbi az 1950-es években a *Sztálinváros* (Orășul Stalin) nevet viselte.

helyett), Máramaros (Nagybánya helyett), Olténia (Craiova helyett), Dobrudzsa (Konstanca helyett). A Maroshoz hozzáfűzték a „Magyar Autonóm” nevet s így lett *Maros-Magyar Autonóm tartomány*²⁴.

A tartományi rendszer 17 éves fennállásával, s közben a négyrendbeli átszervezéssel (1950, 1952, 1956, 1960) csak epizód volt Románia és Erdély közigazgatás-szervezésének történetében. A **tartományok** a korszakban más szocialista országokban is ható **szovjet igazgatási modell romániai változatai voltak**, melyek a hagyományos, szerves fejlődés helyett a „népgazdasági” érdekek érvényesítésén alapultak. A tartományok „komplexitása” eltérő hagyományú vidékek mesterséges összekapcsolását, a „gazdasági vonzaskörzet” elsődlegessége az évszázadok során kialakult nagy múltú egységek széttagolását jelentette. Erdélyben emellett a nemzetiségi kiegyenlítés eszközeként is szolgáltak, aminek legjobb példáját éppen a magyar nemzetiségi igények „kielégítésére” felállított székelyföldi autonóm tartomány 1960-as megcsonkítása, illetve átdarabolása jelezte.

A tartományokon belül a városok hierarchiáját is kialakították: Bukarestet az országos, a tartományi székhelyeket és a legjelentősebb ipari góccokat a tartományi, a többi várost a rajoni szervek hatáskörébe rendelték. Az 1960-as reformmal bevezették a tartományi jogú város (Konstanca és a tengerparti üdülőhelyek), valamint a tartományi városok alá rendelt körzetek kategóriáját. A megszüntetett tartományok székhelyei fejlődésükben lemaradtak: Arad Temesvár mögött, Nagyszeben Brassó mögött. A tartományi székhelyek lélekszáma gyors ütemben növekedett, s a korszak végére többségük elérte vagy megközelítette a 100 ezer fős lélekszámot. (Erdélyben: Brassó 236, Kolozsvár 207, Temesvár 171, Nagyvárad 124, Marosvásárhely 95, Nagybánya 95, Déva 42 ezer fő a peremközségek beszámításával, 1965.)

Az alábbiakban MIKLÓS GYULA (1961) nyomán a királyhágómelléki tartományok rövid jellemzését adjuk.

24) A Maros-Magyar Autonóm Tartomány átszervezésénél gazdaságföldrajzi érvekre hivatkoztak. Háromszék ugyanis gazdaságilag Brassóhoz, míg a Mezőség keleti része és a Kis-Küküllő völgye Marosvásárhelyhez vonzódott. A gazdasági szempontoknak „jobban megfelelő” új beosztás az autonóm tartományban a magyar lakosság arányát 4/5-ről 2/3-ra csökkentette, s Háromszék elcsatolásával megbontotta a Székelyföld közigazgatási egységét: Csíkot és Udvarhelyt ettől kezdve tartományhatár választotta el az ugyancsak túlnyomóan magyarok lakta Háromszéktől.

1) **Máramaros** tartomány az ország északi peremvidéket foglalta magában. A változatos felszínű országrész az Alföld, az Északkeleti-Kárpátok és a Szilágysági-dombvidék egy-egy darabját foglalta magában. Közlekedési kapcsolatai Körös és Kolozs tartományok felé mutattak. Területén csaknem egyenlő arányban osztozott a szántó, az erdő és a rét-legelő. A színes- és nemesércekben gazdag tartomány fejlesztése Nagybányára összpontosult; ezenkívül Szatmárnémeti is tartományi alárendeltségű város volt. 1968-tól a tartomány helyén Máramaros és Szatmár megyét állították föl, egy kisebb része pedig Szilágy megyéhez került.

2) **Körös** (Crişana) tartomány az Erdélyi-középhegység, a Szilágysági-dombvidék és az Alföld találkozásánál terült el. Fő gazdasági ága a mezőgazdaság volt, bár jelentős ásványkincsekkel is rendelkezett (bauxit, lignit, uránérc). A periférikus helyzetű - az országhatártól 14 km-re fekvő - Nagyvárad köré szerveződő tartomány tipikus egyközpontú egység (tkp. Bihar megye „bővített kiadása”); egyetlen tartományi alárendeltségű városa Nagyvárad volt. Körös tartomány gazdaságilag részben az előző kettő, részben a következő két tartományhoz vonzódott; Bánát és Máramaros tartománnyal az Alföld-peremi fővonal, Kolozs tartománnyal a Nagyvárad-Kolozsvár tengely kapcsolta össze. A dél-bihari iparközpont, Grozaváros építése a Hunyad tartomány felé mutató új fejlődési tengelyt vetítette előre. Az 1968-as megyésítéskor a tartomány nagyrészt Bihar, kisebb részeit Arad és Szilágy megye örökölte.

3) **Bánát** tartomány 1956-68 között az ország legnagyobb tartománya volt. Az Alföld, a Bánsági-hegyvidék, az Erdélyi-középhegység és a Déli-Kárpátok találkozásánál fekvő országrészben a termékeny löszös síkságtól az ásványkincsekben gazdag középhegységeken át a havasi legelők régiójába nyúló magashegységig minden tájtípus előfordult. Közlekedési vonalai az Alföldi-peremre és a folyó völgyekre (Maros, Temes) szerveződtek. Bányakincsei (kőszén, érc) és jó termőföldjei tették lehetővé, hogy komplex ipari-mezőgazdasági egységgé váljék. Iparágai közül a kohászat emelkedett ki; a mezőgazdaságban az ország legfejlettebb vidékének számított. A tartományi szervek alárendeltségébe tartozott Temesvár mellett Arad, Resica és Lugos városa. Bánát tartományt a megyésítéskor Temes, Arad, Krassó-Szörény és - Orsova környékének átsatolása révén - Mehedintői megye között osztották szét.

1968-ban újrarájzolták Románia térképét: megszüntették a tartományokat és a rajonokat, némileg módosított határokkal újra bevezették a megyerendszert. Az indoklásban számos szempont szerepelt: az ország gazdasági-társadalmi fejlődésében bekövetkezett változások, a lakosság nemzetiösszetétele, a művelődési hagyományok, a fejlődési perspektívák, az igazgatási szintek hatékony megszervezése és mások. Közigazgatási alapegységként a megyéket (judet), a városokat (municipiu, oras) és a községeket (comuna) jelölték meg. Úgy vélték, hogy az egyenrangú terület egységek kialakításával egyenletesebb területi erőforrás-eloszlás valósítható meg, és korlátozható a középírányító szint alkuereje is. A megye jóval kisebb területet ölelt fel, mint a tartomány: a megyék átlagos területét 6-7 ezer km²-re, lakosságát pedig kb. félmillió főre tervezték. Az új megyeközpontok kijelölésénél többnyire a központi fekvés tényét, valamint a fejlődési perspektívákat tartották szem előtt. A városhálózat módosítása is szóba került. Így a 187 városból 31-et javasoltak municípiumi rangra (azaz széles körű autonómiát és önálló pénzügyi gazdálkodást ígérve, persze alárendelve a megyei vezetésnek).

Az alábbiakban MOLNÁR JENŐ (1992) munkája alapján az 1950 előtti és a jelenlegi megyefelosztást hasonlítjuk össze.

A Bánság romániai részén, a Maros, a Duna és a kárpáti vízválasztó között jelenleg Temes, Krassó-Szörény, valamint részben Arad megye foglal helyet. Az 1950-es rajonosítást megelőzően Temes, Krassó és Szörény alkotta a Bánságot. Az újaradi járás néhány községe már 1926-ban, majd a Maros balparti sávja 1968-ban került Aradhoz, mely így részben bánsági megyévé vált. Baucár (Băuțari) község, mely 1918 előtt Hunyad megyéhez tartozott, ma Krassó-Szörényhez van beosztva: itt egy bánsági megye nyúlik be a történelmi Erdélybe. A rajonosítás előtti Szörény megye helyreállításához Temes megyének az akkori Facsád, Bálinc és Lugos járás területéről kellene lemondania, Mehedintji megyének pedig Orsova járás déli harmadáról.

Temes megye jelenlegi északi határának legnagyobb része a múlttól eltérően nem a Maroson, hanem a Lippai-dombokon (Erdőhát), s a Vingaisíkságon kigyózik. Mivel Arad vonzóhatása a Maros-völgy mindkét oldalát átfogja, mint Arad municípium mögöttes területének ez a határ létjogosult. A Temes-Torontál megyenév kifejezőbb lenne.

Krassó-Szörény megye esetleges kettéosztásánál megfontolandó a magában maradó Szörény életképességének a kérdése. Ez esetben viszont Lugos is megyeszékhely maradhatna. Resicabánya kétségkívül fejlettebb infrastruktúrájú város, mint a két háború között Krassó megye székhelyeként szereplő Oravicabánya.

A régi Bihar megye a béli járással volt gazdagabb, s az érmihályfalvi járással szegényebb, mint a mai. Az érmihályfalvi járás inkább Bihar megyéhez kapcsolódik.

Szatmár megye esetében, ha a nagy múltú Máramaros megyének történelmi területét visszaállítanák (a 3 400 km²-nyi Máramarosi-medence és hegykerete), akkor Nagybánya vidéke (Nagybánya, Nagysomkút, Szinérváralja járások, és esetleg a kápolnokmonostori járás is) ismét Szatmáré lehetne.

Tasnád járás Szatmártól Szilágyhoz kívánkozik, akárcsak Szilágycseh járás a jelenlegi Máramaros megyétől. A mai Szilágy megye keleti széle viszont soha nem volt Szilágyság része: Hídalmás járás Kolozs, Csákigorbó és Nagyilonda járás pedig Szolnok-Doboka, későbbi nevén Szamos megyéhez tartozott.

Szamos megye esetleges visszaállítása még feltételezi az egykori Szamosújvár és Dés járások területét (a mai Kolozs megyétől), Lápos vidékét (és esetleg a volt kápolnokmonostori járást) a jelenlegi Máramaros megyétől, valamint a bethleni és kékesi járásokat a mai Beszterce-Naszód megyétől. Dés városa a Szamosok találkozásának terében erős vonzást gyakorol a környező vidékekre (a Mezőség északi felére, a Szamos-hátságra és a Lápos-medencére), ami megyéjének újjászervezését indokolná.

V. A régió történeti vármegyéi

Máramaros megye (județul Maramureș, Komitat Marmarosch)

Területe 1910-ben: 9 716 km²; ebből Romániához került 3 568 km².

KIALAKULÁSA

A Tisza forrásvidékét magában foglaló határ vármegye nagyobb arányú benépesítése az öt koronaváros (Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező, Máramarossziget) XIV. századi alapításával kezdődött. A XVI-XVIII. században a Partium része, később a Tiszántúli kerülethez osztották be. Területében lényeges változás - a Dolhai-völgynek Beregtől való idecsatolásán kívül - nem volt. 1919-ben a megyét 37:63 arányban Románia és Csehszlovákia (Kárpátalja) között osztották föl; a megye székhelye, Máramarossziget a román oldalra, közvetlenül a határ mellé került.

A ROMÁNIAI MÁRAMAROS MEGYE 1920 UTÁN

A román közigazgatás a két háború között Máramarost változatlan formában működtette tovább. 1939-40-ben a megye visszakerült Magyarországhoz. Az 1939-ben visszacsatolt kárpátaljai részen a Kárpátaljai Kormányzói Biztosság Huszt székhelyű Máramarosi közigazgatási kirendeltsége alakult meg. Az 1940-ben Romániától visszacsatolt részen alakult újjá Máramaros vármegye (4 009 km²): kibővítve néhány magyar-, ill. románlakta kárpátaljai helységgel (Técső, Visk, Aknaszlatina, Alsóapsa, Középpapsa, Tiszafejéregyház); viszont Tiszalonka (Lunca la Tisa) romániai részét Kárpátaljához csatolták. 1944 után visszaállt a trianoni országhatár: 1945-től román-szovjet, majd 1991-től román-ukrán államhatárként. 1952-68 között a romániai Máramaros az Erdély északi peremvidékét magában foglaló Máramaros tartomány névadó része; a tartomány székhelye a korábban Szatmárhoz tartozó Nagybánya lett; Máramarossziget és Felsővisó rajonszékhelyek voltak. 1968-ban Máramaros megye e tartomány keleti feléből, a történeti Máramaroson kívül Szatmár, Szilágy és Szolnok-Doboka megyei részeket is magában foglalva alakult újjá; székhelye Nagybánya, míg Máramarossziget csak a megye második municípiuma lett.

Ugocsa megye (județul Ugocea, Komitat Ugotscha)

Területe 1910-ben: 1 213 km²; ebből Romániához került 404 km².

KIALAKULÁSA

A Tisza alföldi kapujában, a magyar-ruszin-román nyelvterület találkozásánál fekvő kis megye hagyományos központja a kárpátaljai Nagyszőlős (Vinohragyiv, a névadó Ugocsavár szomszédságában). A XVI-XVII. században a megye jobbára a Partiumhoz tartozott. 1919-ben román megszállás alá került. A trianoni béke északi, nagyobb részét - Nagyszőlős központtal - Csehszlovákiához csatolta: e terület a továbbiakban Kárpátalja sorsában osztozott. Romániához került a halmi járás 14 községe (ezeket a románok Szatmár megyéhez csatolták), míg Magyarországnál mindössze 0,1 km lakatlan határrész maradt. 1938-39-ben a megye északi része, majd 1940-ben a déli rész is visszakerült Magyarországhoz: az újjászervezett vármegyében (894 km²) a Romániától visszakapott rész maradéktalanul benne volt; hiányzott viszont belőle a ruszinlakta ÉK-i rész, melyet a Kárpátaljai Kormányzói Biztosság Beregi, ill. a Máramarosi kirendeltségéhez osztottak be. 1944 végén visszaállt a két háború közti határ (1945-től román-szovjet, 1991-től román-ukrán határ formájában). Ugocsa romániai része 1952-68 között Máramaros tartományhoz, azóta Szatmár megyéhez tartozik.

Szatmár megye (județul Satu Mare, Komitat Sathmar)

Területe 1910-ben: 6 287 km²; ebből Romániához került 4 505 km².

KIALAKULÁSA

A középkorban Szatmár központtal kialakult megye az ország három részre szakadása idején jobbára a Partiumhoz tartozott. 1800-tól a megye székhelye Nagykaroly lett. 1876-ban a megszűnt partiumi Kővárvidék egy részével bővítették ki. 1919-ben a megye 71,7%-a Romániához, 0,4%-a (a Kárpátaljához csatolt Nagypalád község) Csehszlovákiához került, többi része Magyarországnál maradt. A magyarországi rész 1923-tól 1950-ig Szatmár-Bereg-Ugocsa néven Mátészalka székhellyel működött; azóta Szabolcs-Szatmár, ill. mai nevén Szabolcs-Szatmár-Bereg megye része.

A ROMÁNIAI SZATMÁR MEGYE 1920 UTÁN

A két háború között a román igazgatás a megye székhelyét Nagybányára helyezte át; Ugocsa Romániának jutott részét (a halmi járást), valamint a szolnok-dobokai kápolnokmonostori járást Szatmár megyéhez,

Nagykárolyt és környékét²⁵ viszont Szilágy megyéhez csatolták. 1940-ben a megye egésze Magyarországhoz került: a kiegészült megye (6 168 km²) székhelye Szatmárnémeti lett; Dobra/Dobra, Hurez/Nántú, Racova/Rákosterebes Szilágnál, a kápolnokmonostori járás Szatmár megyénél maradt. 1944 végén visszaállt a két háború közti helyzet. 1952-68 között a megye a Nagybánya székhelyű Máramaros tartomány része: Szatmárnémeti, Nagykároly, Avasfelsőfalu és Nagysomkút rajonközpontként szerepelt. 1968-ban Szatmár megyét Máramaros tartomány nyugati részéből szervezték újjá: a régi Szatmárból Nagybánya és Nagysomkút környéke Máramarosnál maradt, viszont Szatmárhoz tartozik az ugcocsi rész, továbbá a korábban Szilágyhoz tartozó Tasnád és környéke. Szatmár és Bihar az 1918-as állapothoz képest két községet 1940-ben és 1968-ban is elcserélt egymással: a bihari Piskolt (Pişcolt) Szatmárhoz, a szatmári Érkörtvélyes (Curtuişeni) Biharhoz került. Szatmárnémeti és Nagybánya - mint Szatmár, ill. Máramaros megye székhelye - 1968-ban municípiumi rangot kapott.

Szilágy megye (judeţul Sălaj, Komitat Siladj)

Területe 1910-ben: 3 815 km² (teljes egészében Romániához tartozik).

KIALAKULÁSA

1876-ban alakult meg két partiumi megye, Kraszna és Közép-Szolnok, valamint Doboka vármegye Almás-Egregy-völgyi részének összevonásával. Kraszna vármegye (Szilágysomlyó székhellyel) a Berettyó és a Kraszna felső völgyét foglalta magában; míg Közép-Szolnok a Déstől Szolnokig vezető középkori sószállító út egy szakaszát képezte (székhelye Zilah volt). E két megye az Erdélyi Fejedelemség megalakulásától 1861-ig a Partium része volt. Az 1876-ban Zilah székhellyel megalakult Szilágy megyét - bár dobokai része a történeti Erdélyből származott - a tiszántúli (Tisza bal parti) országrészhez sorolták. 1919-ben a megye egész területe Románia része lett.

SZILÁGY MEGYE 1920 UTÁN

A román közigazgatás Szilágy megyét a zömmel magyarok lakta érmihályfalvi és nagykárolyi járással - Bihar, ill. Szatmár rovására - az országhatárig terjesztette ki; ezzel a zömmel magyarok lakta bihar-szatmári határsáv három megye között osztódott szét. Néhány faluval bővítették É-on és Zsibó (Jibou) környékén²⁶ is, amivel a megye román jellege

25) Nagykároly város, a nagykárolyi járás + Dobra/Dobra, Hurezu Mare/Nántú és Racova/Rákosterebes az erdéli járásból.

erősödött. 1940-44 között Szilágy megye ismét Magyarországhoz tartozott (4 071 km²): az idekapcsolt területek közül csak Dobra, Nántú, Rákosterebes és a Zsibó környéki szolnok-dobokai falvak²⁷ maradtak nála a magyar érában is. 1944 végén visszaállt a két háború közti helyzet. 1952-68 között Szilágy megyét három tartomány között osztották szét: a szilágysomlyói rajon Körös (Crişana), a zilahi és a zsbói Kolozs, a tasnádi és a szilágycsehi Máramaros tartományhoz került. 1968-ban Zilah székhellyel újjászervezték a megyét, de 1918-as állapotához képest kelet felé eltolva: az egykori Közép-Szolnokból Tasnád környékét Szatmárhoz, néhány falut Biharhoz és Máramaroshoz csatoltak; ugyanakkor K-en a megye mélyen benyúlik a történeti Erdély (az egykori Belső-Szolnok, Doboka és Kolozs megyék), valamint Kővárvidék területére. Az új elrendezés Szilágy megyét a Partium helyett Erdély felé „fordítja”, s román többségét tetemesen növeli. Zilah 1972-ben kapta meg a municípiumi státust.

Bihar megye (judeţul Bihor, Komitat Bihar)

Területe 1910-ben 10 657 km²; ebből Romániához került 7 874 km².

KIALAKULÁSA

Szent István alapította Bihar székhellyel; a tatárjárás után székhelye Várad lett. A középkorban hozzátartozott a Sebes-Körös forrásvidéke, az ún. Kalotaszeg is. Az ország három részre szakadásának idején rövid megszakításokkal a Partium része. 1660-tól 1692-ig Várad és a megye nagyrésze török uralom alá került. 1849-1860 között a vármegyét Debrecen és Nagyvárad székhellyel Észak- és Dél-Bihar megyére osztották. 1876-ban - Hajdú vármegye alapítása kapcsán - átrajolták Bihar megye alföldi határait: Debrecen és néhány község Hajdú vármegyéhez került. 1919-ben Bihar vármegye 3/4 része Nagyvárad városával Romániához került, 1/4 része Magyarországnál maradt (ez Berettyóújfalu székhellyel 1950-ig külön megye, azóta nagyobbrészt Hajdú-Biharhoz, kisebbrészt Békéshez tartozik).

26) Dobra/Dobra, Hurezu Mare /Nántú, Racova/Rákosterebes Szatmárból, Ciocmani/Csokmány, Băbeni/Aranymező, Surduc/Szurduk, Cristolţel/Kiskeresztes, Solona/Szalonnápaták, Brăglez/Tótszállás, Muncel/Hegyköz, Cristolţu Mare/Kyskeresztes, Trestia/Komlósújfalu Szolnok-Dobokától.

27) Az előbbieken túl még Gârbou/Csákgorbó, Solomon/Gorbósalamon, Călăcea/Kiskalocsa, Popteleac/Paptelek, Cernuc/Csernek, Bezded/Bezdedtelek.

A ROMÁNIAI BIHAR MEGYE 1920 UTÁN

A két világháború között a megye legészakibb részét (az érmihályfalvi járást) Szilágyhoz, a Királyhágó mögé eső két falut (Bucea/Királyhágó, Negreni/Körösfeketető) Kolozshoz csatolták. 1940-44 között a megye északi része - Nagyszalonta, Nagyvárad, a Berettyó és a Sebes-Körös völgye - visszatért Magyarországhoz: a kibővült magyar Bihar megye területe (Nagyvárad székhellyel) 6 511 km² volt. A maradék romániai Bihar megye székhelyét 1940-44 között Belényesre helyezték. 1944 végén visszaállt a két háború közötti helyzet. 1952-68 között Bihar megye a Nagyvárad székhelyű Körös (Crişana) tartomány magját képezte (nagyvárad, nagyszalontai, székelyhídi, margittai, élesdi, belényesi, grozavárosi rajonnal); ez 1956-tól Arad tartomány északi felét is magában foglalta. 1968-ban Bihar megye lényegében régi határai között szerveződött újjá; a legnagyobb eltérés a béli járás Aradhoz csatolása. A megye székhelye, Nagyvárad municípiumi besorolást kapott.

Arad megye (judetul Arad, Komitat Arad)

Területe 1910-ben 6 048 km²; ebből Romániához tartozik 5 778 km².

KIALAKULÁSA

A középkorban Arad központtal, a Maros-völgy két oldalán kialakult vármegye a török harcokban csaknem teljesen elpusztult. Marostól É-ra eső része a karlócai békével (1699), a D-re eső rész viszont csak a pozsareváci békével (1718) szabadult föl a török uralom alól. Az északi részen a Tisza-Marosi határőrvidék szerveződött meg; ennek polgárosításakor, 1744-ben alakult újjá Arad vármegye. A déli rész a Temesi Bánságba s később Krassó, ill. Temes megyébe tagozódott be. Az 1744-ben alakult Arad megyéhez kebelezték viszont a Fehér-Körös-völgyben elnyúló partiumi Zaránd vármegye nyugati, nagyobbik részét (a zarándi és a borosjenői járást); ezek mellé 1876-ban, Zaránd felszámolásakor Arad megye a nagyhalmágyi járást is megkapta. További változás 1918-ig nem történt. Az első világháború után Arad megye nagyrészt - Elek környékét kivéve, mely Magyarországnál maradt, és 1923-tól Csanád-Arad-Torontál, 1946-tól Békés megyébe tagozódott - Románia kapta meg.

A ROMÁNIAI ARAD MEGYE 1920 UTÁN

A román közigazgatás 1950-ig csekély változtatással fenntartotta Arad megyét az első világháború előtti formájában; hozzákapcsolták Csanád megye romániai darabját, valamint néhány Aradhoz közeleső Maros-

balparti helységet Temes megyéből²⁸. 1952-56 között a tartományi beosztás is elismerte Arad központi szerepét: Arad tartományhoz a Maros-balparti sávja is hozzátartozott: rajonközpontjai Kisjenő, Borosjenő, Borossebes, Lippa és Nagyszentmiklós voltak. 1956-ban Arad tartományt Körös (kisjenői, borosjenői, borossebesi rajon) és Bánát tartomány (aradi, pécskai, lippai, nagyszentmiklósi rajon) között osztották föl; Arad rajonszékhelyé degradálódott. 1968-ban Arad megye újjáalakult: az 1918-as állapothoz képest Bihar béli járásával, valamint Temes és Krassó-Szörény Maros menti sávjával kikerekítve. Ezzel megszűnt a Maros folyónak még a török kor végéről származó, immár anakronisztikus határjellege. A megye székhelye, Arad municípiumi besorolást kapott.

Csanád megye (județul Cenad, Komitat Tschanad)

Területe 1910-ben: 1 714 km²; ebből Romániához tartozik: 245 km².

KIALAKULÁSA

Szent István alapította a Maros alsó folyásának két oldalán, Csanád (később Ócsanád, Torontál vm.) székhellyel. Eredetileg az egész Temesközt is magában foglalta, később számos megye önállósult belőle. A török korban elpusztult vármegye 1731-ben alakult újjá Makó székhellyel, a Maros északi oldalára szorítkozva; míg a régi Csanád Maroson túli részei 1779-ig a Temesi Bánsághoz, később Torontál megyéhez tartoztak. Az első világháború végén - noha a románok az egész megyét megszállták és igényt támasztottak rá - csak területének 14 %-a került Romániához: ennek története később Arad megyével együtt folytatódik. A magyarországi részt 1923-ban Arad és Torontál maradékával vonták össze, majd 1950-ben Csongrád és Békés megye között osztották szét.

Torontál megye (județul Torontal, Komitat Torontal)

Területe 1910-ben: 10 016 km²; ebből Romániához került 2 497 km².

KIALAKULÁSA

A középkorban a Tisza menti Aracs központtal alakult ki, és későbbi területének csak középső harmadát foglalta magában. Az 1552-től 1718-ig

28) Zădărlac/Zádorlak, Zăbrani/Zábrány, Aradu Nou/Újarad, Șagu/Segentau/Németség, Cheresteș/Temeskeresztes, Tisa Nouă/Visenhaid/Réthát, Fântânele/Engelsbrunn/Angyalkút, Sănnicolau Mic/Kisszentmiklós, Frumușeni/Schöndorf/Szépfa, Traunau/Cseralja, Gutenbrunn/Temeshidegkút.

(a pozsareváci békéig) tartó török fennhatóság alatt csaknem teljesen elnéptelenedett. 1718-1779 között a Temesi Bánsághoz tartozott; ennek Magyarországhoz csatolásakor a polgárosított bánsági terület nyugati harmadán alakult meg a régi Csanád megye Maros-balparti részét is magában foglaló Torontál vármegye. Székhelye Nagybecskerek lett. Az Alduna vidéki középkori Keve vármegye területe 1779 után is katonai igazgatás alatt maradt: itt a Pancsova székhelyű Németbánsági ezred vidéke állt fenn, melynek keleti részét az 1845-ben alakított Szerbbánsági ezrednek adták át. A Határőrvidék polgárosításakor, 1873-ban Torontál megye kapta a Németbánsági ezred nagyrészét - a temeskubini (később kevevári) járás nélkül -, valamint a Szerbbánsági ezredből az alibunári járást. 1876-ban Torontál megyébe olvadt a Nagykikindai szerb lándzsások 1752 óta fennálló autonóm kerülete is. 1881-ben Újszegedet Szeged városához (Csongrád megyéhez), 1892-ben Székelykevét Temes megyéhez csatolták. 1918 végén Torontál francia megszállás alatt ütközőzónát képezett a szerb és a román hadsereg között. A trianoni béke a megye ÉNy-i sarkát (a Torontáli-sarkot, Kiszombor fő helytel) Magyarországnál hagyta, ÉK-i részét (Nagyszentmiklós, Zombolya, Bánlak környékét) Romániához, többi részét (Nagykikinda, Nagybecskerek és Pancsova városokkal) a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolta.

A ROMÁNIAI TORONTÁL 1920 UTÁN

A román igazgatás e töredékmegyét Temessel vonta össze. 1952-56 között északi része Arad tartományhoz, többi része Bánát tartományhoz volt beosztva; az előbbi megszűntével Nagyszentmiklós környéke is Bánát tartományhoz került. Rajonközponként szerepelt Nagyszentmiklós és Zombolya. 1968 óta a romániai Torontál Temes megye részét képezi.

Temes megye (județul Timiș, Komitat Temesch)

Területe 1910-ben: 7 432 km²; ebből Romániához tartozik 5 552 km².

KIALAKULÁSA

A középkorban Temesvár körül kialakult megye Dél-Magyarország legvirágzóbb vidéke volt, a török hódoltság (1552-1718) alatt azonban csaknem teljesen elnéptelenedett. A pozsareváci béke értelmében a Magyar Koronához visszakerült Duna-Tisza-Maros között először Temesi Bánság néven katonai igazgatás alá helyezték, s az ország, törzsétől elkülönítve igazgatták. 1779-ben a Temesköz északi kétharmadát visszacsatolták Magyarországhoz, míg a déli részen 1873-ig fennmaradt a Katonai Határőrvidék. A visszacsatolt terület középső harmadában, a középkortól

lényegesen eltérő határok között újjáalakult Temes vármegyét soknemzetiségű lakossággal telepítették újjá. A déli végeken - Versectől D-re - még csaknem egy századon át fennálló Bánsági Határőrvidéken először két ezredvidék szerveződött: a Németbánsági ezred Pancsova és az Oláh-illír ezred Karánsebes székhellyel; köztük a határt a Karas alsó folyása jelölte. 1845-ben Fehértemplom székhellyel az előbbi keleti és az utóbbi nyugati részéből létrejött a Szerbbánsági ezred. 1873-ban a Bánsági határőrvidéket polgárosították: a Szerbbánsági ezred vidékét Torontál, Temes és Krassó, a Németbánsági ezredét Torontál és Temes megye között osztották föl. 1876-ban Temes megye a Krassónak juttatott határőrvidéki részből megkapta Fehértemplom környékét. 1884-ben egy-egy falut cseréltek Krassó megyével: Daruvár Krassóhoz, Kusics Temeshez került. Végül 1892-ben Torontáltól Temeshez csatolták Székelykevé. Ezzel a megye első világháború előtti alakja kialakult. A Marostól a Dunáig a Bánság középső harmadát magában foglaló megyét az első világháború végén 3:1 arányban osztották föl Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság között. Temesvár és tágabb környéke Romániához, Versec és Fehértemplom vidéke a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került.

A ROMÁNIAI TEMES MEGYE 1920 UTÁN

A román közigazgatás Temes-Torontál néven összevonta a két megye Romániához csatolt részeit; a megyeszékhely Temesvár maradt. Temes megyétől Aradhoz csatolták át az újaradi járást²⁹, míg a megye déli részéből exklávéként Romániához került Varadiát (Vărădia) két másik területdarabbal Krassó megyéhez csatolták. 1940-ben Erdély kettéosztása a megyét nem érintette. 1952-68 között Temes-Torontál a Temesvár székhelyű Bánát tartományhoz tartozott (a Maros-balparti rész 1952-56 között a rövid életű Arad tartomány része volt, majd annak felszámolásakor ez is Bánát tartományhoz került). Rajonközpontok voltak: Temesvár, Lippa, Csák és Gátalja. 1968-ban Temes megyét új alakban szervezték újjá: magában foglalja a volt Temes megyei részt az Aradhoz csatolt Maros-balpart s a Krassó-Szörényhez csatolt Móricföld (Măureni) község kivételével; Torontál romániai részét; valamint a két világháború közötti Szörény megyéből Lugos és Facsád környékét. Temesvár és - mint szintén korábbi megyeszékhely - Lugos 1968-tól municípiumként szerepel.

29) Az átcsatolt falvak listáját lásd Arad megyénél!

Krassó-Szörény megye (județul Caraș-Severin, Komitat Karasch-Sewerin)

Területe 1910-ben: 11 074 km²; ebből Romániához tartozik 11 050 km².

KIALAKULÁSA

A történeti Magyarország egyik legkésőbb kialakult vármegyéje 1881-ben jött létre Krassó és Szörény megye egyesítésével.

a) Krassó megye a Berzava és a Karas vízvidékén Krassóvár (Carașova) központtal alakult ki. A török hódoltság e vidéken 1718-ig, a pozsareváci békéig tartott. Ekkor a Duna-Tisza-Maros közét Temesi Bánság néven katonai igazgatás alá helyezték. 1779-ben a Bánságot visszacsatolták Magyarországhoz, déli harmada azonban mint Katonai Határőrvidék továbbra is a bécsi hadügyminisztérium igazgatása alatt maradt. A visszacsatolt bánsági terület keleti harmadán Lugos székhellyel Krassó megyét állították föl (noha ennek északi része a középkorban Arad és Temes megyéhez tartozott). A Határőrvidék polgárosításakor, 1873-ban Krassó megyét D-en - a Karas torkolata és Ómoldova között, Fehértemplom városát is magában foglalva - a Dunáig terjesztették ki. 1876-ban Fehértemplom környékét átcsatolták Temes, az Erdélyi-Vaskapu előterében lévő krassói exklávé, Vámosmárgát pedig Szörény vármegyéhez. Az így kialakult Krassó megye a Marostól az Aldunáig húzódott Temes, Arad, Hunyad és Szörény megye, valamint Szerbia között.

b) A megye másik része, a Szörénység egykor a Temes felső völgyétől az Olt torkolatáig húzódó Szörényi Bánságot jelentette, melynek székhelye a török hódításig a mai Drobeta-Turnu Severin helyén álló Szörényvára volt. A török korban a Vaskapun túli részek (Olténia vagy Kis-Oláhország) Havasalföldhöz kapcsolódtak, bár 1718-39 között átmenetileg Habsburg fennhatóság alá kerültek. A Kárpátokon belüli rész a török korban a Temes és Krassó megmaradt részeivel egyesítve az Erdélyi Fejedelemség Lugos-Karánsebesi kerületét képezte, mely a XVII. században már jobbára a hódoltsághoz tartozott. Az 1718-as pozsareváci békével az Orsováig terjedő szörénységi rész is felszabadult a török uralom alól, s osztrák katonai igazgatás alá került. A Karánsebes-Orsova közötti terület 1779 után is a Határőrvidék része maradt: a Karánsebes székhelyű Oláh-illír, majd (1845-től) Románbánsági végezred vidéke volt. 1873-ban a Románbánsági ezredből - kiegészítve a Szerbbánsági ezred néhány Alduna menti falujával - megalakult Szörény vármegyéje (Karánsebes székhellyel, túlnyomóan

román lakossággal). 1876-ban Szörény vármegye Vámosmárgával bővült. 1881-ben Krassó megyével egyesítették.

Az 1881-ben Lugos székhellyel létrejött Krassó-Szörény a történelmi Magyarország második legnagyobb vármegyéje volt. 1884-ben Temes megye felől határkiigazítás történt: Daruvár Krassó-Szörényhez, Kusics Temeshez került. 1913-ban Krassó-Szörényhez csatolták a Török Birodalomtól már 1878-ban elfoglalt, de hivatalosan csak ekkor bekebelezett alduiai Ada Kaleh-szigetet (Orsova mellett). 1918 végén a megye román kézre került, és a trianoni béke értelmében - a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolt Krassószombat, Udvarszállás, valamint Nérámogyorós egy része kivételével - Románia része lett.

KRASSÓ-SZÖRÉNY MEGYE 1920 UTÁN

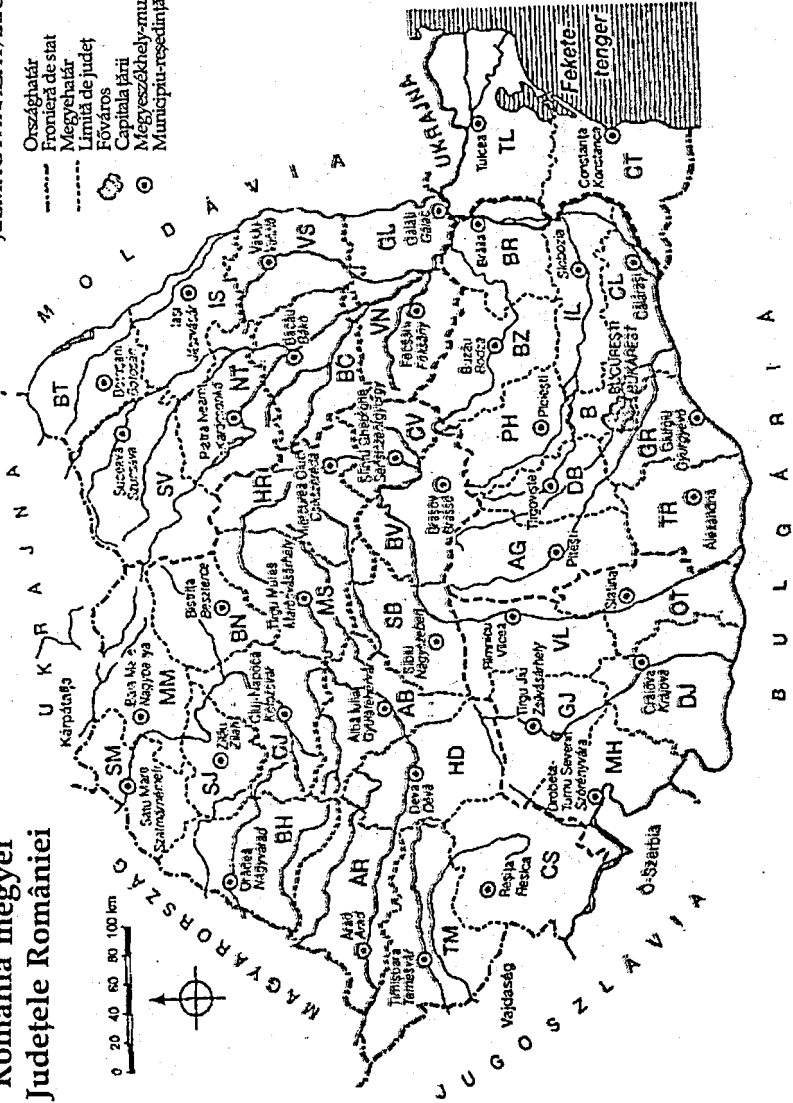
A két világháború között a megyét kettéosztották: Krassó megye Oravicabánya székhellyel - nagyjából középkori területén - önállósult; a többi rész a Lugos székhelyű Szörény megyét alkotta. Az exklávéként Romániához került Temes megyei darabok (Vărădia/Varadia + két határrész a Néra bal partján) Krassó megyébe olvadtak be. 1940-ben Erdély kettéosztása e vidéket nem érintette. 1952-től az egész volt Krassó-Szörény a Temesvár székhelyű Bánát tartományhoz került, kivéve a Maros-balparti sávot, melyet először Arad tartományhoz osztottak be, s csak annak felszámolásakor, 1956-ban kapcsoltak Bánát tartományhoz); Lugos, Facsád, Karánsebes, Resicabánya, Oravicabánya, Bozovics és Orsova rajonközpontok voltak. 1968-ban Krassó-Szörény megye Resicabánya székhellyel a két háború közötti Krassó + az 1881 előtti Szörény területéből alakult újjá. Resicabánya megyeszékhely - municípiummá emelése elsősorban ipari jelentőségén alapult, de egyben kompromisszumot is jelentett a korábbi székhelyek: Lugos, Karánsebes és Oravicabánya között. Krassó-Szörényhez tartozik ma a Hunyadtól átcsatolt Baucár (Băuțar)³⁰ és a Temestől átcsatolt Móricföld (Măureni) község; ugyanakkor Orsova és szűkebb környéke az olténiai Méhed (Mehedinți), Lugos és Facsád környéke Temes, a Maros menti sáv pedig Arad és - két falu révén - Hunyad megyéhez tartozik. Lugos 1968 óta Temes megye második municípiuma.

30) Az Erdélyi-Vaskapu előterében: Băuțaru de Jos/Alsóbaucár, Băuțaru de Sus/Felsőbaucár, Bucova/Bukova.

Románia megyéi Judetele României

JELMAGYARÁZÁS/LEGENDA

- Országhatár
- Frontieră de stat
- Megyehatár
- Limia de județ
- Főváros
- Capitala țării
- Megyezésközpont
- Municipiu-reședință de județ

VI. Erdély északi pereme: Máramaros

Máramaros megye 1968-ban a történelmi Máramaros, Szatmár, Szilágy és Szolnok-Doboka megyék részeiből alakult meg. Négy nagytáj, illetve hét középtáj között oszlik meg. Területe 6215 km², lakossága 539 ezer fő, ebből 53 % városi lakos. Az etnikai összetétel: 81,10% román, 10,17% magyar, 0,63% német, 1,24% cigány, 6,87% egyéb (1992)³¹.

Máramaros megye tájlistája

1. **Alföld (Tiszai-Alföld)/Câmpia Tisei sau Câmpia de Vest**
- 1.1. Felső-Tisza síksága (Szatmári-síkság vagy Szamos síksága)/Câmpia Someşului
- 1.1.1. Szamosmenti-sík /Câmpia Someşului în sens strict
2. **Erdélyi-középhegység/Munții Apuseni**
- 2.5. Szilágysági-dombvidék/Dealurile Silvaniei
- 2.5.3. Bükkvidéki-domság + Szilágysági-Bükk/Dealurile Codrului + Culmea Codrului
- 2.5.4. Nagybányai-medence/Depresiunea Baia Mare
- 2.5.5. Kővárvidéki-domság + Szamoscikói-rög + Kővár-hegység/Dealurile Chioarului + Prisaca + Preluca
3. **Erdélyi-medence/Depresiunea Transilvaniei**
- 3.2. Északi-Szamos-hátság/Podişul Someşan de Nord
- 3.2.2. Szamoszug/Culmea Prisnel + Dealurile Boiului
- 3.2.3. Csicsói-domság/Dealurile Ciceului
- 3.2.4. Ilosvai-hegység/Culmea Breaza
- 3.2.5. Lápos-medence / Depresiunea Lăpuşului
4. **Északkeleti-Kárpátok/Carpații Orientali - grupa nordică**
- 4.1. Avas-Kőhát-Gutin-hegyvidék/Munții vulcanici Oaş-Gutâi
- 4.1.1. Avas-hegység/Munții Oaşului
- 4.1.2. Gutin-hegység/Munții Igniș-Gutâi
- 4.2. Lápos-Széples-hegyvidék/Munții Lăpuş-Țibleş
- 4.2.1. Lápos-hegység/Munții Lăpuşului
- 4.2.2. Széples-hegység/Munții Țibleşului
- 4.3. Máramarosi-medence/Depresiunea Maramureşului
- 4.3.1. Alsó-Máramaros/Depresiunea Maramureşului sectorul de nord
- 4.3.2. Felső-Máramaros/Depresiunea Maramureşului sectorul de sud
- 4.4. Máramaros-Radnai-masszívum/Masivul Maramureş-Rodna

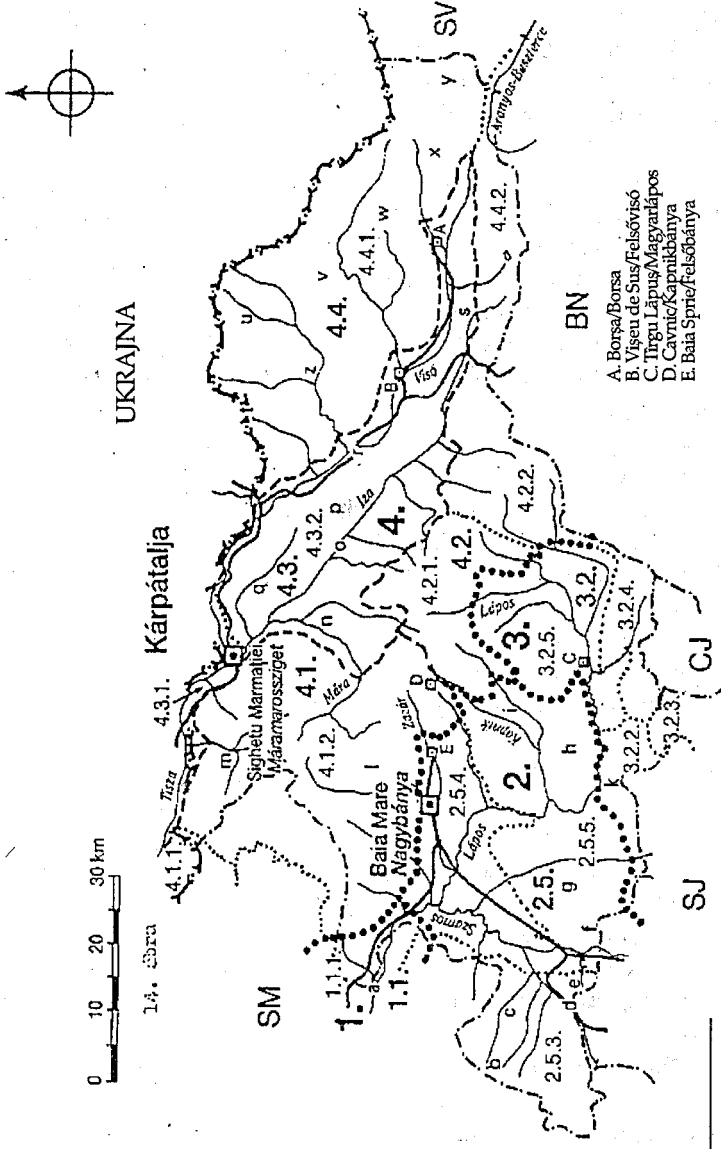
31) A román népszámlálások közismert etnikai torzításai ellenére megyei ismertetéseinkben az 1992-es hivatalos adatokat szerepeltetjük. Ezek a magyarság szempontjából az adott évben mint minimális küszöb tekinthetők.

- 4.4.1. Máramarosi-masszívum / Munții Maramureșului
- 4.4.2. Radnai-havasok / Munții Rodnei
- 1.1.1.a Szinerváralji-kapu / Poarta Seini
- 1.5.3.b Szilágysági-Bükk / Culmea Codrului
- 1.5.3.c Szilágysági-Bükkalja / Dealurile Asuajului
- 1.5.3.d Szilágy völgye / Valea Sălajului
- 1.5.3.e Szilágymenti-dombság / Dealurile Sălajului
- 2.5.5.f Szamoscikói-rög / Masivul Țicău sau Prisaca
- 2.5.5.g Kővárvidéki-medence/Depresiunea Țara Chioarului
- 2.5.5.h Kővár-hegység/Preluca
- 2.5.5.i Kápolnoki-dombság/Dealurile Copalnic
- 2.5.5.j Prisznel-dombság/Culmea Prisnel
- 3.2.2.k Nagybúnyi-dombság/Podișul Boiului
- 4.1.2.l Rozsály-Kőhát-hegység/Munții Igriș
- 4.3.1.m Szaploncai-hegycsoport/Culmea Săpânței
- 4.3.2.n Sugatagi-hegyalja/Piemontul Șugatag-Botiza
- 4.3.2.o Iza völgye/Valea Izei
- 4.3.2.p Visó-Iza-dombság/Dealurile Maramureșului („Máramarosi-dombság”)
- 4.3.2.q Rónai-kismedence/Bazinetul Rona
- 4.3.2.r Visó völgye/Valea Vișeuului
- 4.3.2.s Borsai-völgymedence/Depresiunea Borșa
- 4.4.1.t Iván-havas csoportja/Grupa Pop Ivan
- 4.4.1.u Várkő csoportja/Grupa Farcău
- 4.4.1.v Köves csoportja/Grupa Pietrosu Maramureșului
- 4.4.1.w Torojága csoportja/Grupa Toroiaga
- 4.4.1.x Sárkány csoportja/Grupa Cearcanu
- 4.4.1.y Cibói-hegycsoport/Munții Țibău
- 4.4.1.z Havasmezei-medence/Depresiunea Poienile de sub Munte

Természeti viszonyok

A megye területe geológiai szempontból a Kárpátok (76,5%), az Erdélyi-medence (9%) és a Szilágysági-dombvidék (14,5%) között oszlik meg. A megye kárpáti vidékén az Északkeleti-Kárpátok szinte minden képződménytípusa előfordul. A kristályos-mezozóos övhöz tartozó Máramaros-Radnai-masszívumban az autochton jellegű Bretila-sorozat metamorfitokból áll, míg a takarós Rebrai- és Tölgyesi-sorozat a metamorfitok mellett mészkövet és dolomitot is tartalmaz. A Máramarosi-havasok flisképződményei kréta korúak; a krisztallinikummal való

JUDEȚUL MARAMUREȘ
MÁRAMAROS MEGYE

- A. Borșa/Borşa
- B. Vișeu de Sus/Felsővícsó
- C. Târgu Lăpuș/Magyarlápos
- D. Cavnic/Karunkbánya
- E. Baia Sprie/Felsőbánya

32) Térképünkön még nem szerepel az 1991-ben városá nyilvánított Szinérváralja (Seini).

kontaktusnál magmatitok is előfordulnak (Várkő/Farcău - riász korú diabáz). A Máramarosi-medence és a belső hegységkeret (Lápos-Széples) flisszerű üledékei júra-kréta-paleogén korúak (márga, homokkő, konglomerátum); hozzájuk neogén molasz sorozat (márga-homokkő-konglomerát-tufa-só) társul. A belső hegységkeretben az Avastól a Széplesig húzódik - s Borsa környékén a külső hegykeretre is kiterjed - a neogén vulkánok sora (torton-szarmata riolit, alsópannon dácit-kvarcandezit, felsőpannon bazaltoid andezit). Az erdélyi-szilágysági kristályos (metamorf) aljzat néhány foltban, így a Kővár-hegységben, a Szamoscikói-rögben és a Szilágysági-Bükkben felszínre bukkan. A belső medencéket egyébként paleogén agyag-konglomerátum, homokkő, mészkő, miocén márga, homokkő, homok, tufa és pannon homok, agyag, márga tölti ki.

Máramaros megye Románia színesérc-bányászatának egyik központja. Polimetallikus szulfidtelepek vannak a Máramarosi-havasokban (Borsa/Borșa környékén), a Széplest-, a Lápos-(Erzsébetbánya/Băiuț, Vărătec), a Gutin-(Kapnikbánya/Cavnic) és a Rozsály-Kőhát-hegységben (Miszbánya/Nistru, Iloba/Ilba, Herzsabánya/Hârja, Felsőbánya/Baia Sprie). Aranyezüstércsek vannak a Gutinban (Șuitor) és a Rozsály-Kőhátban (Zazăr/Săsar, Valea Roșie, Dealu Crucii. Vasérctelep ismeretes a Kővár-hegységben (Macskamező); mangánérc a Máramarosi-havasokban (Oroszkő/Repedea). Építőanyagok nagy választékban fordulnak elő: andezit (Nagybánya, Kőbánya/Blidari, Nagysikárló/Cicârlău, Iloba/Ilba, Szinerváralja/Seini, Szaplunca/Săpânța, Borsa), bentonit (Kővárgara/Găura, Macskamező/Răzoare), mészkő (Törökfalva/Buciumi-Nagysomkút/Șomcuta Mare, Izsaszacsal/Săcel), márvány (Borsa-Forrásvölgy/Borșa-Fântâna, Bucsonfalva/Buteasa, Kohópatak/Cufoaia, dácit (Bajfalva/Dănești), dolomit (Kővár-hegység/Dealurile Chioarului), gipsz (Szakállasdombó/Dumbrăvița), homokkő (Szamoscikó/Țicău, Macskamező/Răzoare) kaolinos agyag (Kapnikbánya/Cavnic), kavics, homok. Aknasugatag/Ocna-Șugatag és Rónaszék/Coștiui környékén sótelepek vannak, melyeket azonban jelenleg nem művelnek.

A megyében nagyszámú és változatos összetételű ásványvízforrás fakad.

- **Nagybánya környékén:** Borpatak (Valea Borcutului), Fernezely (Firiza), Kisbánya (Chiuzbaia), Felsőbánya (Baia Sprie);

- **a Lápos-medencében:** Sztojkafalva (Stoiceni), Erzsébetbánya (Băiuț), Rákossalva (Poiana Botizii), Borkút (Borcut), Nagyhegy (Măgureni);

- a **Máramarosi-medencében**: Kistécső (Teceu Mic), Ferencvölgye (Valea lui Francisc), Szaplonca (Săpânța), Hosszúmező (Câmpulung la Tisa), Rónaszék (Coștiui), Bárdfalva (Berbești), Aknasugatag (Ocna Șugatag - az ország legnagyobb aknatavával), Bréb (Breb), Váncsfalva (Oncești), Barcánfalva (Bârsana), Mikolapatak (Văleni), Izasópatak (Slătioara), Batiza (Botiza), Jód (Ieud); Dragomérfalva (Dragomirești), Felsőszelistye (Săliște), Felsővisó (Vișeu de Sus), Borsabánya (Baia Borsă).

Máramaros megye területe csaknem egészében a **Tisza** (Tisa) vízgyűjtőjéhez tartozik; ezen belül a Máramarosi-medence, valamint az Avas-Széples vonulattól D-re eső Szamos-vízgyűjtő különíthető el.

A Máramarosi-medence két fő folyója - a **Visó** (Vișeu) és az **Iza** (Iza) -, valamint a Kőhát északi oldaláról lefutó patakok közvetlenül a Tiszába jutnak, amely Visóvölgytől (Valea Vișeului) Kistécsőig (Teceu Mic) a megye és Románia É-i határát képezi. A Visó **Borsa** (Borșa) néven ered a Borsai-hágó közelében; fontosabb mellékvizeit jobbról veszi föl: **Csiszla** (Țâșla), **Vasér** (Vaser), **Ruszkova** (Ruscova). Az Iza a Radnai-havasok északnyugati oldalán ered; jobbról a **Róna** (Rona), balról a **Bajkó** (Boicu), a **Jód** (Iod), a **Batiza** (Botiza) és a **Kaszóval** (Coșeu) bővülő **Mára** (Mara) vizét veszi föl. Az Iza torkolata alatt csak kisebb vizek jutnak a Tiszába, közülük a **Szaplonca** (Săpânța) jelentősebb.

A **Szamos** (Someș) a megye délnyugati részén folyik át; itt veszi föl jobbról a **Lápost** (Lăpuș), balról a **Szilágyot** (Sălaj). A Lápos balról a **Szöcs** (Suciu), jobbról a **Kapnik** (Cavnic) és a **Fernezellyel** (Firiza) bővülő **Zazár** (Săsar) vizét veszi föl.

A Szeret vízvidékéhez tartozik az **Aranyos-Beszterce** (Bistrița Aurie): a Borsai-hágó külső oldalán ered, balról a megye határát jelölő **Cibó** (Tibău) patakot veszi föl.

Az állóvizeket a Radnai-havasok tengerszemei, valamint a **Fernezelyi-víztároló** (Lacul Firiza) képviseli.

A megye nagyobb része közép- és magashegységi éghajlatú; az alacsonyabb vidékek a mérsékelt-kontinentális éghajlat dombvidéki változatát képviselik. Az éghajlati különbségek alapvetően a domborzatra vezethetők vissza. Az időjárás alakításában legjelentősebb a Ny-i és É-i légtömegek hatása. Az évi középhőmérséklet a domborzattól függően +9 és -1°C között változik; a legmelegebb a megye délnyugati része. A júliusi középhőmérséklet 20 és 8, a januári -3 és -8°C között változik. Az abszolút maximumot Szinerváralján mérték (39,4°C, 1952. augusztus 16.); az

abszolút minimumot Felsővisón (-31,6°C, 1954. január 26.): A Máramarosi-medence Románia egyik leginkább fagyveszélyes területe: fagyok szeptember végétől június elejéig előfordulhatnak és a Visó és Iza völgyében - aránylag csekély magasságuk ellenére - a nyár is elég hűvös. A csapadék évi átlaga a megye 70%-án meghaladja az 1000 mm-t, a hegyekben az 1400 mm-t is. A hóréteg évi átlagban 70-200 napig tart ki; a hegyekben elérheti a 2 m-es vastagságot is. Az uralkodó szélirány Ny és É; a Visó és Iza völgyében É és ÉNy. Az átlagos szélesebesség 3-4 m/s, a hegytetőkön azonban az 50 m/s szélesebesség is gyakori.

A délnyugati dombvidéken barna erdőtalaj, podzolos barna erdőtalaj, agyagbemosódásos podzoltalaj, fekete réti talaj és pszeudórendzina fordul elő. A hegyvidéken savanyú Marna, podzolos Marna és podzoltalaj, a vulkáni vonulaton andosol jellemző. A földterületből 99 ezer ha erodált (ebből 900 ha csuszamlásos), 423 ezer ha erózióveszélyes (ebből 166 ezer ha művelt terület). Az árterek kiterjedése 32 ezer, a meszezésre szoruló savanyú talajoké 65 ezer ha. A mezőgazdaság adottságai összességében kedvezőtlenek.

Máramaros Romániának természeti értékekben egyik leggazdagabb megyéje. A védett területek közül a Radnai-havasok, a Gutin-hegységi Kakastaréj és a Máramarosi-havasokban lévő Cornedei-Ciungii Bălășinii rezervátum említhető. Védelem alá helyeztek számos hegyi lápot (Vlăștinescu, Poiana Brazilor, Tău lui Dumitru, Lacul Morărenilor) és dombvidéki erdőrésztletet (Aknasugatag/Ocna-Șugatag - gyertyános tölgyes, Felsőróna/Rona de Sus - tölgyes, Nagybánya, Giródtótfalu/Tăuții de Sus, Felsőbánya - szelídgesztenyések). Van a megyében néhány barlang is: Erzsébetbánya - Peștera cu oase, Somkúti-völgy. Geológiai rezervátumok az Iza Kék-forrása (Izvorul Albastru al Izei), a Kőhátban lévő Tatár-szoros (Cheile Tătarului) és a felsőbányai Kék-tó (Lacul Albastru). A Felsőbányához tartozó Kisbányán (Chiuzbaia) található Európa egyik leggazdagabb harmadidőszaki flóralelőhelye.

Települések

Máramaros megyének két municípiuma és hat egyéb városa van.

A megye székhelye, Nagybánya (Baia Mare, 149³³) municípium a Gutin-bányavidék központja, 205-245 m szintben fekvő hegyalji város a

33) 1992-es lakosságadatok, ezer főben .

Zazár és a Fernezely összefolyásánál. Az Északkeleti-Kárpátok vulkánSORÁHOZ tartozó Rozsály-Kőhát-hegység³⁴ D-i lábánál, a Szamoshoz nyíló tágas medence szélén települt. A városnak ércelőkészítője, színesfémkombinátja, bányagépgyára, könnyű- és élelmiszeripara van. Lakosságának öthatoda román, egyhatoda magyar. Közúti csomópont, vasúti fejtállomás; van repülőtere is.

Az egykori Felső-Magyarország legjelentősebb bányavárosába 1142-ben II. Géza szász bányaműveseket telepített. Középkori neve, Asszonypataka (Civitas Rivulus Dominarum, Frauenbach) arra utal, hogy a királynék birtokát képezte. A régi városközpont műemlék épületei: a Szent István-torony (1445-68), a lőportorony (XIV. század), HUNYADI JÁNOS lakóháza (1446), a Dégenfeld-ház (XVIII. század), a Szentháromság-templom (1717-20) és a minorita kolostor (1734-91). A megyei múzeumnak művészeti, történeti, népművészeti és bányászati-mineralógiai részlege van. Az 1945 után épült új városrészből az adminisztratív palota, a kultúrpalota és a sportcsarnok érdemel figyelmet. A városi parkban tulipánfák, japán fűz, amerikai dió, platán, tiszafa díszlenek. Nagybányának állatkertje és skanzenje is van. A Virág-hegyen (Dealul Florilor) állították föl az 1630-ból való kékesi (Chiochiș - Beszterce-Naszód megye) fatemplomot és a román hősök emlékművét. Nagybánya neves szülöttei: LENDVAY MÁRTONszínművész és NÉMETH LÁSZLÓ író. A város a magyar művelődés történetébe elsősorban az 1896-ban HOLLÓSY SIMON alapította festőiskola révén írta be magát: tagjai voltak többek között RÉTI ISTVÁN, FERENCZY KÁROLY, IVÁNYI GRÜNWALD BÉLA és THORMA JÁNOS. A művésztelep ma is működik.

A másik municípium, Máramarossziget (Sighetu Marmatiei, 44) - 1950-ig Máramaros megye székhelye - 250 m-es szintben fekszik az Iza alsó folyásánál, közel az országhatárt hordozó Tiszához. A nagy múltú máramarosi koronaváros 1919 után határszélre szorulva kimaradt a fejlődés fő áramából; Románia belseje felé vasútvonalat is csak a második világháború után kapott. Legjelentősebb üzeme a faipari kombinát.

A város helye a régészeti leletek szerint több ezer éve lakott. A középkorban a környező sóbányák - Aknasugatag (Ocna-Șugatag), Rónaszék (Coștiui)

34) A tágabb értelemben vett Gutin-hegység Ny-i, nagyobbik része.

és a ma Kárpátaljához tartozó Aknaszlatina - igazgatási központja volt. Máramaros román lakosságát IV. LÁSZLÓ királyunk telepítette le; NAGY LAJOS király 1352-ben szabad királyi város rangjára emeli. Az ő idejében a románok egy része továbbköltözött Moldvába. A XVIII-XIX. században föllandult a város kereskedelme; a Kárpátok külső oldaláról ez időben több ezer zsidó költözött ide. A máramarosi zsidóság 1944-ben csaknem maradéktalanul áldozatul esett a deportálásnak. A reformáció gyorsan terjedt e vidéken. 1524-ben Rameschi Mátyás prédikátor a reformáció tanait hirdette az öt máramarosi koronavárosban: (Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező, Sziget). A XVII. században teológiai szeminárium, a XIX. században jogi akadémia működött, amely 1920-ban szűnt meg. A református gimnázium Magyarország leghíresebb iskolái közé tartozott. Ma a román többség mellett magyar és ruszin kisebbség él a városban. Műemlékei: a XIV. századi (a XIX. században neogótizált) református templom, a XVIII. századi római katolikus templom és a XVI. századi piarista kolostor. A múzeum természettudományi, történelmi és néprajzi gyűjteménye (faragások, hímzések, üvegikonok) a történelmi Máramarost mutatja be. A főtéren emlékoszlopot állítottak ASZTALOS SÁNDORNAK és MÓRICZ SAMUNAK, az 1848-49-es szabadságharc hőseinek; továbbá a fasizmus és a felszabadító harcok áldozatainak. Máramarosszigethez kötődik LEÖVEY KLÁRÁNAK, a magyar nőnevelés úttörőjének, a szabadságharc mártírjának élete. A város börtönében a kommunista korszakban számos politikai fogoly is szenvedett, köztük MÁRTON ÁRON erdélyi püspök és JULIU MANIU román politikus.

A többi város: Felsőbánya (Baia Sprie, 16) és Kapnikbánya (Cavnic, 6) - kisebb bányavárosok a Zazár, ill. a Kapnik völgyében; Magyarláros (Târgu Lăpuș, 14) - a Lárosvidék fő helye; Felsővisó (Vișeu de Sus, 19) és Borsa (Borșa, 27) - a Máramarosi-medence K-i részének városai; és a legújabb: Szinerváralja (Seini, 9).

A megye gerincét hordozó *Gutin-Széples* vonulatban számos kirándulóhely található (Rozsály 1307 m, Fernezelyi-tó, Forrásliget (Izvoarele), Bódi-tó, Gutin-hágó 987 m, Kakastaréj 1447 m, Sátor-hegy (Măgura Șatrei) 1041 m, Széples 1840 m). A heggyvonulatot K-en a Setref-hágó (Pasul Șetref, 981 m) választja el a Radnai-havasoktól. A hegylábaknál néhol szőlőművelés folyik.

Bányavidék Nagybánya hátországa, mely a történeti beosztás szerint Szatmár megyéhez tartozott. A Gutin-hegység patinás bányahelye. **Felsőbánya** Nagybányától K-re, 362 m tengerszint feletti magasságban fekszik a Zazár folyó mentén, az egykori Mons Medius - Közép-hegy, más nevén Bányahegy tövében. 1329-ből származik a város első okleveles megnevezése, melyben Asszonypatakával, mint közös bíró alatt levő város szerepel. 1327-ből I. Róbert Károly oklevele felsorolja a bányavárosokat amelyben a királynak járó bányabér fejében bányaműveleti monopóliumot, érckeresési és bányászati jogot biztosított. Nagy Lajos korából származó első pecsétjének felirata S. Civitatis de medis monte. 1346-ban a város pallosjogot kap. A XVI. században német és tót cselédek telepítésével nagy fejlődésnek indul a bányászat, megalakulnak a céhtestületek. Az 1800-as években 46 bányatársulat működött. A 19. század végi népszámlálási adatok szerint Felsőbányának 4584 lakosa volt, melyből 4205 magyar, 19 német, 3 tót, 346 román, 11 egyéb. 1992-ben kb. 18 ezer lakosú, melynek kb. 20%-a magyar. Műemlékei: az 1734-ben épült, barokk stílusú városháza, a monumentális római katolikus templom - 1858-ban avatták fel; a Kálvária köralakú épülete 1848-ból; az 1890-ben felszentelt református templom egy XVII. századi fatemplom helyén épült; s az 1793-ban épített görög katolikus templom. **Kapnikbánya**, Bányavidék harmadik városa Felsőbányáról mellékúton érhető el. Az 1991-ben várossá nyilvánított Szinérváralja régi vásáros hely, bortermelő központ; a Szamos völgykapuját őrző középkori vára ma romokban hever. Szinérváralja ERDŐSY SYLVESZTER JÁNOS bibliafordítónak, az első magyar nyelvtan szerzőjének szülőhelye. **Misztótfalu** (Tăuții-Măgherauș) a magyar nyomdászat kimagasló alakjának, MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓSNAK a szülőhelye. Nagybánya DK-i szomszédságából **Dióshalom** (Șurdești) 1724-ben épült 54 m magas fatemploma említhető.

A Közép-Szolnok K-i részéből leválasztott **Kővárvidék** (Țara Chioarului) fő helye **Nagysomkút** (Șomcuta Mare), SZILÁGYI DOMOKOS költő szülőfaluja. A közeli **Koltó** (Colțău) PETŐFI SÁNDOR emlékhelye, aki itt töltötte mézesheteit hitvesével, SZENDREY JÚLIÁVAL. (A Teleki-kastélyban Petőfi-emlékszobát rendeztek be). **Pribékfalva** (Pribilești) TELEKI PÁL földrajztudós-miniszterelnök egykori otthona. Kővár XIII. századi várának romjai Berkeszpataka (Berchezoaia) határában

találhatók. *Kővárvidéket a Lápos szorosával átvágott kristályos szigetrög, a Kővár-hegység (Preluca, 810 m) választja el a Lápos-medencétől.*

A Lápos-medencét a Lápos-Széples, az Ilosvai- és a Kővár-hegység veszi körül; közlekedési kapcsolatai Nagybánya. (ÉNy) és Dés (D) felé vezetnek. A medence hagyományosan erdélyi terület (Belső-Szolnok, majd Szolnok-Doboka vármegye része); központja Magyarlápos. Oláhlápos (Lápuș) bronz- és vaskori, Felsőszőcs (Suciu de Sus) bronzkori lelőhely. Láposvidék középkori eredetű magyarsága Magyarláposon és Domokoson (Dămăcușa) maradt fenn.

A Máramarosi-medence (Țara Maramureșului) az Északkeleti-Kárpátok legnagyobb hegyközi medencéje, amelynek D-i fele tartozik Romániához. Ez volt a történeti Máramaros megye kerete. A medencét természeti szempontból egy alacsonyabb É-i (200-300 m) és egy magasabb D-i részre (300-700 m) osztjuk. Alsó-Máramaros tengelye a Tisza völgye, Felső-Máramarosé a Visó- és az Iza-völgy.

Alsó-Máramarosban, a Tisza mellett foglal helyet a magyarok lakta Hosszúmező (Câmpulung la Tisa), mely Máramarosszigettel, Huszttal, Viskkel és Técsővel együtt az öt máramarosi koronaváros egyike volt. A szomszédos román falu, Szaplonca (Săpânța) egyedülálló látnivalója a vidám temető, ION STAN PĂTRAȘ naiv művész festett fejfáival. Ugyanez a falu a máramarosi cserge készítésével is nagy hírre tett szert.

Felső-Máramaros a román népművészet élő tárháza (Desze/Desești, Fejérfalva/Ferești, Máragyulafalva/Giulești, Farkasrév/Vadu Izei - kapufaragás; Felsővisó/Vișeu de Sus, Falusugatag/Sat-Șugatag-szöttesek, népviselet). Aknasugatag és Rónaszék³⁵ határában a felhagyott sóbányák helyén sós tavak vannak. Fatemplomok állnak számos faluban (Desze, Falusugatag, Budfalva/Budești, Felsőkálinfalva/Călinești, Szurdok/Strâmtura, Barcánfalva/Bârsana, Jód/Ieud (1364-ből!), Sajó/Șieu, Rozália/Rozaolea). Az Iza völgyének egykori járasszékhelye Dragomérfalva (Dragomirești): XVIII. századi fatemplomát a bukaresti falumúzeumban állították föl. Izakonyha (Bogdan Vodă) az 1359-ben Moldvába kitelepülő BOGDÁN vajda rezidenciája volt. Majszin (Moisei) faluban áll az 1944-

35) Rónaszék jellegzetes többnyelvű település, ahol még a közelmúltban is egyaránt megértették a román, a magyar, a ruszin és a német szót.

es visszavonuláskor kivégzett román áldozatok emlékműve, VIDA GÉZA alkotása. A medence DK-i részén található a Visó-völgy két várossá fejlődött hegyi települése: **Felsővisó** és **Borsa**; az utóbbi - a hozzátartozó Borsafüred (Băile Borșa) üdülőteleppel - országos jelentőségű bánya- és turistaközpont.

A Máramaros és Erdély határán emelkedő **Radnai-havasok** az ország turisztikailag legjobban feltárt hegységeinek egyike.

Természeti értékei - a jégalakította magashegyi formák, a növény- és állatvilág (zerge, mormota, fajdkakas, kőszáli sas), a vizek (hegyi patakok, vízesések, tengerszemek, tőzeglápok) - igazolják nemzeti parkká nyilvánítását. A Nagy-Pietrosz (Pietrosu Mare, 2305 m) nemcsak a megyének hanem Erdély É-i részének is a legmagasabb csúcsa³⁶. A hegység meredeken tör le a Visó völgyére: a Borsa város és a **Nagy-Pietrosz** közti 1500 m relatív szintkülönbség igazi magashegység benyomását kelti. A szomszédos **Máramarosi-havasok** az ország határát hordozza, ezért kevésbé feltárt vidék; itt főként ruszinok élnek (jellegzetes hegyi tanyás településeik pl. Visóoroszi/Ruscova, Oroszkő/Repedea és Havasmező/Poienile de sub Munte). A Máramarosi-havasok romániai csúcsai nem érik el a 2000 métert (Várkő 1957, Iván-havas 1937, Torójága 1930 m).

A Radnai-havasokat a Máramarosi-havasoktól elválasztó **Borsai-hágó** (Pasul Prislop, 1416 m) magassága ellenére a Kárpátok egyik legfontosabb átjárója volt. Utat nyitott a Tisza völgyéből az Aranyos-Beszterce völgyébe: itt zajlott le a máramarosi románság kitelepülése Moldvába a XIV. században, s az utolsó tatár betörés 1717-ben. Az Északkelet-Magyarország végigdúlása után több ezer fogollyal a Krímbe visszainduló tatár sereget a hágón sikerült legyőzni.

A megye az ország É-i szélén, közlekedésileg félreeső helyen fekszik. Fő vasútvonala (Dés-Nagybánya-Szatmárnémeti) Szamoscikótól Szinerváraljáig érinti a megyét. A tiszavölgyi fővonalból, melyen Máramarossziget a Kárpát-medence hálózatába kapcsolódott, csak rövid szakasz (Hosszúmező-Visóvölgy) esik Románia területére; itt Ukrajna széles nyomtávon péage-teherforgalmat tart fenn.

További vasutak: a Máramarosszigetet a Visó völgyén át 1947 óta bekapcsoló vonal, mely a Setref-hágón át a Nagy-Szamos-völgyi Szálvára (Salva) vezet; az Alsóvisó-Borsa és a Sülelmed (Ulmeni)–Szilágycseh(Cehu

36) 1940-44 között Horthy-csúcs néven Magyarország legmagasabb hegye volt.

Silvaniei) szárnyvonal. A műutak közül a Szamos völgyi - de vasúttól eltérően a Szamoszugot egyenesen átvágó - 1C jelű út (Kolozsvár-Dés-Nagybánya-Szinérváralja-Halmi) a legfontosabb. Ebből ágazik ki a Bukovinába tartó 18-as út (Nagybánya-Máramarossziget-Borsai-hágó), melyhez a 19-es csatlakozik (Nagyvárad-Szatmárnémeti-Máramarossziget). Az összekötő utak közül a Setref-hágó útja (17C: Beszterce-Szálva-Majszin) a legfontosabb. Közlekedési csomópontnak csak Nagybánya tekinthető, bár vasúton ez is csak fordítóállomás; Máramarossziget központ jellege az országhatár miatt nem érvényesül. A szomszéd megyék közül csak Szilágy felé van szerves kapcsolódás; a többiekkel csak egy-két ponton (Kolozs és Szucsáva felé csak közúton) van kapcsolat. Közforgalmú határállomás nincs a megyében.

VII. Megye a hármashatárnál: Szatmár

Szatmár megye mai alakjában 1968-ban jelent meg a térképen: az 1950 előtti Szatmár megye nyugati részéből Szilágy egy részének hozzákapcsolásával alakult meg. Három nagytáj, illetve öt középtáj érinti. Területe 4405 km², lakossága 400 ezer fő, ebből 46% városi lakos. Az etnikai összetétel: 58,52% román, 35,03% magyar, 3,58% német, 2,45% cigány, 0,42% egyéb (1992).

Szatmár megye tájlistája

1. **Alföld (Tiszai-Alföld)/Câmpia Tisei sau Câmpia de Vest**
 - 1.1. Felső-Tisza síksága (Szatmári-síkság vagy Szamos síksága)/Câmpia Someşului
 - 1.1.1. Szamosmenti-sík/Câmpia Someşului în sens strict
 - 1.1.2. Krasznamenti-sík/Câmpia Crasnei
 - 1.1.3. Erdődi-magassík/Câmpia Arduşului
 - 1.2. Nyírség/Câmpia Nirului
 - 1.2.1. Nagykarolyi-homokhátság/Câmpia Carei
 - 1.3. Érmellék/Câmpia Ierului
 - 1.3.1. Ér völgye vagy Szalacsi-sík/Câmpia Sălăcei
 - 1.3.2. Érmelléki-hát/Câmpia Tâşnadului
2. **Erdélyi-középhegység/Munţii Apuseni**
 - 2.5. Szilágysági-dombvidék/Dealurile Silvaniei
 - 2.5.2. Krasznamenti-dombság/Dealurile Crasnei
 - 2.5.3. Bükkvidéki-dombság + Szilágysági-Bükk / Dealurile Codrului + Culmea Codrului
4. **Északkeleti-Kárpátok/Carpaţii Orientali - grupa nordică**
 - 4.1. Avas-Kőhát-Gutin-hegyvidék/ Munţii vulcanici Oaş-Gutâi
 - 4.1.1. Avas-hegység/Munţii Oaşului
 - 4.1.2. Gutin-hegység/Munţii Igriş-Gutâi
 - 4.1.3. Avasalja/Piemontul şi Depresiunea Oaşului
 - 1.1.1.a. Szinérváralji-kapu/Poarta Seini
 - 1.1.1.b. Szamoshát/Lunca Someşului
 - 1.1.1.c. Sárközi-sík/Câmpia Livadei
 - 1.1.1.d. Halmi-sík/Câmpia Halmeului
 - 1.1.2.e. Ecsedi-láp/Mlăştina Ecedului
 - 1.1.2.f. Majtényi-sík/Câmpul Moftinului
 - 2.5.3.g. Szilágysági-Bükk/Culmea Codrului
 - 2.5.3.h. Szatmári-Bükkalja/Piemontul Codrului
 - 2.5.3.i. Szilágysági-Bükkalja/Dealurile Asuajului

- 2.5.3.j Tövisháti-dombság/Dealurile Majei
- 4.1.1.k Komorzáni-hegyég/Culmea Cămărzanei
- 4.1.2.l Rozsály-Kőhát-hegység/Munții Igriș
- 4.1.3.m Avas-medence/Depresiunea Oașului
- 4.1.3.n Komorzán-Tartolci-kismedence/Depresiunea Cămărzana-Târșolt
- 4.1.3.o Turci-hegyalja/Piemontul Turțului
- 4.1.3.p Batarcsi-kismedence/Depresiunea Bătarci

Természeti viszonyok

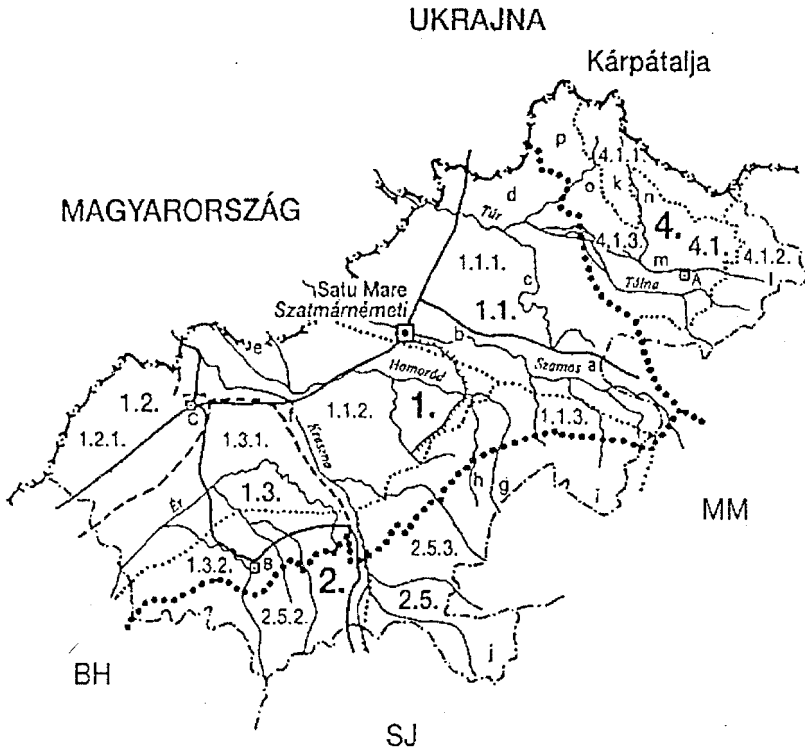
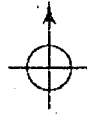
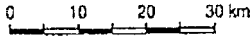
A megye az Alföld északkeleti sarkában foglal helyet; területét ezen kívül az Északkeleti-Kárpátok vulkánosorának és a Szilágysági-dombvidéknek egy darabja érinti. Az alföldi rész felszínét pleisztocén löszös-agyagos üledékek mellett holocén folyami öntés és futóhomok alkotja. A vulkáni hegység tömegét (Avas, Kőhát) andezit, riolit, dácit és tufa alkotja. Az Avas-medencében paleogén flisszerű üledékeken miocén-pliocén-kvarter sorozat települ.

Ásványkincsek meglehetősen változatosságban fordulnak elő, a megye bányászati jelentősége azonban csekély. Az Alföld peremén szarmatapanon lignittelepek ismertek (Avasfelsőfalu/Negrești-Oaș, Tartolc/Târșolt, Kistartolc/Aliceni, Lunaforrás/Luna, Terep/Trip). Az Avas-hegységben több polimetallikus színesérc- (Turc/Turț, Bikszád/Bixad, Nagytarna/Tarna Mare), vasérc-(Avasújfalú/Certeze, Rákسا/Racsa) és higanytelep (Komorzán/Cămărzana) ismeretes. Az építőkövek közül kitermelnek andezitet (Turc, Tálna-völgy, Avasújfalú-Fehérvölgy), továbbá homokot-kavicsot (Apa) és agyagot (Szatmárnémeti, Nagykároly, Tasnád). Az Alföld peremén fakadó ásványvízforrások közül említhető Bikszád, Máriavölgyfürdő (Valea Măriei), Avasfelsőfalu, Lunaforrás, Avasújfalú, Avasújváros (Orașu Nou), Nagytarna, valamint Búdössárfürdő (Băile Puturoasă) napi 10 ezer l hozamú kénes forrása. Hévízkutak vannak Szatmárnémeti, Nagykároly, Krasznabéltek (Beltiug), Gencs (Ghenci) Tasnád (Tășnad) és Ákos (Acăș) határában.

Szatmár megye vízrajzi szempontból a **Batár** (Bătar), a **Túr** (Tur), a **Szamos** (Someș), a **Kraszna** (Crasna), valamint a **Körösök** vízgyűjtője között oszlik meg.

A **Batár**a megye legészakibb részének vizeit viszi Kárpátalja területén a Tiszába. A **Túr** az Avas-medence vizeit gyűjti össze, legjelentősebb mellékvíze - balról - a **Tálna** (Talna). A Túr Magyarországon torkollik a

JUDEȚUL SATU MARE SZATMÁR MEGYE

- A. Negresti-Oas/Avasfelsőfalu
- B. Tășnad/Tasnad
- C. Carei/Nagykároly

37) Térképünk az 1990-es közigazgatásnak megfelelően Nagykarólyt városként tünteti fel. Azóta municípiummá nyilvánították (1993).

Tiszába. A megye fő folyója, a Szamos Szinérváraljától (Seini) a magyar határig derékban szeli át a megyét: e szakaszán csak a Szilágysági-Bükkből lefutó patakok ömlenek belé. A Kraszna Felsőszoportól (Supuru de Sus) a magyar határig folyik át a megyén; jobbról a Korondi- (Maia), a Bábcai- (Cerna) és a Mária-patak (Maria) ömlik belé. Ugyancsak a Kraszna veszi föl az eredetileg az Ecsedi-lápban elvesző Homoródot (Homorod), amely egy csatorna által a Szamossal is össze van kötve. A Körösök vízrendszeréhez tartozik a Berettyóba torkolló Ér (Ier), amely a múlt században még a Kraszna felé is folyt (a bifurkáció eme esetének érdekes irodalmi bizonyítéka ADY ENDRE: Az Értől az óceánig című verse). Az Ecsedi-láp eltüntével az állóvizeket néhány morotvató mellett az Avas-medencében létesített Kányaházi-víztároló (Lacul Călinești-Oaş) képviseli.

A megye mérsékelt-kontinentális éghajlatú: területének 50%-án síksági, 40%-án dombsági, 10%-án középhegységi klímaváltozat jellemző. A síkságon a nyár meleg és csapadékos, a tél hideg, az Alföld délebbi részeihez képest ritkább enyhülési szakaszokkal. A dombságon a hőmérséklet valamivel alacsonyabb, a csapadék több. A hegységekben a nyár hűvösebb, a csapadék bőséges, a tél hidegebb, bőséges havazással, stabil, vastag hótakaróval. Az időjárást nyáron főleg a Ny-ÉNy-i, télen az É-ÉK-K-i légtömegek alakítják, gyakori a D-DNy-i mediterrán hatás, a DK-i vizsont elenyésző. Az évi középhőmérséklet Szatmárnémetiben 9,7, az Avas gerincén 5,5°C; a júliusi 20,1, ill. 16,0, a januári -2,4, ill. -5,0°C. Az abszolút maximumot Nagykárolyban (39,5°C, 1952. augusztus 10.), az abszolút minimumot Szatmárnémetiben mérték (-30,4°C, 1961. december 21.). A csapadék évi átlaga a síkságon 700 mm alatt (Nagykároly 584, Szatmárnémeti 668 mm), a hegyekben 900 mm fölött van. A hótakaró évi átlagban 40-100 napig marad meg, vastagsága 10-60 cm. Az uralkodó szélirány Szatmárnémetiben DK és DNy, a hegyekben Ny. A szélcsend átlaga Szatmárnémetiben 46,9, a hegyekben csak 10%. Az átlagos szélsősebesség a megyeszékhelyen 1,6-3,1, a hegytetőkön 2,0-5,0 m/s.

A Krasznától délre agyagbemosódásos és degradált csernozjom, lápi talaj, szolonyec és homokos talajok fordulnak elő. A Krasznától északra dominálnak az erdőtalajok: barna, podzolos barna, agyagbemosódásos podzol, a hegyekben savanyú barna erdőtalaj és andosol. Az Avasvidéken pszeudoglej és agyagbemosódásos podzoltalajok vannak. A futóhomok kiterjedése 23 ezer, a szikeseké 13 ezer, az ártereké 14 ezer, a meszezésre szoruló savanyú talajoké 98 ezer ha. Az erodált térszín 35 ezer ha (ebből

suvadásos 6 ezer ha); erózióknak kitétt 117 ezer ha (ebből művelt terület 61 ezer ha). Öntözésre 14 400 ha-on rendezkedtek be. A mezőgazdasági adottságok összességükben jónak minősíthetők.

Szatmár megyében főként botanikai védett területeket találunk: tulipán- és nárciszmezőket (Szamosdob/Doba, Résztelek/Tătărești, Barlafalu/Borlești), szelídgesztenyéseket, hegyi lápokot. A védett fák közül néhány: Bikszád, Máriavölgy - tölgyek, Komorzán - hárs, Feketetag (Marna Nouă) - platánok, Halmi szőlők (Halmeu-Vii) - atlanti cédrus, Remetemező (Pomi), Sárköz (Livada) - tulipánfák, Szatmárpálfalva (Păulești) - Pennsylvania-köris, Szatmárnémeti - Paulownia tomentosa. Védetté nyilvánították a nagykárolyi parkot is. Mikola (Micula) dámvad-, Mezőfény (Foieni) fácántelepéről ismert.

Települések

Szatmár megyének négy városa van, közülük Szatmárnémeti és Nagykároly municípiumi ranggal bír.

A megyeszékhely, **Szatmárnémeti** (Satu Mare, Sathmar, 132) 115 m szintben fekszik a Szamos két partján³⁸. A román-magyar határtól 10, a román-ukrán határtól 40 km-re eső város az ország ÉNy-i kapuja: határállomása Magyarország felé **Pete** (Petea - csak közút), Kárpátalja felé **Halmi** (Halmeu - vasúti-közúti átkelő). Az utóbbi negyedszázadban - az 1968-as megyésítés és az 1970-es árvízét követő újjáépítés óta - gyorsan növekvő város komplex gép- (mozdony- és bányagépgyár), könnyű- és élelmiszeripari központtá fejlődött. Művelődési szerepe is számottevő. Útsomópontként jelentősebb, mint vasúti csomópontként; van repülőtere is. Lakossága a második világháborúig túlnyomóan magyarokból állt; azóta a románság felzárkózott, ill. a statisztika szerint csekély többségbe is került.

38) Szatmárt és Németit eredetileg a Szamos egy ága választotta el, mely azonban már 200 éve feltöltődött és nyoma is eltűnt. Így ma mindkét városrész a Szamos jobb partjára esik; **Szatmárnémeti** csak századunkban terjeszkedett át a folyó bal partjára. 1968 óta a városhoz tartozik **Szatmárzsadány** (Sătmărel), viszont önállósult az egykori szőlőhegyi telep, **Szatmárhegy** (Viile Satu Mare). A város román nevét a magyarból átvett Sătmăr helyett az uralomváltás után változtatták a „Nagyfalu” értelmű Satu Marera.

Szatmárnémeti régi kereskedelmi és kézműipari központ. Helyén ANONYMUS a X. században MÉNMARÓT várait említi, amely körül a XI. században Szatmár megye kialakult. A vár az erdélyi só egyik elosztóhelye volt. A mellé épült Németi faluba GIZELLA királyné vadászait telepítették. A német Satmarkt-(sóvásár)-ból nyerte nevét. Szatmárt a török csak ostromolta, de elfoglalni nem tudta; többször gazdát cserélt viszont a császári és az erdélyi oldal között. A XVI. században olasz tervek szerint kiépített várat a XVIII. században bontották le. A XVI-XVII. században Szatmár a reformáció egyik fellegetőháza volt. A szatmári béke (1711) után a megyeszékhely Nagykárolyba került; az addig különálló Szatmár és Németi egy szabad királyi várossá egyesült (1715). 1804 óta katolikus püspökség székhelye. A városképben máig meghatározó a XVIII-XIX. század építészeti öröksége: a református Láncoz templom (1788-1807, barokk), a római katolikus püspöki templom (1786-1797 klasszicista) és a püspöki palota (XIX. századi, klasszicista). Az újabb épületek közül a tűztorony (1904-ben épült, 45 m magas), a Dacia Szálló (1909, homlokzatán a város címerével), a neobizánci stílusú ortodox templom és az Északi Színház említhető (benne román és magyar társulat játszik).

A megyei múzeum otthona a Vécsey-ház, melyben a szatmári békét aláírták. Történeti osztályán Homoród/Homorod, Felsőszöcs/Suciu de Sus, Patóháza/Potău, Aranyosmeggyes/Medieșu Aurit, Lazári/Lazuri, Oláhcsaholy/Cehal, Barlafalu leletei, középkori gyűjtemény (céhek, szerszámok, túrterebsi (Terebești) és szakaszi (Rătești) kincsek, XVII-XVIII. századi könyvek); a néprajzi osztályon a Szatmári-síkság, az Avas- és a Bükkvidék etnográfiai anyaga, vámfalusi kerámiák, fa- és üvegikonok; a művészeti osztályon AUREL POPP képei láthatók.

Szatmárnémetihez a magyar történelem és irodalom számos nagy alakja kötődik. 1535-ben itt lépett föl DÉVAI BÍRÓ MÁTYÁS reformátor. 1646-ban I. RÁKÓCZI GYÓRGY református zsinatot hívott össze Szatmárba: 115 református prédikátor itt egyeztetette hitelveit. Szatmár a végsőkéig kitartott II. RÁKÓCZI FERENC fejedelem mellett. WESSELÉNYI MIKLÓS itt mondta el 1834-ben az elítéltetésére okot adó híres beszédét. PETŐFI SÁNDOR hat alkalommal járt a városban. KAFFKA MARGIT és KRÚDY GYULA itt diákoskodott. A város szülötte DSIDA JENŐ, GELLÉRT SÁNDOR költő és PÁSKÁNDI GÉZA, SIMON MAGDA író. A város magyarságát legújabbban a Rákóczi iskolaközpont építése mozgatja meg.

A megye második városa **Nagykároly** (Carei, Großkarol, 26) a Nyírség DK-i peremén, az országhatár közelében lévő egykori megyeszékhely, a Károlyi-uradalom központja. 1993-ban nyilvánították - Nagyenyeddel és Szászrégennek együtt-municipiummá. Közlekedési és kereskedelmi jelentősége az elmúlt évtizedekben határátkelő hiányában lehangolt: vasúti és útelágazás az Alföld-peremi fővonalról a Szilágyság felé³⁹. A határ közelsége s a lakosság etnikai jellege (még ma is 50%-ban magyar) miatt kevésbé fejlesztett városnak csak a textil- és élelmiszeripara számottevő.

A Nagykarolyi-homokhátság a Nyírség Romániába nyúló része: 140-150 m szintű tökéletlen síkság. A homokvidék peremén fekvő Nagykarolyt 1335-ben említik először, de már a bronzkor óta lakott hely. A szatmári béke után tett szert nagyobb jelentőségre; környékére a Károlyiak 23 sváb falut telepítettek. 1919-ig szerepelt megyeszékhelyként. Lakossága felerészben még ma is magyar. Műemlékei: a XVII. századi vár helyén 1894-ben neogótikussá alakított Károlyi-kastély, benne a városi múzeum természettudományi és régészeti gyűjteménye (Újnemet/Unimăț ottományi kultúrabeli és Szaniszló/Sanislaū kelta leleteivel), mellette védett park; a volt megyeháza (XVII. századi, 1904-ben átalakítva); a rutén⁴⁰ görög katolikus templom (1738), a református templom (1746-92), a római katolikus templom (1769-78, barokk), a piarista rendház (1723), a Szent Arkangyal ortodox templom és az evangélikus templom (1823). A román katona emlékműve VIDA GÉZA alkotása (1964).

Nagykárolyhoz sok neves személyiség kötődik. Itt született KÁROLI GÁSPÁR bibliafordító, GAÁL JÓZSEF író, ACSÁDY IGNÁC történész, KAFFKA MARGIT író. A megyegyűléseken gyakran szerepelt KÖLCSEY FERENC. A nagykarolyi megyebálon ismerkedett össze PETŐFI SÁNDOR és SZENDREY JÚLIA. A piarista rendházon tábla őrzi RÉVAY MIKLÓS nyelvtudós és ERDŐSI IMRE piarista tanár emlékezetét. Itt végezte a gimnázium alsó tagozatát ADY ENDRE. Nagykarolyban folytatta KÁROLYI SÁNDOR a szatmári békéhez vezető tárgyalásokat. A

39) A Börvelynél (Berven) magyar területre átvezető vasút működik ugyan, de forgalma csekély.

40) Voltaképpen magyar: a környék magyar görög katolikusai egyházuknak a román ortodox egyházba olvasztása után kénytelenek voltak magukat mint „rutént” meghatározni.

megyerletételre 1711. május 1-jén a Majtényi-síkon került sor⁴¹. Nagyárolytól északkeletre van Kaplony (Căpleni), itt van a Károlyi grófok impozáns családi sírboltja, melyet YBL MIKLÓS tervei alapján építettek.

A megye két kisebb városa: **Tasnád** (Tășnad, 10), az érmelléki borvidék fő helye; és **Avasfelsőfalu** (Negrești-Oaș, 17), az Avas-medence központja.

Tasnád Közép-Szolnok, majd **Szilágy** megyéhez tartozott, csak 1968-ban került **Szatmár** megyéhez. Nevét Árpád egyik vezére, **Tas** után kaphatta. Első írásos emlékei 1205-35 **Voznad**, 1277 **Tasnad** néven említik. A Szilágyságban **Tasnádon** volt az első iskola a reformáció után. Az 1500-as évektől virágzó szőlőtermesztéssel rendelkezik. Lélekszáma 10 394 (1992), melyből 4161 magyar. A város szülötte **BIRÓ LAJOS** természettudós, etnográfus. Református temploma (1476) gótikus. A városban történeti-néprajzi gyűjtemény látható. Vonzáskörébe esik **Szilágy***pér* (**Pir**), **BUDAI ÉZSAIÁS** bibliafordító, **Szódemeter** (**Săuca**), **KÖLCSEY FERENC** szülőfaluja és a kis **Érmin***dszent*, mely **ADY ENDRE** szülőfalujaként vált ismertté, ahol még áll a költő szülőháza, bútorzatával együtt (ma románul és magyarul is a költő nevét viseli). A közeli **Ákos** (**Acăș**) XII. századi románstílusú református temploma a vidék legértékesebb középkori műemléke. Az **Ákos** nemzetség egykori kolostorának temploma háromhajós bazilikális elrendezésű, monumentális szerkezetével, két hatalmas méretű tornyával már messziről felhívja a figyelmet. A jáki apátsági templomhoz hasonlít. Bútorzata a XVIII. században készült. A népies reneszánsz festésű padok élénkítik a puritán fehérre festett templombelsőt.

A **Szatmárnémeti** É-i szomszédságában elterülő **Szamosköz** Magyarország, Románia és Ukrajna hármashatára körül elterülő ártéri és hordaléksík fattyúágakkal, mocsaras mélyedésekkel és ármentes hátakkal, 120-130 m szintben. Nevezetes községei: **Sárköz** (**Livada**) - barokk kastély (1760), gótikus templom (1457), helyi néprajzi múzeum és **Aranyosmeggyes** (**Medieșul Aurit**) - XV. századi gótikus templom a **WESSELÉNYIEK** sírboltjával, XVIII. századi romkastély, 1848-as emlékmű. **Apa** faluban található **VASILE LUCACIU** román politikus, a múlt század végi Memorandum-mozgalom vezéralakjának emlékműzeuma. **Halni** (**Halmeu**) a Romániához csatolt ugocsai rész legnagyobb települése, gótikus

41) Bár a köztudat **Nagymajtény** (**Moftinu Mare**) falut tartja számon, a fegyverletétel a később települt **Kisújmajtény** (**Moftinu Mic**) helyén történt.

református templommal, BORODI népművész monumentális fakapujával. Halminál vasúti teherforgalmi és közúti kishatárátkelő nyúlik Ukrajnába.

Az **Avas-medence** a Túr és a Tálna völgymedencéje; É-ről az Avas-, K-ről a Rozsály-Kőhát-hegység veszi közre. A román-ukrán határon, a Tisza Huszti-kapujától a Lajosvölgyi-hágóig (Pasul Huta, 583 m) húzódó Avas-hegység 400-800 m-es gerincéből a Viski-kő (Piatra Vișcului, 907m) emelkedik a legmagasabbra. A hegység D-i csoportja a Komorzáni-hegyág (664 m). A Rozsály-Kőhát a megye legmagasabb része Kerek-hegy (Vârful Rotund, 1240 m), Király-csúcs (Pietroasa, 1200 m). A vidék hagyományos központja **Avasújváros**; ennek szerepét vette át 1968-ban a helyi iparközponttá kiépített **Avasfelsőfalu**. Az **Avasság** (Țara Oașului) országos hírű turisztikai célpont: a táj szépsége és a néprajzi érdekességek mellett ásványvizes fürdők (Büdössár-, Máriavölgy-, Bikszád-, Turcfürdő) vonzzák a turistákat. A Túr víztárolója körül kirándulóközpont létesült. A vámfalusi (Vama) fazekasok barna, fekete, vörös, díszes kerámiái több mint három évszázada messze földön elterjedtek. A Lajosvölgyi-hágón minden tavasszal pásztorfesztivált tartanak. **Avasfelsőfalu**n etnográfiai múzeum létesült; benne ráksai (Rața) ház, **avaslekencei** (Lechința) fatemplom látható.

A **Krasznaköz** az Ecsedi-láptól a Bükk előteréig enyhén emelkedő síkvidék (110-200 m). Központi helye **Erdőd** (Ardud): városiasodó nagyközség a megyeszékhelytől D-re, gótikus templommal (1482), középkori vármaradványaival. Itt született **BAKÓCZ TAMÁS** esztergomi érsek. Erdődön tartották esküvőjüket **PETŐFI SÁNDOR** és **SZENDREY JÚLIA**. Erdőd és környéke jó bortermő hely. **Szamosborhídon** (Valea Vinului) és **Szatmárpálfalván** (Păulești) helytörténeti gyűjtemények mutatják be a Szamos menti falvak néprajzi értékeit.

A **Bükkvidék** Szatmár és Szilágy határvidéke; gerince a **Szilágysági-Bükk** (Culmea Codrului) 25 km hosszú, 400-500 m-es háta, mely Szatmár megye DK-i határát jelöli. Fontosabb magaslatai: Leszezi (580), Tárnica (Târnița, 551 m). A vidék néprajzilag érdekes falvaiban XVIII-XIX. századi fatemplomok állnak - a „Homoródok” (Homorodu de Jos, de Mijloc, de Sus), Bükkszoldobágy/Solduba, Pácafalú/Chilia, Meddes/Medișa, Nagyszokond/Socond, Kisszokond/Soconzel, Felsőboldád/Stâna, Bogdánd/Bogdand, Szilágykorond/ Corund, Hadad/Hodod, Lele/Lele). Szelestyehuta/ Poiana Codrului üveggyáráról vált ismertté. Az egykor Közép-Szolnokhoz

tartozó Hadad régi vásáros hely, a község a Tövishát egykor forgalmas, ma félreeső útja mentén fekszik, csak a közelmúltban került Szatmár megyéhez. Szent László tiszteletére szentelt temploma a XV. században épült, gótikus stílusban. A berendezés legértékesebb darabja a SÍPOS DÁVID által 1754-ben faragott kőszószék. Az egykori kerítés kettős nyílású cinteremkapuja ritka népi építészeti emlék; ősi várának csak csekély nyomai maradtak. A község XVIII. századi barokk kastélyját a WESSELÉNYI-család építtette. A Kraszna völgynyílásában fekvő Alsószoporon (Soporu de Jos) helytörténeti gyűjtemény látható.

A Románia északnyugati szögletében fekvő megye közlekedési helyzete periférikus. Az Alföld peremét követő fő forgalmi tengely Nagykárolyt és Szatmárnémetit érintve Nagybánya felé vezet. Szatmárnémeti vasúton Nagyvárad-Érmihályfalva-Nagykároly, ill. Nagybánya felől érhető el; vasútvonala van még Bikszádfürdőre és Halmin át Kárpátaljára, egyéb szárnyvonalait megszüntették. A másik csomópont Nagykároly: az Alföld-peremi fővonalról elágazás Tasnád-Zilah-Zsibó felé. Van még egy keskeny nyomközű vasút: Gilvác (Ghilvaci)-Erdőd-Borvászút (Crucișor); folytatása Nagysomkútig, ill. Szatmárhegyről Szatmárnémetibe már megszűnt). Az úthálózat szintén Szatmárnémeti és Nagykároly felé konvergál; a főbb útvonalak: 1C (Nagybánya felől a halmi határállomáshoz), 1F (Kolozsvár-Zilah-Tasnád-Nagykároly), 19 (Nagyvárad-Nagykároly-Szatmárnémeti-Sárköz-Avasfelsőfalva-Máramarossziget) és 19 A (Alsószopor-Szatmárnémeti-Pete).

VIII. Hepehupás vén Szilágyság

A megye mai formájában 1968-ban alakult: az 1950 előtti Szilágy megyét kelet felé tolvaa alakították újjá. A magyar éra beosztásával összevetve a **Közép-Szolnok és Kraszna egyesítéséből keletkezett Szilágy vármegye utóda**, egyes közép-szolnoki részek lekapcsolásával, viszont erdélyi - Kolozs és Szolnok-Doboka megyei - részekkel bővítve. A megyét két nagytáj, illetve négy középtáj érinti. Területe 3850 km, lakossága 266 ezer fő, ebből 40% városi lakos. Az etnikai összetétel: 72,1% román, 23,67% magyar, 0,05% német, 3,46% cigány, 0,65% egyéb (1992).

Szilágy megye tájlistája

2. **Erdélyi-középhegység/Munții Apuseni**
- 2.3. Körösvidéki-hegység/Masivele Crișene
- 2.3.3. Réz-hegység/Muntele Șes sau Munții Plopiș
- 2.3.4. Meszes-hegység/Munții Meseșului
- 2.5. Szilágysági-dombvidék/Dealurile Silvaniei
- 2.5.1. Rézalja (Berettyómenti-dombság)/Dealurile Barcăului
- 2.5.2. Krasznamenti-dombság + Szilágysomlyói-Magura/Dealurile Crasnei + Măgura Șimleului
- 2.5.3. Bükkvidéki-dombság/Dealurile Codrului
- 2.5.5. Kővárvidéki-dombság + Szamoscikói-rög/Dealurile Chioarului + Prisaca
3. **Erdélyi-medence/Depresiunea Transilvaniei**
- 3.1. Déli-Szamos-hátság/Podișul Someșan de Sud
- 3.1.1. Kalotaszegi-dombvidék/Dealurile Huedinului
- 3.1.2. Almás-Egregy-medence/Depresiunea Almaș-Agrij
- 3.1.3. Kolozsvári-dombság/Dealurile Clujului
- 3.1.4. Dési-dombság/Dealurile Dejului
- 3.1.5. Csáki-Égborbói-dombság/Dealurile Gârboului
- 3.2. Északi-Szamos-hátság/Podișul Someșan de Nord
- 3.2.1. Szamos völgye/Culoarul Someșului
- 3.2.2. Szamoszug/Culmea Prisnel + Dealurile Boiului
- 3.2.3. Csicsói-dombság/Dealurile Ciceului
- 2.3.4.a Meszesi-kapu/Poarta Meseșului
- 2.5.1.b Kémeri-kismedence/Depresiunea Camăr
- 2.5.1.c Szilágynagyfalusi-medence/Depresiunea Barcău
- 2.5.2.d Szilágysomlyói-Magura/Măgura Șimleului
- 2.5.2.e Szilágysomlyói-medence/Depresiunea Șimleu Silvaniei

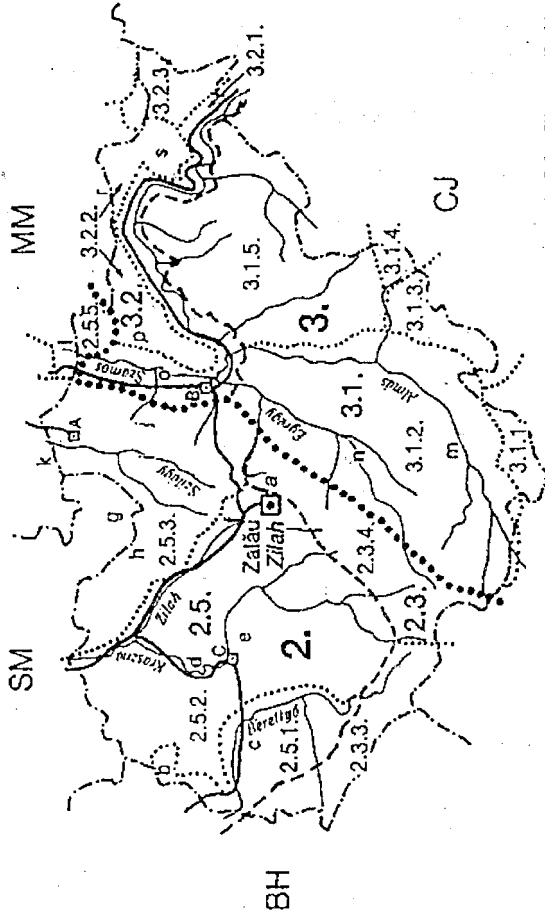
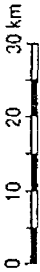
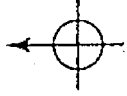
- 2.5.2.f Zilahi-medence/Depresiunea Zalău
- 2.5.3.g Tövisháti-dombság/Dealurile Majei
- 2.5.3.h Szilágykirvai-rög/Măgura Chilioarei
- 2.5.3.i Szilágy völgye/Valea Sălajului
- 2.5.3.j Szilágymenti-dombság/Dealurile Sălajului
- 2.5.3.k Szilágysági-Bükkalja/Dealurile Asuajului
- 2.5.5.l Szamoscikói-rög/Masivul Țicău sau Prisaca
- 3.1.2.m Kalotaszeg-Alszege/Valea Almașului - sectorul de sud
- 3.2.1.n Egregy völgye/Valea Agrijului
- 3.2.1.o Zsibói-medence/Depresiunea Jibou-Guruslău
- 3.2.2.p Prisznel-dombság/Culmea Prisznel
- 3.2.2.r Nagybúnyi-dombság/Podișul Boiului
- 3.2.2.s Nagyilondai-dombság/Dealurile Ileandei

Természeti viszonyok

A megye nagyrésze az Erdélyi-középhegység néhány kristályos masszívumán (Réz, Meszes, Szilágysomlyói-Magura, Szilágykirvai- és Szamoscikói-rög) kívül harmadidőszaki dombvidék. A horszt jellegű kristályos hegységek metamorfítokból (gneisz, amfibolit) épülnek föl; a Meszesben triász üledékek (konglomerátum, vörös homokkő, dolomit, mészkő) is jelentkezik. A Szilágysági-dombvidéket a kristályos aljzatra települt paleogén és mio-pliocén sorozat (márga, mészkő, tufa, homokkő, konglomerátum, homok, kavics) alkotja. A megye K-i része az Erdélyi-medencébe nyúlik: az Almás-medencében eocén (márga, agyag, homokkő, konglomerátum, mészkő), oligocén (konglomerátum, homokkő, agyag, márga, homok, kavics, mészkő) és akvitáni (agyag, homokkő, kavics) rétegek; keletebbre a helvét-torton hídalmási rétegek (agyag, homokkő, kavics) vannak felszínen.

A megye legfontosabb ásványkincse a kőszén: barnaszéntelepek vannak Váralmás (Almaș)-Szurduk (Surduc), lignitlepek Szilágyzovány (Zăuan)-Sarmaság (Șarmășag) körzetében. Vásártelke (Stoboru) határában a világ egyik legmagasabb kén tartalmú (7,15%-os) tőzegtetelepe ismeretes. Az építőanyagok közül előfordul mészkő (Kocsoládfalva/Cuciulat, Prodánfalva/Prodănești), gipsz (Zsibó/Jibou), alabástrom (Sztána/Stana, Csokmány/Ciocmani), továbbá kvarchomok, kaolin, tufa, kristályos és vulkáni kőzetek, homok és kavics. A megyében számos kénes ásványvízforrás fakad (Büdöspatakfürdő/Bizușa-Băi, Zsibó, Oláhkecel/

JUDETUL SÁLAJ
SZILÁGY MEGYE

- A. Cehu Silvaniei/Szilágycseh
- B. Jibou/Zsibó
- C. Şimleu Silvaniei/Szilágyszomlyó

Meseşenii de Sus, Zoványfürdő/Zăuan-Băi, Szilágykövesd/Chieşd). Hévizet tártak fel Szilágybagoson (Boghîş) és Alsóvalkón (Valcău de Jos).

Szilágy megye vízrajzi szempontból a Szamos (Someş), a Kraszna (Crasna) és a Berettyó (Barcău) vízrendszere között oszlik meg.

A Szamos a megye ÉK-i részén folyik végig, nagy kanyart leírva a Szamoszug körül. A Cikói-szorosban lép át Máramaros megyébe. Jelentősebb mellékvizei balról érkeznek: az Almás (Almaş), az Egregy (Agrij) és - már a megyehatáron kívül - a Szilágy (Sălaj).

A Kraszna vízgyűjtője a megye középső része: a Réz- és a Meszes-hegységet elválasztó Plopiş-hágón ered, a Somlyócehi-szorosban áttöri a Szilágy-somlyói-Magurát, Sarmaságnál (Şarmăşag) veszi fel legjelentősebb mellékvizét, a jobbról érkező Zilah (Zalău) patakot.

A Réz-hegységben eredő Berettyó révén a Körösök vízgyűjtője is kiterjed a megyére.

Az egyetlen jelentősebb állóvíz a Krasznán létesített Varsolci-víztározó (Lacul Vârşolt).

A megye nagy része mérsékelt-kontinentális medenceéghajlatú. A dombvidéken a nyár meleg és viszonylag csapadékos, a tél hideg és nedves, időnkénti fölmelegedésekkel, instabil hótakaróval. A hegyvidéken a nyár hűvösebb és csapadékosabb, a tél hidegebb, vastag és stabil hótakaróval. Az időjárást nyáron a NY-ÉNy-i, télen az É-ÉK-K-i légtömegek alakítják, előfordulnak még D-DNy-i mediterrán légáramlatok is. Az évi középhőmérséklet Zilahon 9,6, a hegytetőkön 6 °C; a júliusi 20 és 15, a januári 12,4 és -4,5°C között változik. Az abszolút maximumot Zilahon mérték (38,0°C, 1952. augusztus 16.); az abszolút minimumot a megye ÉK-i részén, Pórkerecen (-29,5° C, 1954. január 28.). A csapadék évi átlaga 700 mm körül van (Szilágy-somlyó 630, Zsibó 678, Zilah 705, Szilágyceh 724 mm); a hegyekben az 1000 mm-t is eléri. A hórétég évi tartama 60-100 nap; vastagsága 10-40 cm. Az uralkodó szélirány Zilahon DK, DNy és ÉNy; a hegytetőkön Ny. A szélcsend gyakorisága Zilahon 42,8%, a hegyekben viszont csak 10-15%.

Északnyugaton barna és podzolos barna erdőtalaj, délkeleten agyagbemosódásos pszeudoglej podzoltalaj és podzolos barna erdőtalaj, délen podzolos vörösbarna talaj jellemző. Helyenként rendzina, pszeudorendzina, fekete réti talaj és (a hegyekben) savanyú barna erdőtalaj is előfordul. A földterületből 76 ezer ha erodált (ebből 34 ezer ha suvadásos), 229 ezer ha erózióknak kitett térszín (ebből 134 ezer ha művelt terület). Az alluvium kiterjedése 27 ezer ha.

A megye természetvédelmi objektumai közül a botanikai rezervátumok (szilágnagyfalusi [Nușfalău] Lápis-erdő, almásrákosi [Racâș] nárciszmező, vaskapui [Poarta Sălajului] tulipánmező, gyümölcsésesi [Plopiș], vásártelki [Stoboru], somlyócsehi [Cehei] lápok); valamint az őslénylelőhelyek (Hídalmás/Hida-Stâncă Dracului, Almásgalgó/Gâlgău - Sárkányok-kertje/Grădina Zmeiului) említhetők. Védelem alá helyezték Mihály vajda tölgyfáját Szilágykövesden, valamint a zsigói Wesselényi-kastély arborétumát (itt trópusi növényeket bemutató üvegház is létesült). A Szilágy és Máramaros megye határán homokkő-konglomerátumba vágódott Bábai-szoros (Cheile Babei) szintén védett terület.

Települések

Zilah (Zalău, 68) megyeszékhely-municípium, Közép-Szolnok fő helye a Zilah völgyében fekszik. A Tokajt Kolozsvárral összekötő út mellett fekvő régi kézműves és kereskedőváros a Ceaușescu-korszakban veszítette el hagyományos magyar jellegét. Az 1980-as években - a természeti-társadalmi háttérrel mit sem törődve - román munkások tízezeinek betelepítésével „szocialista nagyipari központtá” fejlesztették (csőgyár, hengermű, gumigyár, bútorgyár, textil- és élelmiszeripár). Közlekedési helyzete - vasúton csak mellékvonala van - és vízellátása máig megoldatlan. A város képét immár az új negyedek határozzák meg. Nagy múltú iskolája a Wesselényi Kollégium, melynek diákja volt ADY ENDRE. Zilah főterét WESSELÉNYI MIKLÓS szobra (FADRUSZ JÁNOS alkotása) díszíti.

A 275 m magasán, hegyalji környezetben fekvő város a legrégebb idők óta lakott hely. Városi előzményének a dák-római Porolissum⁴² - melynek romjait Mojgrád (Moigrad) határában tárták föl - tekinthető. Zilah első okleveles említése 1220-ból való. Mivel több alkalommal földig rombolták, középkori emléke alig maradt. A többször átépített református templom legrégebbi részletei a XIII. századból valók. Ortodox temploma az ún. Brâncoveanu-stílust⁴³ képviseli. A városi múzeum gazdag gyűjteménye Nagyrajtóc/Răstoț, Vármező/Buciumi (Tisza-kultúra), Kisderzsida/Bobota, Magyargaroszló/ Guruslău (bronzkor), Szentpéterfalva/Bozna (vaskori

42) Dacia Porolissensis székvárosából feltárták a castrumot, a templomokat, a fürdőt, a nekropoliszt és az amfiteátrumot. A város előzményei a neolitikumig nyúlnak vissza.

43) A XVIII. századi havasalföldi építészet stílusa.

földvár), Mojgrád, Bogdánháza/Stârciu, Szilágysomlyó, Márkaszék/Marca, Romlott/Romita (dák korszak), Mojgrád-Porolissum, Tihó/Tihău, Magyaregregy/Românași, Romlott, Sebesvár/Bologa (római kor) leleteit, továbbá néprajzi és szépművészeti anyagot ölel fel.

A **Meszés-hegység** (Munții Meseșului) a megye közepébe nyúlik, ÉK-en Mojgrádig terjed. Csúcsa egyben a megye legmagasabb pontja: a **Perjei-Magura** (Măgura Priei, 997m).

A hegység derekán vezet át a **Zilahot** (Zalău) Kolozsvárral összekötő **Meszési-kapu** (Poarta Meseșului).

Szilágymegye három kisebb városa: **Szilágysomlyó** (Șimleu Silvaniei, 18 - 1876-ig Kraszna megye székhelye), **Zsibó** (Jibou, 12 - vasúti csomópont) és **Szilágycseh** (Cehu Silvaniei, 9).

Szilágysomlyó a Kraszna felső medencéjében, a szigetszerű **Szilágysomlyói-Magura** (Măgura Șimleului, 594 m) D-i lábánál fekvő, boráról híres kisváros. A paleolitikum óta lakott hely; dák település nyomait és V. századi gót aranykincset találtak itt. A Magurán XI. századi vár romjai láthatók. Főbb nevezetességei: **BÁTHORY ZSIGMOND** reneszánsz várának romja (XVI. század) és az 1532-ben épült gótikus római katolikus templom. Van termálfürdője is.

A történeti **Kraszna vármegye** jelentősebb helységei még: **Kraszna** (Crasna), a Szent István által alapított vármegye középkori székhelye. Először 1090 körül Kraszon civitas néven, majd 1164-ben Crazna-ként szerepel az okiratokban. Területén főesperesség alakult. A XV. század derekán mezővárosi rangot kapott. Református temploma a XIV. sz.-ban épült gótikus stílusban, a harangtorony a fakarzattal 1708-ban. 40 m magas tornyát hegyes sisak és négy fatorony díszíti. Híres kazettás mennyezetét 1736-ban festették. A 138 kazettát virágmotívumos és figurális ábrázolások díszítik. **CSEREY FARKAS** krasznai botanikus nevéhez fűződik a krasznai fűvészert és könyvtár megszervezése. **Szilágnagyfalu** (Nușfalău), első okleveles említése a Váradi Regestrumban 1213-ban Villa Nog néven történt. A középkor folyamán többször tartották itt Kraszna megye gyűléseit, így többször betöltötte a megyeszékhely szerepét. A XV. sz. közepén Kraszna vármegye legfontosabb mezővárosa (oppiduma) országos hírű vásárokkal. A Bánffyak anyagi hozzájárulásával 1450-1480 között épült fel a vidék egyik legimpozánsabb temploma. Hálóboltozatos szentélye, kőrácsos ablakai, nyugati bejárati része a késő gótika remek alkotásai. **Somlyóújlakon** (Uileacu

Şimleului) XIII. századi román stílusú templom áll, melynek különleges nevezetessége az emeletnyi magasságban kialakított falfolyosó. A környék turistacélpontjai Somlyócehei (Cehei - a Kraszna szorosa, védett láp), Varsolc (vítároló), - Valkóvárulja (Subcetate - XIII. századi vár romjai), Márkaszék (Marca - a Réz-hegység vidékének legnagyobb földvára) és Tuszatelke (Tusa - XVI. századi fatemplom, földvár). Kraszna megyéhez tartozott a Zilah völgyének egy szakasza is: **Magyargoroszló** (Guruslău) MIHÁLY VAJDA 1601-es győzelmének helye, **Szilágybaksa** (Bocşa) SIMION BĂRNUŢIU román politikus szülőfaluja. **Szilágyballa** (Borla) a szilágysági magyar hímzőművészet központja.

Zilah, Szilágycseh és Zsibó környéke **Közép-Szolnok** megyéhez tartozott. A Kraszna és a Zilah összefolyásánál fekszik **Sarmaság** (Şarmăşag): vasúti csomópont és lignitbányahely. Kilderzsídán (Derşida) XVII. századi fatemplom áll. A zömében magyarok lakta **Tövishátnak** a központja **Szilágycseh**, a megye egyetlen magyar többségű városa. 1405 óta szerepel dokumentumokban, de már a bronzkorban is lakott hely volt. Látnivalói: egy várkastély maradványai, melyet későbbi tulajdonosáról, Thököly-várnak neveznek és a XVI. századi gótikus református templom. Mindkettőt DRÁGFFY JÁNOS országbíró, a mohácsi csata hősi halottja építtette. A tövisháti kismemesi falvak közül a legnevezetesebb **Diósad** (Dioşod), az ADY család származási helye. **Kusaly** (Coşeu) ILOSVAI SELYMES PÉTER krónikás, író szülőfaluja. **Szilágykövesden** (Chieşd) műemlékfatemplom áll, **Mocsolyán** (Valea Pomilor) kénes források fakadnak. **Szilágykirva** (Chilioara) határában kristályos szigettrög emelkedik (Măgura Chilioarei, 396 m). **Désháza** (Deja) nagy hírű fazekasfalu. **Menyő** (Mineu) 1989-ben TÓKÉS LÁSZLÓ kényszerlakhelyeként vált híressé⁴⁴.

A Szamos nagy kanyarulatában, a történeti Erdély kapujában fekvő **Zsibó** a XVI. század óta a WESSELÉNYI-család uradalmi központja volt. A Szamos Turbócánál (Turbuţa) és Szamoscikórnál (Ţicău) két szorosban jut ki az Erdélyi-medencéből; e kettő között van a Zsibói-medence. II. RÁKÓCZI FERENC fejedelem 1705-ben vesztés csatát vívott e helyen. 1849-ben itt tette le a fegyvert KAZINCZY LAJOS tábornok honvédserege.

44) TÓKÉS LÁSZLÓT 1989. december 17-én kényszerrel költöztették Temesvárról e kis szilágysági faluba; kilakoltatása a temesvári forradalom közvetlen kiváltó oka lett.

A XVIII. századi, erdélyi barokk stílusú Wesselényi-kastély parkja az ifjú természetbarátok botanikus kertje (13 ha, 500 növényfaj). A helyi múzeumban történeti és természettudományi anyag látható. A városnak kénes-klóros-szulfátos vizű nyári fürdője van.

A megye keleti része a történeti beosztásban Közép- és Belső-Szolnok, Kővárvidék, Doboka és Kolozs vármegye között oszlott meg⁴⁵. Kisebbr központjai **Nagyilonda** (Ileanda), **Csákigorbó** (Gârbou) és **Hidalmás** (Hida). A XVII. század óta jórészt románok lakta vidék - kivételt képez a Kalotaszeghez tartozó Almás-völgyi magyarfalvak csoportja - természeti, történelmi és néprajzi érdekességei sokrétűek. Római castrumok álltak Magyaregregy/Românași (Largiana), Zutor/Sutoru (Optatiana), Romlott, Vármező és Tihó helyén. Középkori várromok láthatók a szamoszugi Kődön (Cheud) és az Almás-völgyi Váralmás (Almașu). A jellegzetes erdélyi fatemplomokat számos faluban láthatjuk; kiemelésre kívánkozik a felsőfüldi (Fildu de Sus), 40 méteres tornyával. Több természetvédelmi terület is található e vidéken (Sárkányok kertje, Bábai-szoros). Kiskeresztes (Cristolțel) határában barnaszén bányásznak. A Szamos-völgyi Büdöspatakfürdő bikarbonátos-szulfátos gyógyfürdőtelep.

Az iparosodástól még kevésbé érintett Szilágy megye a magyar és a román népi kultúra valóságos tárháza. A két nép több évszázados együttélése a folklórban erős kölcsönhatásokhoz vezetett.

A népviselet megyeszerte több helyen máig föllelhető (Gyümölcsénes/Plopiș, Füzespapterek/Preoteasa, Tuszatelke/Tusa, Felsőegregy/Agrij, Mojrád, Vármező - román, Zsobok/Jebucu, Kispetri/Petrinzel, Ketesd/Tetișu, Varsolc/Vârșolț, Kémer/Cămar - magyar népviselet). Fazekasközpontként tartják számon Tihót, Désházát, Vármezőt és Zilahot. A szőttesek egyaránt jellemzőek a krasznavidéki, tövisháti és kalotaszegi magyar falvakra és számos román falura (Gyümölcsénes, Felsőszék/Sâc, Nagyderzsida/Bobota, Vármező, Csokmány/Ciocnani). A famunkák kapcsán főként román falvak említhetők (Beréd/Brebi, Meszesszentgyörgy/ Sângeorgiu de Meseș, Füzespapterek, Ördögkút/Treznea, Szamosdebrecen/Vadurele). Bördíszműtőről ismert Hidalmás és Almásgalgó/Gâlgău; a fűz- és szalmafonásról Szilágy-

45) A Szamos bal partja Zsibó fölött már a történeti Erdély tartozéka. Az 1968-ban Szilágy megyéhez csatolt kalotaszegi falvak - köztük Sztána (Stana), ahol KÓS KÁROLY lakott - már nem tartoznak a Királyhágómellék leírásának körébe.

főkeresztúr/Cristur-Crișeni, Szamosőrmező/Var, Tihó, Turbóca, Nagyilonda. Hagyományai vannak a népi üvegfestésnek és bútorkészítésnek is. Több helyen még láthatók vízi-, szél- és fűrészmalmok.

A megye két vasúti fővonala: a Brassó-Dés-Nagybánya vonal, mely Csicsókápolnától (Căpâlna) Benedekfalváig (Benesat) a Szamos völgyét követve a megye ÉK-i részét szeli át; és a Nagyvárad-Kolozsvár vonal, mely Zsobok és Sztána állomásoknál a megye D-i szélét érinti. További vasutak: a Szamos völgyéből Zsibónál Zilah-Nagykároly felé kiágazó szilágysági vasút, melynek Sarmaságnál Szilágysomlyó-Székelyhíd (Săcuierii) felé van csatlakozása; valamint a Sülelmed (Ulmeni)-Szilágycseh szárnyvonal. A közutak közül a két legfontosabb: az 1C jelű Kolozsvár-Dés-Nagybánya főút (a megye ÉK-i csücskét szeli át) és az 1F jelű Kolozsvár-Zilah-Nagykároly út (a megye átlós tengelye). Fontosabb összekötő utak: 1G (Bánffyhunjad-Zsibó) és 1H (Élesd-Szilágysomlyó-Zilah-Zsibó-Révkörtvélyes [Perii Vadului]). A fő közlekedési góccok: Zsibó (vasúton) és Zilah (közúton). A hálózat a szomszéd megyékkel szerves egységet alkot, domborzati akadályok - a Bihar felé határt hordozó Réz-hegység kivételével - kevéssé mutatkoznak.

IX. Biharország

Bihar megye területe - kisebb módosításoktól eltekintve - megfelel a történeti Bihar romániai részének. Két nagytáj között oszlik meg; ezeken belül összesen hét középtáj érinti. Területe 7535 km², lakossága 634 ezer fő, ebből 49% városi lakos. Az etnikai összetétel: 66,54% román, 28,44% magyar, 0,25% német, 3,41% cigány, 1,36% egyéb (1992).

Bihar megye tájlistája

1. Alföld (Tiszai-Alföld)/Câmpia Tisei sau Câmpia de Vest
- 1.2. Nyírség/Câmpia Nirului
- 1.2.1. Nagykarolyi-homokhátság/Câmpia Carei
- 1.3. Érmellék/Câmpia Ierului
- 1.3.1. Ér völgye vagy Szalacsi-sík/Câmpia Sălăcei
- 1.3.2. Érmelléki-hát/Câmpia Tășnadului
- 1.4. Körösök síksága/Câmpia Crișurilor
- 1.4.1. Berettyó-sík/Câmpia Barcăului
- 1.4.2. Bihari-sík/Câmpia Bihariei
- 1.4.3. Sebes-Körös-sík/Câmpia Crișului Repede
- 1.4.4. Nyárszegi-magassík/Câmpia Miersigului
- 1.4.5. Szalontai-sík/Câmpia Salontei
- 1.4.6. Csermői-magassík/Câmpia Cermei
2. Erdélyi-középhegység/Munții Apuseni
- 2.2. Bihar-Gyalui-hegyvidék/Munții Bihor-Muntele Mare
- 2.2.1. Bihar-hegység/Munții Bihorului
- 2.2.2. Kalota-havas - Vlegyásza/Vlădeasa
- 2.3. Körösvidéki-hegységek/Masivele Crișene
- 2.3.1. Béli-hegység/Munții Codru-Moma
- 2.3.2. Királyerdő/Munții Pădurea Craiului
- 2.3.3. Réz-hegység/Muntele Șes sau Munții Plopiș
- 2.4. Körösvidéki-dombság/Dealurile Crișene
- 2.4.3. Béli-hegyalja/Dealurile Codru-Momei
- 2.4.4. Belényesi-medence/Depresiunea Beiuș
- 2.4.5. Királyerdőalja/Dealurile Pădurii Craiului
- 2.4.6. Báródság vagy Sebes-Körös völgye/Depresiunea Vad-Borod
- 2.4.7. Váradi-Hegyköz/Dealurile Oradiei - Rézalja
- 2.5. Szilágysági-dombvidék/Dealurile Silvaniei
- 2.5.1. Berettyómenti-dombság/Dealurile Barcăului

- 1.2.1. a Érmihályfalvi-homokhát/Câmpia Valea lui Mihai
- 1.4.1. b Margittai-kapu/Poarta Marghitei
- 1.4.3. c Nagyváradi-kapu/Poarta Oradiei
- 2.5.1. d Érszőlősi-dombság/Dealurile Vișoarei
- 2.5.1. e Berettyószéplaki-medence/Dealurile Suplacu de Barcău
- 2.5.1. f Papfalvi -medence/Depresiunea Popești
- 2.4.7.g Tatarosi-medence/Depresiunea Brusturi
- 2.4.6. h Élesdi-hegyalja/Dealurile Lugașului
- 2.3.3. i Királyhágó/Pasul Piatra Craiului
- 2.4.6. j Báródi-fennsík/Podișul Beznea
- 2.3.2. k Révi-szoros/Defileul Vadu Crișului
- 2.4.5. l Vércsorogi-dombság/Dealurile Vârciorog
- 2.4.5. m Tasádi-dombság/Dealurile Tășadului
- 2.4.5. n Harangmezei-dombság/Dealurile Hidiseleului
- 2.4.5. o Bihardobrosdi-dombság/Dealurile Dobreștilor
- 2.4.5. p Hollódi-medence/Depresiunea Holod
- 2.4.5. q Papmezei-dombság/Dealurile Vălanilor
- 2.4.4. r Belényesi-hegyalja/ Dealurile Meziadului
- 2.4.4. s Köröstárkányi-hegyalja/Dealurile Tărcăiței
- 2.3.1. t Kodru-hegycsoport/Codru
- 2.3.1. u Móma-hegycsoport/Moma
- 2.3.2. v Kisbelényesi-hegycsoport / Culmea Beiușele
- 2.3.2. w Tízfalusi-karsztfennsík/Platoul Zece Hotare
- 2.2.2. x Biharfüredi-kismedence/Bazinetul Stăna de Vale
- 2.2.1. y Petroszi-hegycsoport/Munții Pietroasei
- 2.2.1. z Alsó-havas vagy Déli-Bihar-hegység/Munții Bihorului de Sud

Természeti viszonyok

A megye az Alföld és az Erdélyi-középhegység találkozásánál fekszik. A hegyvidéket kristályos palák (Réz-hegység, Jád-völgye, Bihar-hegység), ó- és középidői üledékek (perm konglomerátum-breccsa a Királyerdőben, mezozoós mészkő a Királyerdőben és Pádis-fennsíkon) alkotják. A Béli-hegységben jelentkező Kodru-takaró granitoid alapjára perm konglomerátum és középidői mészkő-homokkő-dolomit sorozat települ. A Kalota-havas (Vlădeasa) tömbje kréta eruptívumokból (andezit, dácit) áll. A hegység előterének dombvidékét (Belényes, Báródság, Szilágyság) torton konglomerátum, homokkő, márga, szarmata agyag, márga, homok és kvarter homok, kavics, agyag alkotja. Az Alföld mélybe süllyedt kristályos aljzatán torton-szarmata-pannon és kvarter üledékek (homok, kavics, lösz) találhatóak.

Kőolajlelőhelyek vannak Berettyószéplak (Suplacu de Barcău) - Vedresábrány (Abrămuț) körzetében. Neogén kőszéntelepek vannak a Báródságba - Nagybáród (Borod) - Báródsomos (Cornițel), Barátka (Bratca) - Nagyfeketepatak (Valea Crișului), a Berettyó mellékén (Tataros/Brusturi, Felsőderna/Derna, Almaszeg/Voivozi, Berettyószéplak, Baromlak/Borumlaca, Váraszó/Varășău. Bitumenes homoktelepek vannak Felsődernán és Bodonoson (Budoii). Az érctelepek közül a Királyerdő karsztbauxitja a legjelentősebb: Tízfalu/Zece hotare, Lankás/Luncasprie, Biharrósa/Roșia, Jádremete/Remeți, Barátka; emellett a Biharban is van bauxitelőfordulás (Galbina-szirt/Piatra Galbenii). A banatit vonal eruptívumaihoz néhol színesérccek kapcsolódnak (Pb, Zn, Mo, U - Rézbánya/Băița; kisebb ércesedés a Rézhegység É-i peremén (polimetallikus telepek) és a Vaskohi-karsztfennsíkon (Fe, Mn) is ismeretes. Az építőanyagok főbb lelőhelyei: agyag - Vársonkolyos/Șuncuiuș, Esküllő/Aștileu, Nagybáród, Belényes, Magyarcséke/Ceica; mészkő - Sóllyom/Șoimi, Barátka, Kerpenyéd/Cărpinet, Jádremete, Vaskoh/Vaşcău; kvarchomok - Borzi-szoros; márvány - Rézbánya, Kiskoh/Chișcău, Vaskoh; homok-kavics a Sebes- és Fekete-Körös völgyében. Meleg ásványvizek Nagyváradon és a Váradi-törés mentén fakadnak (Félix- és Püspökfürdő); ásványvizek másutt is (Robogány/Răbăgani, Paptamási/Tămășeu, Vámosláz/Chișlaz, Székelyhid/Săcuieni, Bályok/Balc, Tenke/Tinca).

Bihar megye a **Körösök** (Crișurile) vízgyűjtőjéhez tartozik; ezen belül É-ről D felé a **Berettyó** (Barcău), a **Sebes-**(Crișul Repede) és a **Fekete-Körös** (Crișul Negru) vízrendszere különböztethető meg.

A **Berettyó** Berettyószéplaknál lép a megyébe, a Margittai-kapuban éri el az Alföldet, és Pelbárthidánál (Parhida) lép át Magyarországra. Mellékvizei: jobbról a Margitta alatt torkolló **Hosszúszó-patak** (Inot), valamint a román-magyar határtól néhány km-re nyugatra torkolló **Ér** (Ier); balról a **Bisztra** (Bistra) és a **Gyepes** (Valea Fânațelor).

A **Sebes-Körös** a Révi-szorosban lép a megyébe, a Nagyvárad-kapuban éri el az Alföldet, és Körösszegnél (Cheresig) lép át Magyarországra. Mellékvizei: jobbról a **Báródi-patak** (Borod), balról a **Jád** (Iad), valamint a Nagyvárad környéki hévforrások vizét levezető **Pece** (Peța).

A **Fekete-Körös** a megye DK-i sarkában ered, átszeli a Belényesi-medencét s a Szalontai-síkot, majd Keményfok (Avram Iancu) mellett lép ki Romániából. Mellékvizei: jobbról a **Rézbányai-Körös** (Crișul Băița), a

Köves-Körös (Crișul Pietros), a **Belényesi-patak** (Beiușele), a **Rósa** (Valea Roșie), a **Hollód** (Holod) és a **Gyepes** (Valea Nouă); balról a Béli-hegységből lefutó kisebb patakok: **Fenes** (Finiș), **Tőz** (Teuz).

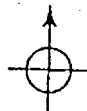
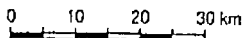
A megye síksági részén csatornarendszer kapcsolja össze a három vízrendszert. A síkságon számos **halastó**, a Sebes-Körösön és a Jádön pedig **víztárolók** létesültek.

A megye nagyrésze a mérsékelt-kontinentális éghajlat sík- és dombvidéki változatához tartozik. Az időjárás alakulásában döntő szerepe a nyugati légtömegeknek van. Kelet felé a térszín emelkedésével párhuzamosan a csapadék növekszik, a hőmérséklet viszont csökken. Az évi középhőmérséklet az Alföldön 10,5, a hegyközi medencékben 7,5, a Bihar-hegység tetején 2,0 °C; a júliusi középhőmérséklet 21,5-ről 10,0°-ra, a januári -2-ről -8°-ra csökken. Az abszolút maximumot Vaskohon mérték (40,2°, 1952. augusztus 15.); az abszolút minimumot Belényesen (-30,5°C, 1942. január 24.) Az évi csapadékmennyiség nyugaton 600, DK-n 1400 mm. A hóréteg az Alföldön vékony és rövid ideig tart, a hegyekben 120 napig is megmarad és vastagsága 110 cm is lehet. Az uralkodó nyugati szélirányt a Bihar-hegység kissé módosítja; az átlagos szélesség 7,5 m/s.

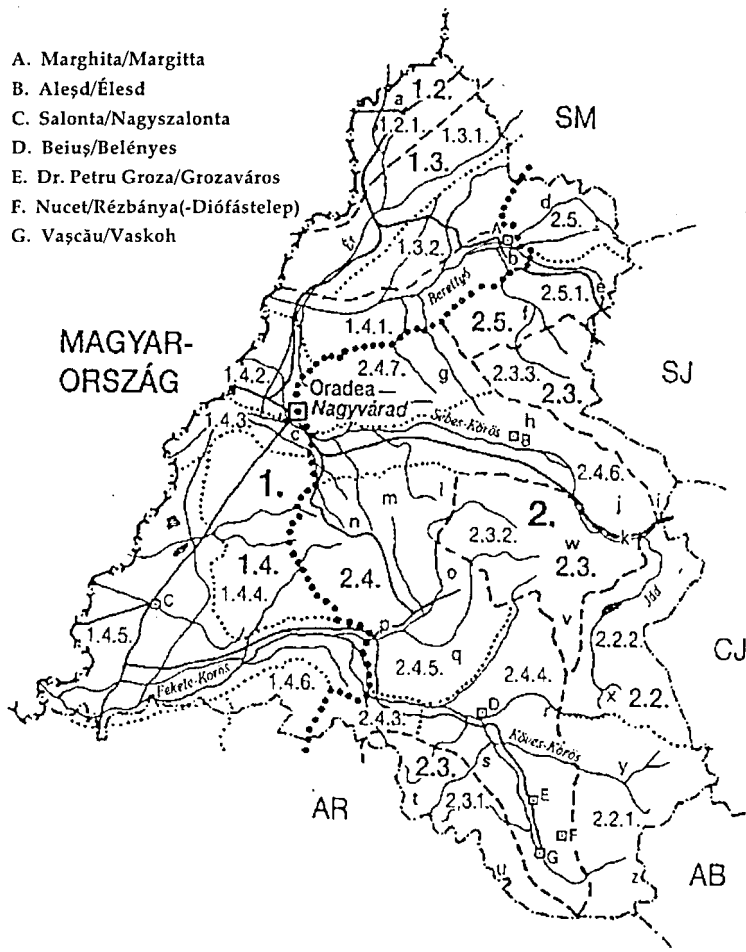
Az Alföldön degradált, agyagbemosódásos és glejes csernozjom, lápi, öntés és szikes talaj (29 ezer ha) fordul elő. A nyírségi homokvidéken degradált csernozjom és 11 ezer ha futóhomok található. A hegylábaknál főleg barna erdőtalaj (emellett podzolos barna és agyagbemosódásos podzoltalaj), a Sebes-Köröstől D-re a teraszokon és medencékben pszeudoglej podzoltalaj és planosol fordul elő. A dombokat barna erdőtalaj és agyagbemosódásos podzoltalaj borítja. A hegyvidéken savanyú barna, terra rosa, rendzina és andosol található. Az ártéri öntés kiterjedése 87 ezer ha. Öntözés 19 500 ha-on folyik.

A természeti értékek közül kiemelkedik a Püspökfürdő melletti meleg vizű Pece-tó; a harmadkorból ittmaradt tavorózsa lelőhelye. Az európai ritkaságként számoltartott lelőhely az elmúlt évtizedekben súlyosan leromlott állapotba került. A közelmúltban nemzeti parkká nyilvánított Bihar-hegyvidéken számos védett barlang, őslénylelőhely és egyéb rezervátum van (Galbena, Szegyesdi-völgy, Csodavár, Révi-szoros, Rozdszakadék, Szelek-barlangja, Medve-barlang, Pádis-karsztfennsík, Bárszatlan. Botanikai rezervátum a Pádisi tőzeglápok, az Érsemjéni homokdűnék Nagyváradtól D-re, Betfia határában emelkedő Somlódomb őslénylelőhely.

JUDEȚUL BIHOR BIHAR MEGYE

- A. Marghita/Margitta
- B. Aleșd/Élesd
- C. Salonta/Nagyszalonta
- D. Beiuș/Belényes
- E. Dr. Petru Groza/Grozaváros
- F. Nucet/Rézbánya(-Diófástelep)
- G. Vașcău/Vaskoh

46) Térképünkön még nem szerepel az 1991-ben várossá nyilvánított Érmihályfalva (Valea lui Mihai)

Települések

Bihar megyének egy municípiuma és nyolc egyéb városa van. A megye székhelye Nagyvárad (Oradea, Grosswardein, 221) municípium Románia nyugati kapuja, az országhatártól alig 10 km-re fekszik a Sebes-Körös völgynyílásban (150 m tszf). A kiemelkedően gazdag múltú város ma Románia harmadik legnagyobb magyarlakta települése, fontos ipari, kereskedelmi, közlekedési, kulturális és egyházi központ. Közélemben nyílik Magyarország felé a **biharpüspöki** (Episcopia-Bihor) vasúti és a **borsi** (Borş) közúti határállomás. A város jelentőségét emelik a DK-i szomszédságában fakadó gyógyvizek: **Félixfürdő** (Băile Felix) és **Püspökfürdő** (Băile 1 Mai).

Nagyváradot írásos emlékek először a XI. században említik, helyén azonban a neolitikum óta volt település. A magyar történelemben Szent László városaként került be, s közel ezer éve legfontosabb történelmi színhelyeink egyike. A várad püspökség nemcsak egyházi, hanem politikai központ is volt: Várad a tiszántúli országrésznek Debrecen XVII-XVIII. századi fölemelkedéséig vitathatatlan fő helye. Több királyunk temetkezett ide (Szent László, II. István, II. Endre, IV. László, Zsigmond, Mária). Fejlődése többször is félbeszakadt: az 1241-42. évi tatár pusztítástól éppen a várad Rogerius tudósításából alkothatunk képet; az 1660-92 közötti török uralom nemcsak Várad, hanem a tágabb környék sorsára is nyomasztóan hatott (ekkor rendült meg Bihar és Szilágy addig túlnyomóan magyar etnikai jellege). Várad a reneszánsztól a reformáción és a barokk koron át a XIX-XX. század fordulójának szecessziós és modernista korszakáig többször is a magyar művelődés - irodalom, oktatás, művészetek - élvonalában haladt⁴⁷. Ezzel párhuzamosan gazdasági téren is többször jutott élenjáró szerephez: a XVI. század derekán, Buda eleste után a keleti magyar királyságban valósággal fővárosi szerephez jutott; a II. József-féle

47) Nagyvárad mint humanista központ Vitéz János és Janus Pannonius nevével fémjelvezhető. A reformációban játszott szerepe 1556-tal kezdődött; 1660-ban innen költözött Debrecenbe a nagyhírű református kollégium. A török kor után a város az ellenreformáció bástyája, a magyar barokk egyik központja lett. A XIX. századtól a reformátusok és a katolikusok a város lakosságában nagyjából egyenlő súlyt képeznek. A XIX-XX. század fordulóján harmadik felekezetként jelentkezik a zsidóság: nagy szerepet játszanak a Körös-parti Párizs nyugatos szellemi tájékozódásában. A XX. század kezdetén Ady Endre és A Holnaposok, a modern magyar irodalom megteremtőinek városa.

rendezéskor több megyét magában foglaló régió központja lett; az 1848-49-es szabadságharc a magyar honvédség lőszer- és fegyvergyártó központja volt; századunk elején nagy számú zsidó polgárság befogadásával az ország egyik vezető kereskedővárosa lett⁴⁸.

Nagyvárad hovatartozása a XX. századi magyar-román határviták egyik központi problémája. A nyelvhatáron fekvő, de századunk közepéig túlnyomóan magyarok lakta város kimondottan stratégiai és gazdasági okból került Romániához, amelynek keretében a Partium középső harmadára kiterjedő régiója alakult ki. Elvesztette viszont a Tiszántúl belsejébe nyúló Ny-i vonzáskörzetét. A bécsi döntés alkalmával visszakerült Magyarországhoz, de az országhatárt a város D-i szélén húzták meg, így ezúttal DK-i vonzáskörzetéről kellett lemondania. 1945 utáni fejlődésére a románosító hatalmi törekvés (a tömeges betelepítéssel a hatvanas évekre sikerült kisebbségbe szorítani a magyarságot) és a határszéli fekvés visszafogó hatása nyomta rá bélyegét; ugyanakkor enyhültebb időszakokban a határ közelségéből fakadó előnyök is érvényre jutottak⁴⁹.

Nagyvárad gazdasági arculatát ma a kapujelleg szabja meg: Románia egyik legfontosabb kereskedelmi központja, a nyugatról jövő innováció első állomása. Ipara az elmúlt évtizedek fejlesztése nyomán szinte minden főbb ágazatra kiterjed. A nehézipart a királyerdei bauxitot feldolgozó timföldgyár, szerszámgép-, mezőgép-, autóalkatrész-, gyógyszer-, lakk-, festék-, és azbocementgyár képviseli. Jelentős hagyományokra épül a könnyűipar (bútor, ruházati, bőr-cipő- és szűcsipar), az élelmiszer- és nyomdaipar. Az új idők jeleként Nagyvárad mellett épült meg a Coca-cola erdélyi elosztóbázisa. Fontos út- és vasúti csomópont, repülőtere is van.

Nagyvárad újabban egyetemi város⁵⁰, református főiskolával, jónevű középiskolákkal. Román és magyar színháza (a magyar tagozat

48) A nagyváradai zsidóság 1944-ig az országnak Budapest után legnépesebb és legbefolyásosabb közössége volt. A holocaust és a kivándorlás után ma Nagyváradon kb. ezer zsidó él.

49) 1977-ben KÁDÁR JÁNOS és NICOLAE CEAUȘESCU nagyváradai és debreceni találkozájukon állapodtak meg a magyar-román kihatárforgalom bevezetéséről; az utazási kedvezmények három nagyvárosra: Szatmárnémetire, Nagyváradra és Aradra nem terjedtek ki.

50) A nagyváradai egyetem a rendszerváltáskor alakult; korábban a városnak csak tanárképző főiskolája volt. A több ezer hallgatójának kb. harmada magyar, az oktatás azonban kizárólag román nyelven folyik.

SZIGLIGETI EDE nevét viseli), bábszínháza, filharmóniája, kétnyelvű sajtója van. Kulturális szerepét 1992 óta a Varadinum-fesztivál fémjelzi. Építészeti öröksége minden pusztítás dacára óriási érték; a város képét főként a barokk és a szecesszió határozza meg.

A legfontosabb műemlékek három körzetben csoportosulnak:

(1) *A Vár, mely mai formáját középkori előzmények után a XVIII. században nyerte el, benne a nemrég helyreállított vártemplom.*

(2) *A Sebes-Körös bal partján elterülő Újváros meghatározó épületei a főtéren álló-Szent László-templom (1717-1733), az ortodox katedrális (Holdas-templom, eredetileg is ortodox katedrális, 1790-ből), a városháza (1903), a városi könyvtár (eredetileg a görög katolikus püspöki palota, 1905) és a Sas-palota (1909), a várad szecesszió reprezentánsa). Kissé félreesik az újvárosi református templom (klasszicista építmény 1835-53-ból).*

(3) *A Sebes-Körös jobb partján a váradolaszi városrész terül el. Az újvárosi főtérről átellenben áll a századfordulón épült színház, és több szecessziós palota. Külön negyedek képez a római katolikus püspökség központja: a barokk püspöki palota (XVIII. század, 1762-1777), melyben a Körösvidéki Múzeum régészeti, történeti, néprajzi, szépművészeti és természettudományi anyaga van kiállítva⁵¹; a székesegyház (1752-1780), az ország legnagyobb barokk temploma, előtte Szent László király szobrával; és a Kanonok sor, tíz egyemeletes épület: az első 1753-ban, az utolsó 1875-ben épült.*

Ezenkívül még több templom, zsinagóga, középületek és polgárházak sora teszi Várad belső kerületeit a Partium építészeti legértékesebb városmagjává. A látnivalókhoz tartoznak még Várad szobrai (köztük SZACSVAY IMRÉÉ, PETŐFI SÁNDORÉ, ADY ENDRÉÉ); ADY ENDRE és IOSIF VULCAN emlékmúzeuma, a Sebes-Körös-parti sétány

51) A FRANZ ANTON HILLEBRANDT tervezte palota egykor Magyarország s ma Románia legnagyobb barokk épülete. A szocialista érában államosították, egy időre görög menekülteket telepítettek belé. Mire a hatvanas években múzeummá rendezték be, sok értéke már elkallódott. Visszaszolgáltatását a katolikus püspökség egyelőre hiába kérvényezi.

és a Bălcescu-parkban lévő állatkert. A városi temető szabadságharcunk lengyel mártírjának, RULIKOVSKY KÁZMÉRNAK nevét viseli⁵². 1989 óta az új negyedek kiépítése alábbhagyott. Legjelentősebb a Rogerius (Rogériusz) és a Nufărul (Tavirózsa) nevű lakótelepek.

A várostól DK-re fekvő Félix- és Püspökfürdő a középkor óta használt gyógyhelyek, melyekről Búcsú Váradtól c. költeményében már JANUS PANNONIUS is megemlékezik. Félixfürdő régi neve: Szent Márton fürdője, Püspökfürdőé: Szent László fürdője. Utóbbi közelében van a meleg vizű Pece-tó. Az enyhén radioaktív vizű téli-nyári fürdők vize az Alföld-peremi törésvonalak mentén tör felszínre. Lefolyásuk, a Pece-patak Várad D-i részén átfolyva a Sebes-Körösbe torkollik.

Nagyszalonta (Salonta, 20) ARANY JÁNOS, ZILAHY LAJÓS és SINKA ISTVÁN szülővárosa, a megye délnyugati részének központja.

A Fekete-Körös síkján, alig 90 m szintben fekvő jellegzetes alföldi települést 1333-ban említik először. A török háborúkban elnéptelenedett helyre Bocskai István hajdúkat telepített, akit Bethlen Gábertől nemességet kaptak. Kiváltságaikat azonban Mária Terézia visszavonta. A XVII. századi Csonkatoronyban - a Hajdúvár maradványában - Arany János- emlékmúzeumot rendeztek be. Nagyszalontáról vasúti és közúti határátkelő nyílik Magyarországra felé.

A kisebb városok: Érmihályfalva (Valea lui Mihai, 10 - a megye legészakibb részén, vasúti-közúti határállomással Magyarország felé)⁵³, Margitta (Marghita, 19 - a Berettyó völgyének központja), Élesd (Aleşd, 11, a Sebes-Körös-völgy fő helye), Belényes (Beiuş - 12, a DK-i rész központja), Vaskohsziklás (Ştei - 10, a szocialista korszakban Petru Grozáról elnevezett új iparváros a Belényesi-medencében), Rézbánya (Nucet, 3 - bányaváros a Bihar-hegység lábánál) és Vaskoh, 3 - vasúti végállomás a Fekete-Körös völgyében, a nagyváradi-dévai műút mellett).

A megye alföldi része Nagyváradtól É-ra a tömbmagyarság területe (Érmellék, Berettyó mente). A dombvidéket és a Váradtól D-re eső síkságot

52) Váradhoz kapcsolódó neves személyek közül megemlítjük még VITÉZ JÁNOS, PATACICH ÁDÁM és IPOLYI ARNOLD püspököt; a város szülötteit: PÁZMÁNY PÉTER, SZIGLIGETI EDÉT, NAGYSÁNDOR JÓZSEFET, OSVÁT ERNŐT; A Holnap költői körének tagjait: ADY ENDRÉT, BABITS MIHÁLYT, BALÁZS BÉLÁT, DUTKA ÁKOST, EMÓD TAMÁST, JUHÁSZ GYULÁT, MIKLÓS JUTKÁT.

53) 1991 óta város, lakosságának nagy többsége magyar.

vegyesen magyarok és románok; a hegyvidéket túlnyomóan románok (a Réz-hegységben szlovákok is) lakják.

Az *Ermellékről Érsenjén* (*Simian* - KAZINCZY FERENC szülőhelye), *Albis* (*Albiş* - XIII. századi református temploma van), *Székelyhid* (*Săcuieni* - egykori várhely, járásszékhely, vasúti elágazás) és *Bihardiószeg* (*Diosig* - bortermelő központ, SZÉCHENYI ISTVÁN és PETŐFI SÁNDOR tartózkodásáról nevezetes nagyközség, a neves nyelvész és történész, MIKECS LÁSZLÓ lakóhelye⁵⁴, és *Csokaly* (*Ciocaia* - FÉNYES ELEK, a magyar statisztika nagy alakjának szülőfaluja) említendő. Az érmelléki gyékényfonás hagyományát *Szalacs* (*Sălacea*) és *Ottomány* (*Otmani*) őrizte meg⁵⁵. Ottományban született SZENTJÓBI SZABÓ LÁSZLÓ, SZENTMIHÁLYINÉ SZABÓ MÁRIA.

A megye névadó helysége, a földváráról nevezetes *Bihar* (*Biharia*), a *Berettyó* és a *Sebes-Körös* közén foglal helyet; itt gyülekeztek 1604-ben BOCSKAI hajdúkatonaí. A *Sebes-Köröstől D-re*, az *Alföld peremén* búvik meg *Biharsályi* (*Şauaieiu*), SZACSVAY IMRÉNEK, az 1849-es tronfosztó országgyűlés kivégzett jegyzőjének szülőfaluja. A *Szalontai-síkon* található *Tenke* (egykori járásszékhely, gyógyfürdő, múzeum); továbbá *Csëffa* (*Cefa* - egykori járásszékhely), *Inánd* (*Inand*) és *Tamáshida* (*Tămaşda* - XIII. századi román kori templomrom) nagy halastavakkal, *Körösözeg* (*Cheresig* - XIII. századi lakótorony).

A *Berettyó mentéről Szentjobb* (*Sâniob* - Szent István jobbjának középkori őrhelye), *Szalárd* (*Sălard* - egykori járásszékhely), az *adorjáni váruralom központja*, már a XIV. században mezővárosként szerepel. *Impozáns gótikus temploma* ahhoz a ferences kolostorhoz tartozott, melyben SZALÁRDI JÁNOS történetíró nevelkedett. Nem messze áll *Adorján várának romja*; *Micske* (*Mişca* - XIV. századi református templom, 4 fiatornyos); *Siter* (*Şișterea* - XIII. századi református templom középkori falfreskókkal); *Érábrány* (*Abram* - román kori templomrom a XII. századból).

54) SZÉCHENYI ISTVÁN itt szolgált ezredénél; itt ismerkedett meg WESSELÉNYI MIKLÓSSAL (1821). PETŐFI 1843-ban és 1847-ben járt Bihardiószegen. MIKECS LÁSZLÓ fő műve, a *Csángók* című kötet a bihariószegi szőlőhegyen kelteződött (1941).

55) Szalacs - az ezer pince faluja - a középkorban az erdélyi sóút állomása, forgalmas vásárhely volt. Ottomány híres régészeti lelőhely (ottományi kultúra).

A Váradi-Hegyközben, a Berettyó mentén **Hegyközszentimre** (Sântimbru) feltehetően SZENT IMRE herceg halálának helye. A rézaljáról említendő **Felsőderna** (Derna - lignitbánya) és **Berettyószéplak** (Suplacu de Barcău - kőolajfinomító).

A **Réz-hegység** (Muntele Șes) a Sebes-Körös és a Berettyó között, Bihar, Szilágy és Kolozs megye határán emelkedik; legmagasabb pontja: Nagy-Magura (Măgura Mare, 918 m). A hegység D-i oldalán elterülő **Báródság** (Depresiunea Vad-Borod) a Sebes-Körösnek a Királyhágótól a Nagyváradi-kapuiig húzóódó völgymedencéje; eredetileg a **Nagybáród** (Borod) környékére vonatkozó történeti-néprajzi név. A medencét átszelő nagyváradi-kolozsvári műút a Királyhágón, a vasút a Révi-szoroson vezet Erdély felé. A Sebes-Körös-völgy jelentősebb helységei: **Mezőtelegd** (Tileagd - XIV. századi gótikus református templom; a Telegdy-család egykori mezővárosa), **Élesd**, **Rév** (Vadu Crișului - fazekasközpont) és **Nagybáród**. Élesd helyi iparközpont, kiindulóhely a Réz-hegységbe: Sóllyomkő (Șinteu) várához, a virágosmezei (Poiana Florilor) vadászkastélyhoz (Zichy-kastély) és a feketeerdei (Pădurea Neagră) üveggyárhoz.

A **Királyerdő** (Munții Pădurea Craiului) a Fekete- és a Sebes-Körös közé nyúló, zömmel mészkőből felépülő hegység. A Bihar-hegységtől a Sebes-Köröshez nyíló Jád-völgy (Valea Iadului) választja el. A Jád-völgyet a Belényesi-medencétől elválasztó Kisbelényesi-hegycsoportban (Culmea Beiușele) van a legmagasabb pontja, a Tisza-kő (Piatra Tisei - 1057 m). Barlangjairól nevezetes É-i része a Tízfalusi-karsztfennsík; ennek peremébe vágódott a Sebes-Körös Révi-szorosa (Defileul Vadu Crișului), ahol 11 barlangot tártak föl, köztük a 21 km-es - Romániában leghosszabb - Szelek-barlangját. A Királyerdő gazdasági jelentősége a bauxittelephelyekből adódik; a kitermelés központja Biharrósa (Roșia) népi ipari emlékeiről is nevezetes. **Királyerdőalja** dombvidékéről a mihellői (Miheleu) és a tasádi (Tășad) geológiai rezervátum említhető; a vidék fő helye a múlt században elrománosodott Magyarcséke (Ceica - egykori járásszékhely).

A megye DK-i része, **Belényes vidéke** a Fekete-Körös felső medencéjét foglalja magába. Belényes 1270 óta szerepel írásos dokumentumokban. 1940-44 között a romániai Bihar megye székhelye volt. Látnivalói: a múzeum, a SAMUIL VULCAN Líceum (alapítva 1828-ban), a négy templom [római katolikus (1725), református (1782), görög katolikus (1810), görögkeleti (1815)] és a román hősök emlékműve. A város a Belényesi-medence, a Bihar-

és a Béli-hegység idegenforgalmi központja; innen vezet föl az út **Biharfüredre** (Stâna de Vale), a Bihar-hegység magaslati üdülőhelyére. É-i szomszédságában turisztikai célpont a Mézgedi-barlang; Ny-ra nyílik a medence természetes kijárata, a Fekete-Körös Borzi-szorosa.

Belényes környékén vannak a Fekete-Körös-völgyi magyarság megmaradt falvai: **Várasfenes** (Finiş - középkori várral), **Köröstárkány** (Târcaia) megőrizte gyönyörű népviseletét, **Kisnyégerfalva** (Grădinari), **Körösjánosfalva** (Ioaniş), **Belényesújlak** (Uileacu de Beiuş), **Belényessonkolyos** (Şuncuiuş) és **Magyarremete** (Remetea - XIII. századi református templomában középkori falfestmények láthatók Szent László, Szent István és Szent Imre alakjaival). Köröstárkány, Magyarremete, valamint a nyugatabbra fekvő Gyanta (Ginta) és az Arad megyei Borossebess (Sebiş) magyar lakossága szenvedte el a román csapatok 1944. őszi atrocitásait.

A medencének Belényestől DK-re eső részét - **Vaskohsziklás, Rézhánya és Vaskoh** környékét - román falvak sűrű hálózata népesíti be. XVIII. századi fatemplomok állnak **Kapocsány/Copăceni, Rény/Rieni, Biharfenyves/Brădet, Dobrovány/Dumbrăveni, Kisbékafalva/Stânceşti, Belényesirtás/Lazuri de Beiuş** falvakban. **Lehecsény/Lehecen, Alsókristyór/Criştioru de Jos, Alsófeketevölgy/Valea de Jos, Leles/Leleşti**: fazekasközpontok. **Belényesszentmiklósón (Sânnicolau de Beiuş)** XIII. századi templom tornya áll. A **Köröstárkánnyal** szomszédos **Tárkányka (Târcaia)** fafaragó központ. **Vasakőfalván (Pietroasa)** látható a megyében a legszebb román népviselet. **Kiskoh (Chişcău)** határában található a **Medvék-barlangja**, **Vaskoh** mellett a **Kalugyer-dagadóforrás**.

A **Belényesi-medencében** a háziipar több ága máig fennmaradt:

- fazekasok: **Vaskohszeleste/Sălişte de Vaşcău, Alsókristyór, Lehecsény, Kerpenyéd/Cărpinet, Leles, Alsófeketevölgy;**
- fafaragás: **Felsőpojény/Poienii de Sus, Mézged/Meziad, Vaskőfalva, Alsó- és Felsőkristyór, Kereszély/Cresuia, Bontesd/Bunteşti, Biharfenyves;**
- népi bútorkészítés: **Kereszély, Tisztásfalva/Curatele, Kiskoh;**
- kelengyés láda: **Bondoraszó/Budureasa;**
- kerékgyártók: **Feneres/Feneriş, Mézged, Vasakőfalva;**
- székgyártók: **Alsófeketevölgy;**
- posztókabát-készítés: **Szerbesd/Sârbeşti;**
- bundakészítés: **Alsópojény, Belényes, Vaskoh, Rény, Kerpenyéd.**

A megye DNy-i hegyvidéke az Erdélyi-középhegység központi, legmagasabb része. A tágabban vett Bihar-hegyvidék E-D-i irányban három részre osztható:

(1) A **Kalota-havas** (Munții Vlădeasa) zömmel vulkanitokból épül fel; kiterjedése nagyjából a Sebes-Körös vízgyűjtőjével adható meg. Bihar megyéhez csak kisebb része tartozik, a Bocsásza (Butcasa, 1792 m) csúccsal és a Jád völgyfőjében fekvő Biharfüreddel (1100 m).

(2) A **Petroszi-hegycsoport** (Munții Pietroasei): a Bihar-hegység középsői képződményekből felépülő karsztformákban gazdag része. Vizeit nyugaton a Fekete-Körös, K-en a Meleg-Szamos gyűjti össze. Nagyrésze Bihar megyéhez tartozik. Csúcsai: Horgas-havas (Cârlițați, 1792 m), Öreg-havas (Bătrâna, 1579 m). A Petroszi-hegycsoporthoz tartozik a Bihar-hegység turistaszempontból legvonzóbb része, a Pádisi-karsztfennsík (Podișul Padiș).

(3) Az **Alsó-havas** (Munții Bihorului de Sud): a hegység kristályos és őidei képződményekből felépülő D-i része, amely a Fekete-, a Fehér-Körös és az Aranyos vízgyűjtője között oszlik meg, és négy megyéhez - Bihar, Arad, Hunyad, Fehér - tartozik. Itt van az Erdélyi-középhegység legmagasabb csúcsa, a Bihar és Fehér megye határán emelkedő Nagy-Bihar (Cucurbăta Mare, 1849 m).

A legfontosabb turisztikai vonzerőt a karsztok jelentik. Biharfüred környékén a Jád-, Dragán - és Nyimesdi-völgyben vízesések vannak: Kis-Jád-vízesés (Săritoarea Ieduțului), Nagy-Phaeton-vízesés (Cascada Bohodei), Jadolina-vízesés (Cascada Iadolina). A leglátványosabb tájrészlet a Pádisfennsík, a Csodavárral (Cetățile Ponorului) víznyelőkkel, dolinákkal, szurdokvölgyekkel, számos barlanggal - köztük jégbarlangokkal: Eszkimó-barlang (Focul viu - 24 900 m³), Bársza-katlana (Groapa de la Bârșă - 133 m³), Zăpodia (60 m³), Porcika hóaknája (Avenul din Bortig - 3600 m³), Avenul Ghețarului (450 m³), Avenul Solitudinii (60 m³). A Galbena-völgyben dagadóforrás, vízesés és sziklák alatti folyószakasz is van; a hozzányúló Száraz-völgyben (Valea Seacă) található a Rozsda-szakadék (Groapa de la Ruginoasa). A Szegyesdi-völgy a másik nevezetes karsztvidék, 20 barlanggal, dagadóforrásokkal. Kedvelt turistakörzet az Aranyos-völgyébe átvezető Vertop (Vártop)-hágó környéke is: a Nagy-Bihar és Arad-köve (Piatra Aradului) csúcsokkal.

A *Béli-hegység* (Munții Codru-Moma) Arad és Bihar határán, a Fekete- és Fehér-Körös völgye között emelkedik. A *Berhényi-völgy* (Valea Brihenilor) két részre osztja.

(a) *Kodru* (Codru): az É-i hegycsoport, a Szár-tetővel (Pleșu, 1112 m)

(b) *Móma* (Moma): a DK-i hegycsoport a Pethő-csúccsal (Momuța, 927 m) és a *Vaskohi-karsztfennsíkkal* (Platoul Vașcău).

Bihar megye Románia egyik nyugati kapuja. Fő vasúti-közúti tengelye a Sebes-Körös völgyét követi: a vasúti fővonal Biharpüspökítől a Réviszorosig (Csarnóháza/Bulz állomásig), az 1-es főút a borsi átkelőtől a Királyhágóig szeli át a megyét. Az országhatárt kísérő É-D irányú tengelyt az Arad-Nagyvárad-Szatmárnémeti vasút és a vele párhuzamos 79-es és 19-es út képezi. Ehhez csatlakozik a Debrecen-Érmihályfalva és a Békéscsaba-Nagyszalonta összekötő vasút, illetve az érmihályfalvi és nagyszalontai közúti átkelő. Vasúti szárnyvonalak tárják föl a Fekete-Körös és a Berettyó völgyét: Nagyvárad-Vaskoh az Illye (Ciumeghiu) - Pusztahollód (Holod) összekötő vonallal, ill. a Székelyhid-Sarmaság vonal. Van még két vasúti szárnyvonal: a magyar határ mellett Nagyvárad-Körösszeg és a Királyerdőben Szombatság-Bihardobrozd között. Fontos összekötő út vezet Nagyváradról Dévára (76-os főút; elágazása az Aranyos völgyébe a 75-ös út). A fő közlekedési csomópont Nagyvárad, kisebb góccok Nagyszalonta, Belényes, Élesd, Margitta és Érmihályfalva. A szomszéd megyék közül a legszervezesebb kapcsolat Arad megyével alakult ki; más irányba csak egy-két kapcsolódási pont van. Magyarországra felé a meglévő három vasúti és három közúti (ebből egy kishatárforgalmi) átkelő mellé továbbiak is elkelnének. Nagyvárad mellett közforgalmú repülőtér működik.

X. A Maros kapuvidéke: Arad megye

Arad megye 1968-ban az 1950 előtti Arad megyéhez képest Bihar, Temes-Torontál és Szörény megyei részekkel bővítve alakult újjá. Három nagytáj találkozásánál terül el; ezeken belül összesen hét középtáj érinti. Területe 7652 km², lakossága 487 ezer fő, ebből 52% városi lakos. Az etnikai összetétel: 80,51% román, 12,51% magyar, 1,93% német, 2,73% cigány, 2,32% egyéb (1992).

Arad megye tájlistája

1. Alföld (Tiszai-Alföld)/Câmpia Tisei sau Câmpia de Vest
- 1.4. Körösök síksága/Câmpia Crișurilor
1. 4. 6. Csermői-magassík/Câmpia Cermei
- 1.4.7. Alsó-Zarándi-sík/Câmpia Zărandului
- 1.5. Maros síksága/Câmpia Mureșului
- 1.5.1. Aradi-sík/Câmpia Aradului
- 1.5.2. Vingai-magassík/Câmpia Vingăi
2. Erdélyi-középhegység/Munții Apuseni
- 2.1. Marosmenti-hegyvidék /Munții Mureșului
- 2.1.1. Zarándi-hegység/Munții Zărandului
- 2.1.2. Körösbányai-hegység/Munții Metaliferi grupa vestică
- 2.2. Bihar-Gyalui hegyvidék/Munții Bihor-Muntele Mare
- 2.2.1. Bihar-hegység/Munții Bihorului
- 2.3. Körösvidéki-masszívumok/Masivele Crișene
- 2.3.1. Béli-hegység/Munții Codru-Moma
- 2.4. Körösvidéki-dombság/Dealurile Crișene
- 2.4.1. Zarándi-hegyalja vagy Csigéri-dombság/Dealurile Cigherului
- 2.4.2. Zarándi-medencesor/Culoarul depresionar al Zărandului
- 2.4.3. Béli-hegyalja/Dealurile Codru-Momei
8. Bánsági-hegyvidék/Munții Banatului
- 8.1. Lippai-dombság/Dealurile Lipovei
- 8.1.1. Alsó-Maros áttörés/Culoarul Mureșului Deva-Lipova
- 8.1.2. Lippai-erdő vagy Erdőhát/Podișul Lipovei
- 1.4.7. a Zarándi-öblözet/Golful Zărandului
- 1.5.1. b Világosi-sík/Câmpul Șiriei
- 1.5.1. c Lippai-kapu/Poarta Lipovei
- 2.4.1. d Zarándnádasi-dombság/Dealurile Nadășului
- 2.4.1. e Csigér-medence/Depresiunea Cigherului
- 2.4.1. f Kövedí-dombság/Dealurile Cuiedului
- 2.4.1. g Pankotai-hegy/Dealul Pâncotei

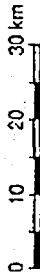
- 2.4.1. h Mokra-hegy/Dealul Mocrei
- 2.4.2. i Kókarói-szükület/Strâmtoarea Joia Mare
- 2.4.2. j Honctói-medence/Depresiunea Gurahont
- 2.4.2. k Peleskefalvi-medence/Depresiunea Pleșcuța
- 2.4.2. l Nagyhalmági-medence/Depresiunea Hălmașiu
- 2.4.3. m Déznai-medence/Depresiunea Dezna
- 2.1.1. n Aradhegyalja/Podgoria Aradului
- 2.1.1. o Hegyes/Highiș
- 2.1.1. p Solymos/Drocea
- 2.3.1. q Kodru-hegycsoport/Codru
- 2.3.1. r Menyházai-völgy/Valea Moneasei
- 2.3.1. s Móma-hegycsoport/Moma
- 2.2.1. t Gajna-hegycsoport/Munții Găina
- 8.1.1. u Marospetreș - Zâmi-medence/Depresiunea Petriș-Zam
- 8.1.1. v Soborsini-szükület/Strâmtoarea Săvârșin
- 8.1.1. w Soborsini-Tótváradi-medence/Depresiunea Săvârșin - Vărădia
- 8.1.1. x Maroskaproncai-szükület/Strâmtoarea Căpruța
- 8.1.1. y Marosborsa - Konopi-medence/Depresiunea Borșa - Conop
- 8.1.1. z Solymosvári-szükület/Strâmtoarea Șoimș

Természeti viszonyok

Arad megye Ny-i része az Alföldhöz, K-i része az Erdélyi-középhegységhez tartozik. Az utóbbinak délnyugati szektora tartozik ide, változatos geológiai kifejlődésekkel. Vannak kristályos masszívumok (Zarándi- és Béli-hegység), perm és középidői üledékek (többek között triász mészkő a Béli-hegységben, kréta flis a Zarándi-hegység és az Erdélyi-érchegység kontaktusán); különféle vulkanitok és medenceüledékek. A Zarándi-medence üledéksora: torton kavics-mészkő-tufa, szarmata márgagyag-tufa-diatomit-mészkő-konglomerátum, pannon homok-agyag-tufa, kvarter kavics-homok-agyag. Az Alföld mélybe süllyedt aljzatán neogén és kvarter rétegek települnek; a felszín alluvium és lösz alkotja.

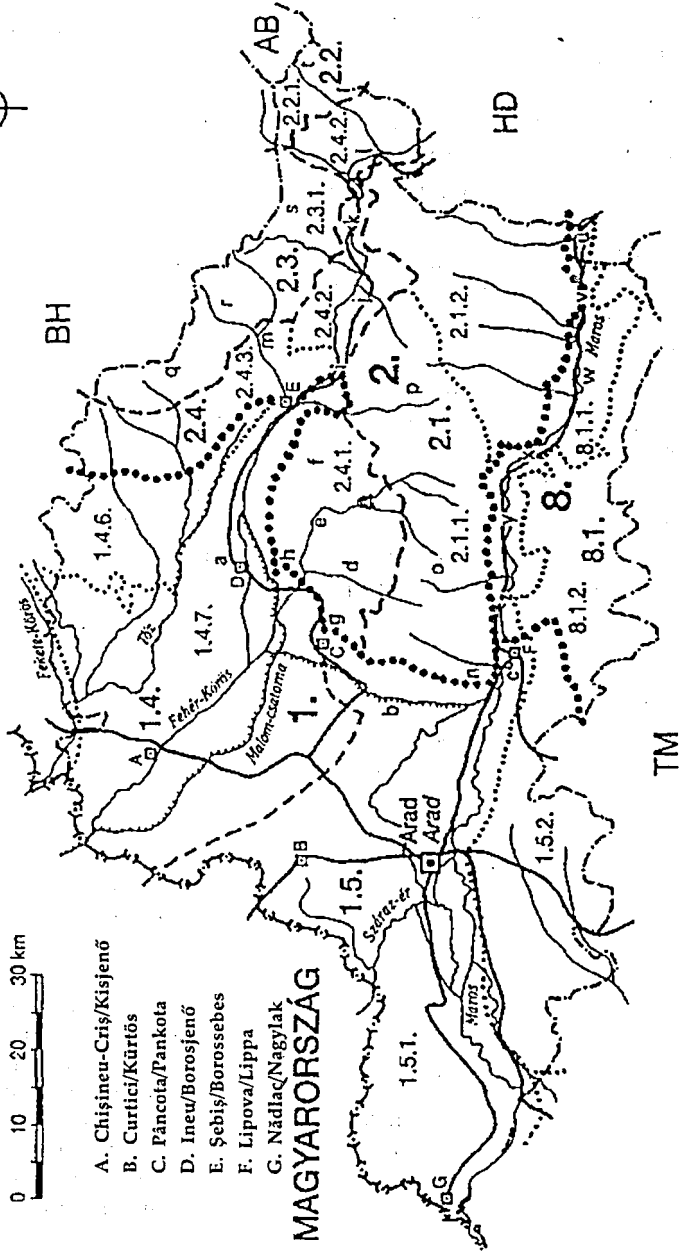
Az ásványkincsek közül a magyar határ mellett, Tornyá (Turnu) körzetében feltárt kőolaj és földgáz a legfontosabb. A hegyvidéken vannak kisebb - bányászati nem hasznosított - érlelőhelyek: Soborsin (Săvârșin) - Mo, Pernyefalva (Pârnești)-Solymosbucsa (Buceava-Șoimș) - Mn, Kistróna (Rânușă) - Cu, Nagyhalmág (Hălmașiu) - polimetallikus telepek. A nemércek és építőanyagok közül a fontosabbak: márvány (Menyháza/Moneasa, Kaprevár/Căprioara, Halmágycsúcs/Vârfurile), diatomit (Felménes/Minișul de Sus), mészkő (Galsa/Galșa, Lalânc/Lalașint,

JUDEȚUL ARAD
ARAD MEGYE

- A. Chișineu-Criș/Kisjenő
- B. Curtici/Kürtös
- C. Pâncota/Pankota
- D. Ineu/Borosjenő
- E. Șebiș/Borossebes
- F. Lipova/Lippa
- G. Nădlac/Nagylak

MAGYARORSZÁG

Zöldes/Iacobenii), gránit (Aradhegyalja, Soborsin, Kishalmágy/Hălmağel), andezit (Nagyhalmágy), diorit (Marosborsa/Bârzava), homokkő (Milova/Milova), homok, kavics. A két legismertebb ásványvízforrás: Menyháza és Lippa.

Arad megye vízrajzi szempontból a Körösök (Crișurile), a Maros (Mureș) és a Béga (Bega) vízgyűjtője között oszlik meg.

A Körösök vízgyűjtőjéhez tartozik a megye É-i kétharmad része. Ezen belül a Fekete- (Crișul Negru) és a Fehér-Körös (Crișul Alb) vízrendszere különböztethető meg. A Fekete-Körös csak a megyehatárt érinti Bihar felől, viszont Arad megyéből kapja legjelentősebb mellékvizét a Béli-hegység délnyugati oldalának vizeit levezető Töz (Teuz) folyót. A Töz jobbról számos kisebb patakkaal bővül: közülük a Béli-patakot (Beliu) és a Szártost (Sartiș) említjük. A Fehér-Körös a Nagyhalmágyi-medencétől Gyulavarsándig (Vârșand) a megye É-i részének - a történeti Zaránd-megyének - a tengelyét képezi. Jobbról a Nagyhalmágyi- (Hălmağiu), a Halmágycsúcsi- (Valea de Lazuri) és a Déznai-patakkaal (Dezna), balról a Keszendi-patakkaal (Chisindia) és a Csigérral (Cigher) bővül. A Fekete-Köröst síksági szakaszán a Malom-csatorna (Canalul Morilor) kíséri; a Marossal pedig a Matka-csatorna (Canalul Matca) köti össze.

A Maros a megye fő folyója, amely Marospetres (Petriș) és Nagylak (Nădlac) között a legfőbb közlekedési tengelyt képezi. Jobbról a Zaránd-hegységből lefutó patakok, balról a Lippai-erdő néhány vízfolyása ömlik belé. Lippánál lép ki az Alföldre, ahol hatalmas hordalékkúpot épít. A Maros-hordalékkúp É-i szárnyán kanyarog a Száraz-ér (Ier) nevű fattyúág; ennek baloldali megfelelője az Aranka (Aranca). A hordalékkúp D-i részéből táplálkozik a Vinga környékén eredő Jér (Apa Mare), amelynek vize az Ó-Bégán (Bega Veche) keresztül a Bégába jut.

Az állóvizek: a Maros morotvái, valamint a Csigéren létesített Feltóti-víztároló (Lacul Tău).

Arad megyének 95%-a a mérsékelt kontinentális éghajlat sík- és dombvidéki változatához, 5%-a a hegyvidéki éghajlathoz tartozik. Az Alföldön a nyár meleg és mérsékeltlen csapadékos, a tél hideg, kevés csapadékkal (ami főleg az átmeneti felmelegedések alkalmával hullik), instabil hótakaróval. A dombvidéken a hőmérséklet alacsonyabb, a hótakaró több, a hó tartósabb. A nyugatias kitettséğü hegyoldalakon a nyár hűvösebb, a tél hidegebb, a csapadék bőséges, a hótakaró stabil. Az időjárást alapvetően nyugati (valamint nyáron délies, télen keleties és északi) légtömegek alakítják. Az évi középhőmérséklet Aradon 10,8,

Nagyhalmágyon 9,6, a megye legkeletibb szegélyén 5-6°C; a júliusi középhőmérséklet Aradon 21,4, Nagyhalmágyon 19,5, a hegyek között 15-16, a januári Aradon -1,1, Nagyhalmágyon -2,0, a hegyekben -5,0°C. Az abszolút maximumot Ménesen mérték (41,5°C, 1941. augusztus 19.); az abszolút minimumot Aradon (-30,1°C, 1954. február 6.). A csapadék évi átlaga Aradon 577, Kisjenőn 581, Borosjenőn 629, Lippán 633, Honctőn 722, Nagyhalmágyon 767, a K-i hegyvidéken 900 mm. A hótakaró Arad környékén átlag 34 napig, a hegyvidéken 120 napig tart; vastagsága 5-60 cm. Az uralkodó szélirány Aradon DK és D; a hegytetőkön a nyugatias szelek dominálnak. Az átlagos szélesebesség a magasságtól függően 3-6 m/s. A szélcsendes idő aránya Aradon 21,3%, a hegyekben 10% alatti.

Az Aradi-síkon a csernozjom (karbonátos, degradált, glejes változat) dominál, emellett szikesek, lápi és öntéstalajok is előfordulnak. A hegylábaknál pszeudoglej agyagbemosódásos podzoltalaj és podzolos barna erdőtalaj, a dombvidéken podzolos barna erdőtalaj és agyagbemosódásos andosol jellemző. A hegyvidéken podzolos és savanyú barna erdőtalaj, rendzina és andosol fordul elő. Az ártéri öntések 72 ezer, a szikesek 55 ezer, a homokos talajos (főként Kürtös vidékén) 21 ezer ha-t foglalnak el. Az erodált térszín 74 ezer ha (ebből suvadásos 5 ezer ha); erózióveszélyes 241 ezer ha (ebből 49 ezer ha művelt terület). Öntözésre 39 700 ha-t rendeztek be.

A természetvédelmi objektumok közül kiemelésre kívánkozik a zombrádi (Zimbru) Magyalos-erdő, a babérfa egyetlen romániai előfordulása.

Települések

Arad megyének jelenleg egy municípiuma és hét egyéb városa van. A megye székhelye, Arad (Arad, 190) municípium a Maros két partján, 110 m-es szintben fekszik. A nagy múltú város ma Románia egyik nyugati kapuvárosa: Temesvárral, Nagyváraddal és Szatmárnémetivel együtt az Alföld-peremi városvonal tagja. Maros-balparti része (ahol a vár és az aradi vértanúk emlékoszlopa is található): Újarad (Aradu Nou). Legfontosabb üzemei a vagongyár, az esztergagyár, az óragyár és a műtrágyagyár, jelentős a könnyű- és az élelmiszeripar is. Arad forgalmas út- és vasúti csomópont; repülőtere is van. Bár az 1919-ben még magyar többségű városban a magyarság azóta kisebbségbe szorult, Arad máig megmaradt a zárt magyar nyelvterület DK-i sarokpontjának.

Arad a XI. század óta szerepel írásos emlékekben. 1132-ben már országgyűlés színhelye. A Maros menti sószállító út elosztópontja, hiteles hely, fontos kereskedelmi góc volt. 1551-től 1685-ig állt török uralom alatt. 1699-1741 között a Marosi határőrvidék székhelye. 1763-83 között épült ki az aradi vár, mely 1849-ben a forradalmi magyar kormány utolsó székhelye volt. Itt végezték ki 1849. október 6-án a 13 vértanú táborkodót. Aradon már a magyar időkben számottevő nagyipar létesült (gőzmalom - 1859, robbanóanyaggyár - 1865, bútorgyár - 1890, vagongyár - 1892, gázgyár - 1894, textilgyár - 1909). A szocialista korszakban fejlődését némiképp visszafogta az országhatár közelsége s hogy 1956-tól 1968-ig közigazgatásilag Temesvár alá tartozott. Ez magyarázza Arad halványabb oktatási-művelődési jelentőségét. A Békéscsabával és Szegeddel bontakozó regionális együttműködés újabban biztató távlatokat nyit Arad számára is.

Arad városképét a múlt század reprezentatív középületei határozzák meg: a neoreneszánsz bírósági palota (1865), a vasúti palota (1858), a színház (1874) és a megyei önkormányzat székháza (a régi városháza, 1877).

Még áll - rossz állapotban - az első aradi kőszínház (1817-ben építették); a Winkler-ház (1815): 1849-ben itt székelt az osztrák állanrendőrség, majd a '70-es években itt nyitotta híres festőiskoláját BÖHM PÁL; az új színház melletti Bing-féle házban lakott MÁRKY SÁNDOR, REVICKY GYULA; a mai Eminescu utcában van FÁBIÁN GÁBOR háza, ahol megfordult PETŐFI, ARANY JÁNOS, pincéjében bújkált VÖRÖSMARTY és BAJZA, felkereste JÓKAI és GYULAI PÁL; kéttornyú barokk vártemplom - (1780) teteje már beomlott; református templom - 1827 - 1847 - klasszicista; ortodox püspöki székesegyház 1862-1865 - neobarokk; Oszlopos Szent Simeon kolostora: 1760-1762 - barokk; Szerb templom - 1819, barokk; Nepomuki Szent János szobra - színezett barokk kőszobor - 1729; újaradi katolikus templom és pestisoszlop - 1738-39. Az 1913-ban elkészült kultúrpalota a megyei múzeum (történeti, szobrászati és népművészeti gyűjtemény), a filharmónia és a városi könyvtár otthona. A város templomai a XVIII-XIX. századból valók. Az ortodox püspökség parkjában áll a honcéri (Honțșor) fatemplom. Figyelemre méltó a Szent Simeon mártír kolostor egyházművészeti gyűjteménye. A Maros hajtókanyarjában épült vár ma is katonai objektum. Arad külvárosai: Gáj (Gai), Séga (Sega), Poltura, Erzsébetváros (Pârneava) és Buzsák (Bujac); ezenkívül több szomszédos

községet is magába olvasztott⁵⁶. A környék kirándulóhelyei a gáji termálstrand és a Csála-erdő (Pădurea Ceala).

Arad neves szülöttei: TÓTH ÁRPÁD, KUNCZ ALADÁR és JÁVOR PÁL. Gyakran időzött a városban CSIKY GERGELY. Itt volt diák LÓCZY LAJOS. Ide kötődik MÁRKY SÁNDOR és JANCSÓ BENEDEK történészek munkássága. Járt a városban DÉRYNÉ, PETÓFI SÁNDOR, LISZT FERENC és ADY ENDRE; JÓKAI MÓRT a város díszpolgárává választották. Arad magyar művelődési élete a második világháború után apályba került, s csak legújabbban kapott ismét lendületet. Az újabb kor Aradhoz fűződő eseményei: 1988-ban itt került sor GRÓSZ KÁROLY és NICOLAE CEAUȘESCU találkozására; 1989 decemberében itt halt hősi halált a forradalmároknak segélyt szállító TÓTH SÁNDOR hődméző-vásárhelyi gépkocsivezető, akinek emlékét utcanév őrzi. Az aradi vértanúk emlékművénél minden év október 6-án koszorúzási ünnepséget tartanak.

A megye másik nagy múltú városa Lippa (Lipova, 12). A Maros bal partján, 165 m-es szintben, dombsági környezetben fekvő városka a XII. század óta szerepel dokumentumokban. Erdély fontos határvára volt; az 1551 és 1716 között számos alkalommal gazdát cserélt, várát 1695-ben a törökök lerombolták.

Középkori jelentőségét többé nem nyerte vissza: Temes vármegye csendes járászékhelyeként érte meg századunkat. 1950-ben csatolták hozzá a Maros-jobbparti Máriaradnát (Radna) és Solymosvárt (Șoimoș). Erdély felé haladva itt lépünk a Maros epigenetikus völgyébe: ez a Déva-Lippa közötti Alsó-Maros-áttörés⁵⁷.

Lippa műemlékei: a XV. századi ortodox templom és a XVII. századi török bazár. Múzeuma régészeti, történeti és néprajzi anyagot őriz. Máriaradna Lippával szemben, a Zarándi-hegység lábánál fekszik; itt van a temesvári katolikus egyházmegye nagyhírű búcsújáróhelye. A XVIII. századi barokk kegytemplom mellett ferences kolostor áll. Solymosvár a

56) Mikelaka/Micălaca és Zsigmondháza/Mureșel 1925 körül, Újarad és Kisszentmiklós/Sănnicolau Mic 1945 körül lett Arad része.

57) Az epigenetikus völgy a folyónak a térszín emelkedésével lépést tartó bevágódása által jön létre. A Maros É-i hegyek képződményeiből néhány darabot levág: ilyen helyeken alakultak ki a szűkületek: Kápolnásnál (Căpălnaș) bázisos magmatikokba, Maroskaproncánál (Căpruț) bazaltba, Solymosvárnál gránitba vágódik a völgy.

Maros szűkületét őrző középkori várának romjáról ismeretes; a XIII. századi vár volt Izabella királyné lakhelye 1541-42-ben, a Buda török kézre jutása utáni hónapokban. Lippa közelében, erdős környezetben gyógyfürdő található (Lippafürdő/Băile Lipova).

A megye többi városa: **Pankota** (Pâncota, 7) Aradhegyalja városi központja; **Kisjenő** (Chişineu Criş, 9), **Borosjenő** (Ineu, 11) és **Borossebes** (Sebiş, 7), a Fehér-Körös mente kisvárosai; **Kürtös** (Curtici, 10) vasúti, **Nagylak** (Nădlac, 8) közúti határállomás Magyarország felé.

A szigetszerű **Kopasz-hegy** lábánál fekvő **Pankota** nevezetességei: a középkori várrom és **CSIKY GERGELY** drámaíró szülőháza. A városka bútorgyáráról is nevezetes. **Kisjenő** útsomópont a magyar határ közelében; itt élt és alkotott **OLOSZ LAJOS** költő, a közeli **Ágya** (Adea) szülötte. **Borosjenő** a török korban többször gazdát cserélt váráról nevezetes; 1849-ben itt tette le a fegyvert az oroszok előtt **Vécsey** tábornok serege. **Borossebes** **SÁROSY GYULA** magyar és **MIHAI BENIUC** román költő szülőhelye. **Nagylak** a Romániához csatolt csanádi rész központja, Románia legnagyobb szlovák települése.

A **Máriaradnától Pankotáig** húzódó **Aradhegyalja** a történeti Magyarország egyik leghíresebb borvidéke volt. Honfoglalás kori magyar lakossága a török korban elpusztult vagy elmenekült; mai magyar lakói - akik románokkal vegyesen élnek - a XVIII. századi újratelepüléskor érkeztek. A borvidék neveztes községei: **Ópálos** (Păuliş), **Ménes** (Miniş), **Gyorok** (Ghioroc), **Világos** (Şiria), **Kovácsi** (Covasint), **Magyarád** (Măderat).

Világos az 1849-es szabadságharcot záró fegyverletétel helye. Román neve a régi **Siri** névalakot őrizte meg. XIII. századi kenézi várát 1785-ben rombolták le. A XIX. századi klasszicista **Bohus-kastélyban** **ION SLAVICI** és **EMIL MONȚIA** emlékmúzeumát rendezték be. **Kovácsi** határában **Árpád-kori torony** áll. **Ópálos** **LÓCZY LAJOS** geológus-geográfus származási helye (itt élt családja, s bár ő **Pozsonyban** született, gyermekkorát itt töltötte). A fulu mellett állították fel az 1944-es dél-erdélyi harcok emlékművét. **Gyorok** magyar lakosságában érdekes színfolt a múlt század végén idetelepült **bukovinai székelység**. **Ménesen** és **Pálosbarackán** (**Baraţca**) szőlészeti kísérleti állomás működik.

Az alföldi rész nevezetes helységei: **Szentanna** (Sântana) - vasúti elágazás a Fehér-Körös völgyébe; **Gyulavarsánd** (Vârşand) - közúti határállomás Magyarország felé; **Zaránd** (Zărând) - a később **Arad** és

Hunyad között szétesztott Zaránd megye középkori székhelye; Pécska (Pecica) magyar és szerb részből egyesült népes nagyközség Arad és Nagylak között, a Maros-jobbparti síkján. Szülötte ORMÓS ZSIGMOND politikus, történétíró. Római katolikus temploma 1887-ben épült; a szálloda, ma 2-es számú iskola, 1823-ban épült. Vinga (Vinga) - a bánsági bolgárok egyik központja, a megye Maros-balparti részén. Impozáns, neogótikus katolikus temploma van. A síkságon számos régészeti lelőhely ismert: Pécska, Szépfalu/Frumușeni, Nagyiratos/Iratoșu Mare. XVIII-XIX. századi kastélyok vannak Szépfaluban, Angyalkúton (Fântânele), Monostoron (Mănăștur), Sofronyán (Șofronea), Kürtösön, Mácsán (Macea) és Sintén (Sintea Mare). Fönlakon (Felnac) XIV-XV. századi várrom áll. A Maros-parti Hódos-Bodrog ortodox kolostor - középkori előzmények után - a XVII. században létesült.

A hegyvidék első számú turistaközpontja a Béli-hegységben lévő Menyháza, ahol CZÁRÁN GYULÁNAK, a Bihar- és Béli-hegység turisztikája úttörőjének sírja található. Honctő (Guranhonț) és Nagyhalomgy (Hălmațiu) a Fehér-Körös-völgyi medencék központjai. Soborsin az Alsó-Maros-áttörés központi helye. Déznán (Dezna), Feltóton (Tauf), Kalodván (Calodva) és Maroseperjesen (Chelmac) középkori romvárak; Garassán (Groșii Noi), Gyulatón (Julița), Maroshollódon (Corbești) és Borosrósán (Roșia) XVIII-XIX. századi fatemplomok láthatók. XVIII-XIX. századi klasszicista kastélyok állnak Borossebesen, Déznán, Honctőn, Rajon (Brazii), Zöldesen (Iacobeni), Ácsfalván (Aciuța), Odvason (Odoș), Konopon (Conop), Soborsinban, Iltőn (Ilteu), Kápolnáson (Căpâlnaș) és Sistarócon (Șiștarovăț). Sistarócnak kis fürdőtelepe is van. Fazekas központként tartják számon Kishalmagyot, Barzát (Bârșa), Óborsát (Obârșia) és Marosberkest (Birchiș). A fafariagó háziipar főként a Nagyhalomgy környéki falvakban honos. A megye EK-i sarkában emelkedő Gajna (Găina, 1486 m - Arad, Hunyad és Fehér megye határpontja - az Erdélyi-középhegység románságának hagyományos találkozóhelye („gajnai leányvásár”).

A megye közlekedési főtengelye a Maros völgye, melléktengelyei az Alföld-peremi vonal és a Fehér-Körös-völgy. A Maros völgynyílása előtt fekvő Arad a délnyugati országrésznek Temesvár mellett legjelentősebb közlekedési góca. A Maros-völgyi 7-es számú főút Marospetresnél (Petriș) lép a megyébe és a nagylaki határállomásnál végződik; a párhuzamos

vasúti fővonal (az „első erdélyi vasút”) viszont Aradnál észak felé fordul és Kürtösnél lép át Magyarországra. A Temesvár-Arad-Nagyvárad tengelyt ugyancsak vasúti és közúti fővonal (69-es és 79-es út) képezi. A Fehér-Körös völgyében a Szentannától Borosjenő-Brád-Déya felé kiágazó vasút és a 79A jelű út – Gyulavarsánd-Kisjenő-Halmágycsúcs(Vârfurile) – vezet. A megye ÉK-i sarkát átszeli a Nagyváradot Dévával összekötő 76-os út. Vasúti szárnyvonalak: Arad-Nagylak, Arad-Perjámos/Periam, Temesvár-Lippa, Kisjenő-Ottlaka/Grăniceri, Borosjenő-Csermő/Cermei, valamint az aradhegyaljai helyiérdekű vasút (Arad-Gyorok-Pankota). A megye közlekedési hálózata Bihar, Temes és Hunyad felé szervesen kapcsolódik; Fehér megyébe nem vezet kiépített út. Magyarország felé a kürtösi vasúti, valamint a nagylaki, tornyai és gyulavarsándi közúti átkelők mellé újabbak is elkelnének.

XI. A Temes-Béga mente: Temes megye

A megye mai alakjában új képződmény: 1968-ban az 1950 előtti Temes-Torontál nagyrészből és Szörény É-i részéből alakult meg. Két nagytáj s ezeken belül hét középtáj érinti. Területe 8 692 km², lakossága 700 ezer fő, ebből 61% városi lakos. Az etnikai összetétel: 80,17% román, 8,98% magyar, 3,82% német, 2,12% cigány, 4,92% egyéb (1992).

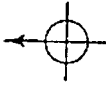
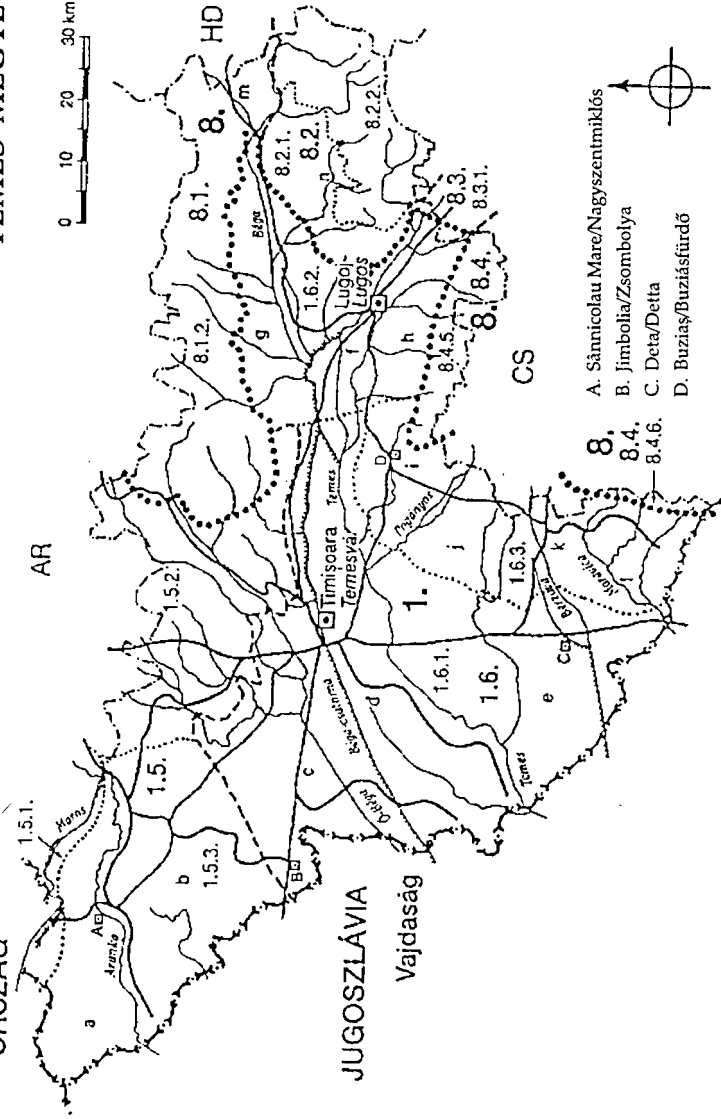
Temes megye tájlistája

1. Alföld (Tiszai-Alföld) Câmpia Tisei sau Câmpia de Vest
- 1.5. Maros-síksága/Câmpia Mureşului
- 1.5.1. Aradi-sík/Câmpia Aradului
- 1.5.2. Vingai-magassík/Câmpia Vingăi
- 1.5.3. Aranka-sík/Câmpia Arancăi
- 1.6. Temes síksága/ Câmpia Timişului
- 1.6.1. Temes-köz/Câmpia joasă a Timişului
- 1.6.2. Lugosi-öblözet/Câmpia Lugoşului
- 1.6.3. Gátalji magassík/Câmpia Gătaiei
8. Bánsági-hegyvidék/Munţii Banatului
- 8.1. Lippai-dombvidék/Dealurile Lipovei
- 8.1.2. Lippai-erdő vagy Erdőhát/ Podişul Lipovei
- 8.2. Ruzska-havas vidéke/Munţii Poiana Ruscăi - Dealurile Lugoşului
- 8.2.1. Lugosi-hegyalja/Dealurile Lugoşului
- 8.2.2. Ruzska-havas/Munţii Poiana Ruscăi
- 8.3. Szörénységi-medencék/Depresiunile Severinului
- 8.3.1. Temes-Cserna-Bisztra-árok/Culoarul Timiş-Cerna-Bistra
- 8.4. Krassó-Szörényi-érchegység/Munţii Semenici - Dealurile Banatului de Sud
- 8.4.5. Szákosi-erdő vagy Pogányos dombsága/Dealurile Pogănişului
- 8.4.6. Doklányi-dombság/Dealurile Doclinului
- 1.5.3. a Torontáli-sarok/Câmpia joasă a Mureşului
- 1.5.3. b Lovrini-löszhát/Câmpia Lovrinului
- 1.6.1. c Beregszó-sík/Câmpia Beregsău
- 1.6.1. d Temesvári-sík/Câmpia Timişoarei
- 1.6.1. e Bánlaki-sík/Câmpia Banlocului
- 1.6.2. f Lugosi-ártér/Lunca Lugoşului
- 1.6.2. g Béga-teraszok/Câmpia Begăi
- 1.6.2. h Temes-teraszok/Câmpia Timişului
- 1.6.3. i Buziási-sík/Câmpia Buziaşului
- 1.6.3. j Végvári-sík/Câmpia Tormacului
- 1.6.3. k Sümeg-hegy/Şumiga
- 1.6.3. l Moravica-sík/Câmpia Moraviţei
- 8.1.2. m Holgyai-dombság/Dealurile Holdei
- 8.2.1. n Ferdei-kismedence/Depresiunea Fârdea

JUDEȚUL TIMIȘ
TEMES MEGYE

MAGYAR-
ORSZÁG

AR

- A. Sănnicolau Mare/Nagyszentmiklós
- B. Jimbolia/Zsombolya
- C. Deta/Detta
- D. Buziaș/Buziașfürdő

8.
8.4.
8.4.6.

JUGOSZLÁVIA

Vajdaság

Timișoara
Temesvári

Lugoj
Lugoj

CS

1.5.1.

1.5.2.

1.5.3.

1.6.1.

1.6.

1.

8.1.

8.

8.2.1.

8.2.

8.2.2.

8.3.

8.3.1.

8.4.

8.4.1.

8.4.2.

8.4.3.

8.4.4.

8.4.5.

8.4.6.

a

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

Természeti viszonyok

A megye nyugati része az Alföldre nyúlik, K-i részén a Déli-Kárpátokhoz sorolható hegy- és dombvidék terül el. A pannon és kárpáti nagyszerkezeti egységek határa a Buziási-törés, amelytől nyugatra a kristályos aljzat mélybe süllyedt, K-re viszont a Ruszka-havasban és néhány szigettrögben a felszínre bukkan. A törés vonalát vulkáni képződmények (Lukácskő/Lucareț, Gátalja/Gătaia vidéke) és ásványvízforrások (Buziás/Buziaș) jelzik. A kristályos alapon középidői, neogén és - a síkságon és a dombok alacsonyabb részein - kvarter üledékek települnek. A felszín a megye nagyrészen kvarter alluvium és lösz borítja; a dombvidéken a pannon üledékek (márga, homok, kavics) dominálnak. A Szákosi-erdőben kristályos, a Lippai-dombságon kréta és neogén vulkáni kibukkanások színezik a tájat. A Ruszka-havas tömbje főként kristályos palákból épül föl.

Ásványkincsek viszonylag szerény mennyiségben fordulnak elő. Az elmúlt évtizedekben feltárt alföldi kőolaj- és földgázmezők (Máriafölde/Teremia Mare, Sándorháza/Șandra, Temeskenéz/Satchinez, Varjas/Variaș, Temeskalácsa/Călacea, Óbesenyő/Dudeștii Vechi), valamint az Alföld-peremi lignitbányák (Szinérszeg/Sinersig, Daruvár/Daruvar) mellett csak az építőanyagok kitermelése említhető. Ezek közül jelentős az agyag (Gyertyámos/Cărpiniș, Szabadfalu/Sâmbăta, Herés/Herindești, Zsombolya, Lugos, Sziklás/Șanovița, Billéd/Biled, Detta, Nagyszentmiklós, Borzasfalva/Botești, a bazalt (Sziklás/Șanovița, Nagytopoly/Topolovațu Mare), a diorit (Derenyő/Drinova), a granodiorit (Nadrág/Nădrag), a mészkő (Lunkány/Luncani, Rumunyeszt/Românești, Kőfalu/Pietroasa) és a homok (Temesség/Șagu, Galadna/Gladna, Zolt/Zolt, Marosgórós/Groși, Facsád/Făget).

Temes megye vízrajzi szempontból a **Maros** (Mureș), a **Béga** (Bega) és a **Temes** (Timiș) vízgyűjtője között oszlik meg.

A **Maros** a megye É-i szélét érinti Perjámos (Periam) és Nagycsanád (Cenad) között; egy szakaszon Magyarország és Románia határát jelöli. Baloldali fattyúága, az **Aranka** (Aranca) Nagyszentmiklós (Sânnicolau Mare) érintésével távozik Jugoszlávia felé.

A **Béga** a Ruszka-havas É-i oldalán ered, jobbról a Lippai-erdőről lefolyó patakokat - **Ménes** (Miniș), **Kisgyei-patak** (Chizdia), **Gyertyámos** (Gherteamoș) -, balról a Ruszka-havasról lefolyó **Galadnát** (Gladna) veszi föl. A Béga Lugos (Lugoj) alatt árapasztó csatornákkal oda-vissza össze van kötve a Temessel, s lejjebb már csatornázott mederben folyik. A XVIII.

században elkészült **Béga-csatornától** (Canalul Bega) É-ra, a régi mederben a **Beregszó** vagy **Ó-Béga** (Beregsău, Bega Veche) folyik; ezt a Vingaimagassíkról lefolyó **Nyárád** (Măgheruș) és **Jér** (Apa Mare) vizek táplálják. Az Ó-Béga Jugoszláviában egyesül a Béga-csatornával.

A megye névadó folyója, a **Temes** a Bégával párhuzamosan folyik, s ugyancsak Jugoszláviában távozik. Mellékvizei jobbról a **Nadrági-patak** (Nădrag), balról a **Pogányos** (Pogăniș), valamint a **Berzava** (Bărzava). Utóbbi Delta (Deta) alatt csatornázott mederben folyik, s Jugoszláviában éri el a Temest. Baloldali mellékvize, a **Moravica** (Moravița) szintéri Jugoszláviában lép át.

Az állóvizeket az ártéri morotvák, a rumunyesi (Românești) meleg vizű forrástó (Meleg-mocsár=Balta Caldă), valamint számos bánya- és halastó képviseli. A Galadna völgyében, Kiszurdoknál (Surducu Mic) nagyobb víztározó létesült.

A mérsékelt-kontinentális éghajlat sík- és dombvidéki változata érvényesül. A nyár meleg és viszonylag csapadékos, a tél enyhe, erős mediterrán hatással, instabil hótakaróval. A dombságon a hőmérséklet valamivel alacsonyabb, a csapadék több. Az időjárást elsősorban nyugat-észak-nyugat-délnyugati légtömegek alakítják; télen előfordul az É-ÉK-i betörés is. A DK-i légáramlás igen ritka. Az évi középhőmérséklet a megye nagyrészen megközelíti a 11°C-ot (Temesvár: 10,9°C), a dombságon 1-2, a Ruzska-havason 5-6°C-al alacsonyabb. A júliusi középhőmérséklet az Alföldön eléri a 21°C-ot (Temesvár: 21,6°C); a dombvidéken 18°C. A januári középhőmérséklet az Alföldön -1 ... -1,5 (Temesvár: -1,2) a dombvidéken -2°C körül alakul. Az abszolút maximumot Zsombolyán mérték (42,5°C, 1950. július1.); az abszolút minimumot Temesvárt (-35,3°C-ot, 1963. január 24.) A csapadék kelet felé nő: évi átlaga Perjámoson 558, Zsombolyán 569, Dentán 602, Lugoson 606, Temesvárt 631, Facsádon 734, a Ruzska-havason 1000 mm. A hóréteg évente csak 28-50 napig marad meg; vastagsága 8-10 cm. Az uralkodó szélirány Temesvárt É és K, Nagyszentmiklóson DK és ÉNY; az átlagos szélesség 1-4 m/s; a szélcsend aránya kb. 20%.

A Bégától É-ra a síkságtól a dombok felé a karbonátos csernozjomot tipikus, degradált és agyagbemosódásos csernozjom, vörösbarna, podzolos barna erdőtalaj s végül agyagbemosódásos podzoltalaj váltja föl. A Temes-Berzava síkján a csernozjomváltozatok mellett lápi, szikes és homokos talajok és előfordulnak. A hegylábaknál vertisol, pszeudoglej podzoltalaj, planosol és podzolos barna erdőtalaj található. A keleti domb- és

hegyvidéket podzolos barna erdőtalaj, agyagbemosódásos podzoltalaj, savanyú barna erdőtalaj, valamint terra rossa és rendzina borítja. Az ártéri öntések kiterjedése 140 ezer, a szikeseké 68 ezer, a homokfelszíné 6 ezer, a javításra szoruló talajoké 62 ezer ha. A 82 ezer ha erodált térszínből 16 ezer ha csuszamlásos. Az erózióknak 102 ezer ha van kitéve (ebből 32 ezer ha mezőgazdasági terület). Az ármentesítés a Berzava és a Moravica mentén még nem készült el. Az öntözött terület (főleg Zsombolya környékén) 27 800 ha.

A megyében főként botanikai védett területek vannak: a bázosi (Bazoş) arborétum, a buziási tölgyerdő, a torontáldinnyési (Diniaş) Sărăturile-Slatina sőtűrő növényzete, a tarka tulipán lelőhelye a Pogányos mentén –Temesdoboz (Duboz) - Temesberény (Berini) - Ötvösd (Otveşti) határában–, a fehér nárcisz lelőhelye a Béga forrásánál. Említést érdemel még a temeskenézi (Satchinez) madárrezervátum, valamint a radmanóci (Rădmăneşti) Congeria- és Planorbis-lelőhely. Ugyancsak védelem alá helyezték a Vörös-hegy (Dealul Roşu) és Sümeg-hegy (Şumiga) vulkáni szigeteit.

Települések

Temes megyének jelenleg két municípiuma és négy kisvárosa van. A megye székhelye **Temesvár** (Timișoara, Temeschwar⁵⁸, 334) municípium Románia egyik legjelentősebb ipari, oktatási és művelődési központja, Kolozsvár és Brassó mellett a tágabban vett Erdély legfontosabb városa. A Temestől 10 km-re É-ra, a Béga-csatorna partján, 90 m tszf magasságában fekszik; itt futnak össze a Bánság romániai részének közlekedési vonalai.

Már a középkorban Dél-Magyarország egyik fő helyeként szerepelt. Első említése 1212-ből származik. Vára a XIV. századból való: KÁROLY RÓBERT építtette, HUNYADI JÁNOS idejében építették át. 1552-1716 között török kézen volt: innen igazgatták a Tiszántúl hódoltság alá tartozó részét. A XVIII. századi Temesi Bánság székhelye a XIX. században ismét Magyarország délvidékének fővárosa lett. A vár 1892-ig őrizte katonai jellegét. A román érában Temesvár az ország nyugati kapujának szerepét tölti be. A városhoz számos kiemelkedő esemény fűződik a Dózsa-parasztháború leverésétől az 1989-es forradalom kirobbanásáig;

58) A bánshági németek inkább a magyarból átvett Temeschwar névalakot használják, bár létezik a Temeschburg névváltozat is.

többszövegű lakosságával (románok, magyarok, németek, szerbek) minden erdélyi nemzetiség életében nagy jelentőséggel bír.

Temesvár részei: a régi vár területéből alakult Belváros, a köré épült múlt századi külvárosok (Józsefváros, Erzsébetváros, Gyárváros, Ferencváros), valamint az új lakótelepek. A város már a múlt században nagyipari központtá alakult; iparában a gépipar finomabb ágai (elektrotechnika, számítástechnika), valamint a hagyományos könnyű- és élelmiszeripar mellett újabban megjelent a vegyipar is (kőolajfinomító, vegyszergyár). Kereskedelmi szerepköre 1989 után ismét megélénkült. Nagy vasúti és közúti gócpont, nemzetközi repülőtérrel.

Temesvár legfontosabb műemléke a *Hunyadi-várkastély*, melyben a Bánáti Múzeum, az ország egyik legrégebbi közgyűjteménye működik. Az 1872-ben alapított múzeum történeti osztályán többek között Hodony/Hodoni, Parác/Paraț és Alsózorlenc/Zorlențu Mare neolitikus, Pészak/Pesac, Perjámos/Periam, Pécska/Pecica és Anina bronzkori, Papd/Bobda és Vadászerdő/Pădurea Verde vaskori, Zsuppa/Jupa (Krassó-Szörény megye) római leletei, valamint közép- és újkori anyag; a természettudományi osztályon növény-, állat- és ásványtani anyag látható. Külön barokk épületben helyezték el a szépművészeti osztályt (XV-XVII. századi olasz, német, holland, valamint XIX-XX. századi román anyag; benne GRIGORESCU, TONITZA, PALLADY, PETRAȘCU, TATTARESCU művei). A vár bástyájában elhelyezett néprajzi osztály többnemzetiségű anyagával és ikongyűjteményével tűnik ki.

További műemlékek: a Savoyai-kastély (1717), a régi prefektúra (1754, barokk), a régi városháza (1731-34, barokk), a nemzeti színház és opera (1872-74), a római katolikus püspöki székesegyház (klasszicista, barokk díszítőelemekkel, 1736-54), a püspöki palota (XVIII. századi, barokk), irgalmasrendiek temploma (1735-37) és kórháza (1748-1753; benne működött Temesvár első gyógyszerháza - újjáépítve 1851-ben), a józsefvárosi római katolikus plébániatemplom (1772-1774, barokk) a szerb pátriárka palotája és temploma (1745-48), a Deschan-palota (1802, klasszicista), a Merczy-palota (XVIII. századi), a Kormányiszéki Palota (Dicasterium, 1850-54), a gyárvárosi Millenniumi-templom (1896-1901, Ybl Miklós tervezte) és a román ortodox metropolita katedrális (1936-46, 84 m magas toronnyal, középkori műtárgy- és ikongyűjteménnyel).

Temesvár Románia egyik legfontosabb egyetemi városa⁵⁹: tudomány-, műszaki és orvosi egyetem, akadémiai kutatóközpont is működik a városban. Többnyelvű színháza, sajtója, politikai és művelődési szervezetei vannak. Számos zöldterülete közül a Central Park - DÓZSA GYÖRGY kivégzésének feltehető helye - és a botanikus kert említhető. A város kirándulóléhelye az egykori erdészeti kísérleti állomás köré telepített Vadászerdő, a bánsági falumúzeummal: a kápolnási (Căpâlnaş) gazdaság, marosberkesi (Birchiş) fazekasműhely, csernahévízi (Topleş) vízimalom és a lászlóvári (Pescari) szélmalom az egész Bánátot reprezentálja. Ugyanitt termálfürdő és kemping is működik.

Temesvár a magyar művelődésnek kiemelkedően fontos helye. Itt működött hadmérnökként BOLYAI JÁNOS. Itt volt tanár CŠIKY GERGELY (ma a nevét viseli a színház magyar tagozata). Ide kötődik SZABOLCSKA MIHÁLY, GOZSDU ELEK, FRANYÓ ZOLTÁN munkássága. Itt született többek között KLAPKA GYÖRGY, KÓS KÁROLY, BALOGH EDGÁR, MÉLIUSZ JÓZSEF. Itt volt díjnok három és fél hónapot ADY ENDRE.

A másik municípium Lugos (Lugoj, Lugosch, 51) csak 1968 óta tartozik Temes megyéhez. A Temes-Béga völgykapujában, 125 m-es szintben fekvő város a Bánság K-i harmadának hagyományos központja.

1950 előtt megyeszékhely volt: Krassó, majd Krassó-Szörény, végül Szörény megyéé. Ipara: könnyűipari gépgyár, építési kerámiagyár, selyemgyár, cipőgyár, élelmiszeripar. Vasúti és útsomópont a Bukarest-Temesvár vonalon.

Lugos 1369 óta szerepel írott dokumentumokban. A XVI-XVII. században erdélyi végvár volt. 1695-ben török győzelem helye, ekkor került a félhold uralma alá s csak 1716-ban szabadult föl. A XVIII. században a Temes-jobbparti Románlugos és a balparti Németlugos egymás mellett fejlődött, majd a XIX. században egyesültek. A város harmadik etnikuma: a kis számú magyarság. Műemlékei közül a XV. századi Szent Miklós-torony kívánkozik kiemelésre. A városi múzeum gazdag történeti – rumunyesi (Româneşti) paleolit és neolit, bégaszuszányi (Susan) bronz- és vaskori, krassoviszáki (Visac) és zsuppai (Jupa) dák-római leletek, valamint a bánáti forradalmi mozgalmak dokumentumai –, néprajzi és festészeti anyagot

59) Temesvár 1940-ben, a Kolozsvárról kiköltöztetett román egyetem befogadásával kapott egyetemet.

őriz. Lugoson jelent meg a két világháború között JAKABFFY ELEMÉR Magyar Kisebbség című folyóirata.

A négy kisebb város arányos eloszlásban veszi körül a megyeszékhelyét. **Nagyszentmiklós** (Sânnicolau Mare, Grosssanktnikolaus, 13) és **Zsombolya** (Jimbolia, Hatzfeld, 12) az egykori Torontálban, **Buziás** (Buziaș, Busiasch, 8) és **Detta** (Deta, Deta, 7) a régi Temes megyében fekszik.

A szerb és német településrészből egyesült **Nagyszentmiklós** Románia legnyugatibb szögletében, az Aranka síkján fekszik. Itt találták meg a híres avar fejedelmi kincset, mely a bécsi Kunsthistorischer Museumban található. Itt született BARTÓK BÉLA; emlékszobáját a Nákó-kastélyban rendezték be. A város közlekedési zsákutca-helyzetét a Kiszombor felé megnyitandó határállomás - Szeged és Temesvár legrövidebb közúti összeköttetése - oldhatná föl.

Zsombolya a bánáti svábok egyik legnagyobb települése; közvetlenül az országhatár mellett fekszik. Vasúti és közúti átkelőhely Jugoszlávia felé. Műemléke az YBL MIKLÓS-tervezte Csekonits-kastély. **Buziás** Temesvár és Lugos között fekvő ásványvizes fürdő (bikarbonátos, széngázos, klóros, szódás, meszes, magnéziumos víz); az 1819 óta kiépült fürdőtelep gyakori vendége volt a múlt században DEÁK FERENC. A Temesvártól D-re fekvő **Detta** múzeumában történeti és néprajzi gyűjtemény szemlélteti a bánági nemzetiségek együttélését. Legfontosabb épületei: a városháza (1867) - neoklasszikus; a zsinagóga (1882); a Notre-Dame zárdaépület (1895).

A városiasodó nagyközségek között tartják számon **Lovrint** (Lovrin, Lowrin - Temesvártól ÉNY-ra), **Gátalját** (Gătaia, Gattaja - Temesvártól DK-re), **Temesrékást** (Recaș, Rekasch - Temesvár és Lugos között), **Facsádot** (Făget, Fatschet - a Béga felső folyásánál) és **Nadrágot** (Nădrag - Nadrag - a Ruszka-havasban).

A megye nyugati része jellegzetes alföldi vidék, mely igen gazdag régészeti leletekben: Nagyósz/Tomnatic, Nagyszentmiklós, Óbesenyő, Nagykomlós/Comloșu Mare, Fény/Foeni - neolitikum; Detta, Sándorháza/Șandra - bronzkor; Vársomlyó/Șemlacu Mic - vaskori lelőhely. A Marosparti **Nagycsanád** (Cenad, Tschanad) határában található az 1002-ben alapított monostor és a csanádi földvár maradványai. **Csatád** (Lenauheim) NICOLAUS LENAU osztrák-német költő szülőfaluja. **Óbesenyő** nagy bolgár település; a múlt században városként szerepelt. Termálkutak vannak Ivándon (Ivanda), Billéden (Biled) és Temeskalácsán (Călacea). A magyar

telepessz falvak közül említhető **Magyarszentmárton** (Sânmartinu Maghiar - 1806) és **Torontálkeresztes** (Cruceni - 1876): lakói zömmel szegedi eredetűek.

A megye déli részének hagyományos központja **Csák** (Ciacova, Tschakowa - Csák Máté középkori várának romjával). Ortodox kolostoráról nevezetes **Pártos** (Partoș) és **Vársomlyó** (Șemlacu Mic - Sărăca-kolostor). Vársomlyó a középkorban eltűnt Somlyó vármegye névadó helysége.

A megye keleti részén a síkság fokozatosan domb-, majd hegyvidékre megy át. A Béga és a Temes völgyét a középkorban Marzsina (Margina) és Zsidóvár (Jidoara) erőssége őrizte; ma csak romjaik láthatók. A Lippai-dombvidék végső nyúlványaihoz települt **Temesgyarmat** (Giarmata, Jahrmart) szőlőiről és sváb néprajzi gyűjteményéről, **Öszény** (Izvin) lótenyészítő telepéről, **Bázos** (Bazoș) arborétumáról, **Kisszurdok** TRAIAN VUIA mérnök-feltaláló, **Lugoskiszfalu** VICTOR VLAD DELAMARINA író emlékmúzeumáról nevezetes. XVII-XVIII. századi fatemplomok és kolostorok vannak **Lugosegres** (Hezeriș), **Marzsina**, **Vadpatak** (Bătești) és **Porzson** (Povârgina) helységeekben. **Zsupánfalva** (Jupinești) fazekas háziiparáról, **Temesforgács** (Ohaba-Forgaci) szőtteseiről ismert. Magyar telepessz községek **Újszentes** (Dumbrăvița - 1891, Szentesről), **Szapáryfalva** (Țipar - 1881), **Nagybodófalva** (Bodo, 1893 - Makó és Szeged vidékéről), **Igazfalva** (Dumbrava - 1894 - Békés és Csongrád megyéből).

A megye egyetlen hegyvidéke a délkeleti megyehatáron emelkedő **Ruszka-havas**. Csúcsai: **Pádis** (Padeș, a **Nadrág-patak** völgyfőjében, 1374), **Ruszka** (Rusca, a Béga forrása fölött, 1355 m). A hegység turistaközpontja a **Nadrág** fölött található **Căprioru-menedékház**.

Temes megye közlekedési jelentőségét a temesvári csomópont, a sűrű vasúthálózat, a román-jugoszláv határátkelők határozzák meg. A fő közlekedési tengely (Bukarest-Orsova-Temesvár vasút, 6-os út) a Temes völgyéből a Béga mellé csap át, s így érkezik a megyeszékhelyre. Itt a vasúti és a közúti forgalom egyaránt háromfelé Arad (69-es út), **Zsombolya** (59A) és **Temesmóra/Moravița** (59) irányába ágazik. A 6-os út és egy vasúti szárnyvonal Nagyszentmiklós - Nagycsanád irányába folytatódik, ahol a magyar határnál vakon végződik. Temesvárról vasút vezet még **Lippa**, **Buziás** és **Torontálkeresztes/Cruceni** felé; az aradi vonalból **Szentandrás** (Sântandrei) **Perjámos-Nagyszentmiklós-Valkány** (Vălcani) és **Aradról** **Perjámos-Lovrin-Nyerő** (Nerău) felé; a **zsombolyai** vasútról

Gyertyámosnál Jánosföldére (Iohanisfeld), Zsombolyánál Lovrinba; a temesmórai vonalról Széphelynél Liebling, ill. Gyér (Giera), Vejténél Gátalja-Resica felé. Jelentős csomópont Lugos is, ahonnan vasút vezet a Béga völgyében Facsád-Marosillye, déli irányba pedig Buziás-Gátalja-Nagyzsám (Jamu Mare) felé. Az úthálózatból a már említetteken kívül fontosabb még a Lugost Dévával összekötő 68-as út, valamint Resica bekötőútja Lugos és Temesvár felől [58A: Lugos- Szócsán (Soceni), 58B: Vejte (Voiteg) - Resica]. A szomszéd megyék közül Arad és Krassó-Szörény felé több ponton, Hunyaddal viszont csak egy helyen, a Dévát Lugossal összekötő Holgyai-hágón (Pasul Holdei, 321 m) van kapcsolat. Jugoszlávia felé két vasúti-közúti átkelő működik (Temesmóra, Zsombolya); a régi kapcsolatok zöme azonban az országhatár miatt megszakadt. Magyarország felé - a Szeged és Temesvár között reménykeltően bontakozó kapcsolatok ellenére - egyelőre hiányzik a közvetlen kapcsolat.

XII. Erdély délnyugati végvidéke: Krassó-Szörény

Krassó-Szörény mai alakjában 1968-ban jelent meg a térképen. Három nagytáj, s ezeken belül hét középtáj érinti. Területe 8503 km², lakossága 376 ezer fő, ebből 56% városi lakos. Az etnikai összetétel: 86,56% román, 2,09% magyar, 3,16% német, 2,07% cigány, 6,11 egyéb (1992).

Krassó-Szörény megye tájlistája

1. Alföld (Tiszai-Alföld/Câmpia Tisei sau Câmpia de Vest
- 1.6. Temes síksága/Câmpia Timișului
- 1.6.2. Lugosi-öblözet/Câmpia Lugojului
- 1.6.3. Gátalji-magassík/Câmpia Gătaiei
- 1.7. Karas-Néra síksága/Câmpia Carașului și Nerei
- 1.7.1. Karas-sík/Câmpia Carașului
- 1.7.2. Néra-sík/Câmpia Nerei
7. **Déli-Kárpátok/Carpații Meridionali**
- 7.4. Szörényi-hegytömeg vagy Szörényi-havasok/Masivul Severin
- 7.4.3. Godján-hegység/Munții Godeanu
- 7.4.4. Szárkő-hegység/Munții Țarcu
- 7.4.5. Csernai-havasok/Munții Cernei
- 7.4.6. Domoglád vagy Mehádiai-hegység/Munții Mehedinți
8. **Bánsági-hegyvidék/Munții Banatului**
- 8.2. Ruzska-havas vidéke/Munții Poiana Ruscăi - Dealurile Lugojului
- 8.2.2. Ruzska-havas/Munții Poiana Ruscăi
- 8.3. Szörénységi-medencék/Depresiunile Severinului
- 8.3.1. Temes-Cserna-Bisztra-árok/Culoarul Timiș-Cerna-Bistra
- 8.3.2. Almás-medence/Depresiunea Almăj sau Țara Almăjului
- 8.4. Krassó-Szörényi-érhegység/Munții Semenic - Dealurile Banatului de Sud
- 8.4.1. Szemenik-hegység/Munții Semenic
- 8.4.2. Aninai-hegység/Munții Aninei
- 8.4.3. Krassói-medencesor/Depresiunea Caraș-Ezeriș
- 8.4.4. Dognácskai-hegység/Munții Dognecei
- 8.4.5. Szákosi-erdő vagy Pogányos dombsága/Dealurile Pogănișului
- 8.4.6. Doklényi-dombság/Dealurile Doclinului
- 8.4.7. Oravicai-dombság/Dealurile Oraviței
- 8.5. Aldunai-hegyvidék/Munții Locva-Almăj
- 8..5.1. Lokva-hegység/Munții Locva
- 8.5.2. Almás-hegység/Munții Almăj
- 8.5.3. Aldunai-szoros/Culoarul Dunării

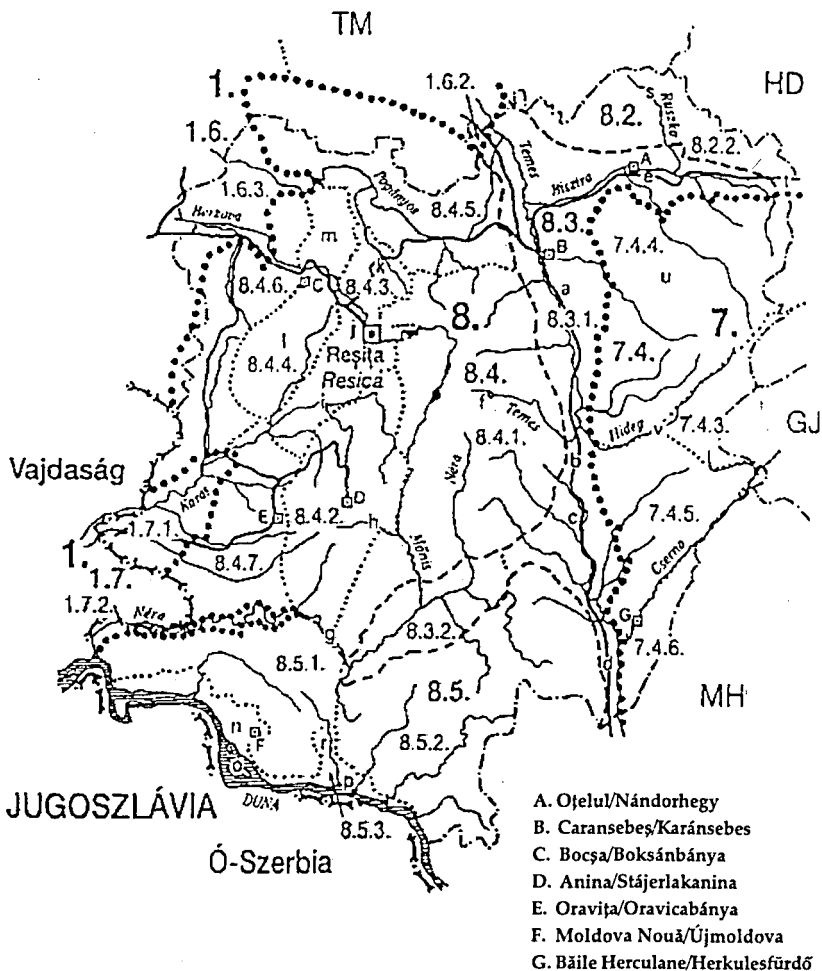
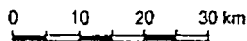
- 8.3.1. a Temes-árka/Culoarul Timișului
- 8.3.1. b Porta Orientalis-hágó/Pasul Poarta Orientală
- 8.3.1. c Domásnyai-medence/Depresiunea Domașnea
- 8.3.1. d Cserna árka/Culoarul Cernei
- 8.3.1. e Bisztra árka/Culoarul Bistrei
- 8.4.1. f Temesfői-kismedence/Depresiunea Brebu Nou
- 8.4.1. g Néra-szurdok/Cheile Nerei
- 8.4.2. h Ménes-szurdok/Cheile Minișului
- 8.4.3. i Krassóvári-medence/Depresiunea Carașova
- 8.4.3. j Resica-Kölnöki-medence/Depresiunea Reșița - Călnic
- 8.4.3. k Ezeresi-medence/Depresiunea Ezeriș
- 8.4.4. l Dognácskai-rög/Munții Dognecei
- 8.4.4. m Aranyos-rög/Munții Arenișului
- 8.5.3. n Újmoldovai-medence/Depresiunea Moldova Nouă
- 8.5.3. o Moldovai-sziget/Ostrovul Moldova Veche
- 8.5.3. p Alsólupkői-medence/Depresiunea Liubcova
- 8.5.3. r Szikesfalusi-völgy/Valea Sicheviței
- 8.2.2. s Ruszkicai-völgy/Valea Ruscăi sau Valea Ruschiței
- 8.2.2. t Erdélyi-Vaskapu-hágó/Pasul Poarta de Fier a Transilvaniei
- 7.4.4. u Kis-havas/Muntele Mic
- 7.4.4. v Hideg-völgye/Valea Râu Rece sau Valea Hideg
- 7.4.4. z Riu-Sesz-völgye/Valea Râu Șes

Természeti viszonyok

A megye nagyrésze a Déli-Kárpátok nagyszerkezeti egységéhez tartozik, melybe földtani szempontból a Bánsági-hegyvidék is belevonható. A Déli-Kárpátokra jellemző kristályos amfibolit-gneisz-kristályospala-összlet mellett itt jelentős területet borít az ó- és középidői sorozat is (agyagpala, homokkő, konglomerátum, mészkő, kőszén). Az üledékes-metamorf sorozatot számos intrúzió (gránit, gabbró, granodiorit) és a különféle erupciós ciklusok képződményei járják át. Az előtéri dombságon, valamint a Temes-Cserna- és az Almás-medencében neogén mészkő, homokkő, kavics stb., a síksági öblözetekben és a folyók mentén kvarter homok, lösz és alluvium van a felszínen.

Ásványkincsek tekintetében ez az ország egyik leggazdagabb vidéke. Itt van Románia egyetlen jelentős feketeszén-medencéje: a júra időszaki szén Stájerlakanina/Anina, Kemenceszék/Secu, Kiskrassó/Lupac, Domány/Doman, Kozlatelep/Cozla bányáiban fejtik. Ugyancsak kitermelik az aninai bitumenes palát; Mehádia/Mehadia barnaszén-, valamint Karánsebes és az Almás-medence lignittelepeit viszont egyelőre nem művelik.

JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN
KRASSÓ-SZÖRÉNY MEGYE

Vasércet bányásznak Dognácska (Dognecea) - Vaskő (Ocna de Fier) körzetében, színesércet Ujmoldova/Moldova Nouă, Szászabánya/Sasca Montană, Oravicabánya/Oravița, Dognácska, Vaskő és Ruszkica/Ruschîța környékén. Sokféle nemesérc nyersanyag is előfordul: csillám (Bisztra völgye), földpát (Örményes/Armeniș, Teregova/Teregova), azbeszt (Bozovics/Bozovici), talk (Bisztra völgye), márvány (Ruszkica), mészkö (Karaván/Constantin Daicoviciu, Domány, Újmoldova, Csernabesenyő/Pecinișca), diorit (Forotik/Forotic), granodiorit (Majdán/Brădișoru de Jos), andezit (Novákfalva/Glimboca), homokkő (Mehádia), agyag (Karánsebes, Anina), homok, kavics.

Krassó-Szörény megye vízhálózata centrifugális jellegű: a Szemenik-hegységből sugárirányban futnak szét a megye fő folyói: a **Temes** (Timiș), a **Pogányos** (Pogăniș), a **Berzava** (Bârzava), a **Karas** (Caras) és a **Néra** (Nera), valamint a **Cserna** (Cerna) vízrendszeréhez tartozó **Mehádika** (Mehadica).

A **Temes** fontosabb mellékvei: a jobbról beléömlő **Hideg** (Râu Rece), **Fényes** (Feniș), **Sebes** (Sebeș) és **Bisztra** (Bistra). A Bisztra jobbról a **Ruszkát** (Rusca), balról az **Almafai-Bisztrát** (Bistra Mărului) veszi föl. Ugyancsak a Temesbe ömlik, de már a megyén kívül a **Pogányos** és a **Berzava**.

A **Karas** fontosabb mellékvei: jobbról a **Dognácskai-víz** (Dognecea) és a **Komornoki-patak** (Ciornovăț), balról a **Lissava** (Lișava), a **Csikló** (Ciclova) és a **Vicsinik** (Vicinic). A **Néra** mellékvei: jobbról a **Ménes** (Miniș), balról a **Putna** (Prigor) és a **Rudária** (Rudăria). A megye D-i részén folyó Duna-szakaszba ömlik a **Rádonya** (Radimna), a **Szikesfalusi** (Ravensca) és a **Berzászkai-patak** (Berzasca). Méhed megyében éri el a Dunát a megye DK-i szélén átfolyó **Cserna**, amelynek jobbfelőli mellékveze a Mehádikával bővülő **Béla-Réka** (Bela Reca).

A megye legkeletibb sarka, a **Riu-Sesz** (Râu Șes) völgye a Riu-Márén és a Sztrigyen keresztül a Maros vízgyűjtőjéhez tartozik.

Az állóvizeket a Godján és a Szárkő tengerszemei, valamint a Temes és a Berzava felső folyásán létesített víztárolók képviselik. A **Vaskapuerőmű** üzembe helyezése óta a megyét szegélyező Duna-szakasz is voltaképpen mesterséges tónak tekinthető.

A megye nagyrésze hegyvidéki éghajlatú. Leginkább a nyugati és délnyugati áramlások alakítják az időjárását; jelentős a domborzat éghajlatmódosító szerepe. Romániában itt a legjelentősebb a mediterrán hatás: az Aldunai-szoros vidéke kimondottan szubmediterrán éghajlatú. Az évi középhőmérséklet az alacsonyabb térszínen 10-11, az Almás- és

Aninai-hegységben 6-9, a Ruzsca-havasban és a Szemenikben 4-9°C, a Godján-Szárkó legmagasabb részén 0°C alatt van. A júliusi középhőmérséklet a magassághoz igazodva 22 és 8, a januári -1 és -8°C között változik. Az abszolút maximumot Boksánbányán (41,0°C, 1950. július 6.), az abszolút minimumot Karánsebesen mérték (-32,2°C, 1929. február 11.) A csapadék évi átlaga a magassággal 650-ről 1400 mm-re növekszik. A hótakaró 20-160 napig marad meg, vastagsága az alacsonyabb helyeken 30-50 cm, a hegyekben 1,5 m. Az uralkodó szélirány NY, ÉNY, DNY; a Szörényi-havasokban É, ÉK, D, DK. Az átlagos szélesség a síkságon 4 m/s, a legmagasabb hegyeken 13 m/s (itt gyakori a 40-50 m/s szélesség is).

A síksági öblözetekben és a dombvidéken vertisol, pszeudoglej talajok és planosol; a medencékben podzolos barna erdőtalaj, barna erdőtalaj, agyagbemosódásos és pszeudoglej podzoltalaj jellemző. A közép magas hegyeket savanyú barna erdőtalaj borítja; a bázikusabb kőzeteken barna erdő- és podzoltalaj, a mészkövön rendzina is jelentkezik: A Szörényi-havasokban podzolos barna és agyagbemosódásos podzoltalaj jellemző. Az artéri öntés kiterjedése 41 ezer ha. A 114 ezer ha erodált térszínből 4 ezer ha suvadásos. Az erózióknak kitett 507 ezer ha-ból 120 ezer ha művelt terület. Klopódia-Sebed környékén sok a vízrendezésre szoruló pszeudoglej talaj. Öntözésre 3809 ha-on van lehetőség.

A megye természeti értékekben gazdag. A védett területek közül országos hírű a Domogled (Mészkedvelő szubmediterrán növényzet, feketefenyő- és törökmogyoró-erdők), a Néra- és a Karas-szurdok rezervátuma. Védelem alá helyezték a Néra forrásait, a Beușnița-völgy bükk- és törökmogyoróerdeit, az újmoldovai kőris-tölgy-bükkerdőt, a szervesdi (Zervești) nárciszmezőt. A karsztvidékeken számos barlang található: Popovăț (1121 m), Comarnic (4040 m), Buhui (3217 m). Az ősmaradvány-lelőhelyek közül Szócsán (Soceni), Petresfalva (Petroșnița), Alsózorlenc (Zorlențu Mare), Delényes (Delinești), Ezeres (Ezeriș), Valea Apei említhető.

Települések

Krassó-Szörény megyének egy municípiuma - a megyeszékhely -, valamint hét egyéb városa van.

Resica (Reșița, Reschitza, 97), Románia egyik kohászati központja, 250 m-es szintben fekszik a Berzava völgyében. A XV. században említik

először. 1779 óta bánya- és kohászati központ; mozdonygyárát 1872-ben alapították. A XIX. században Német- és Románresica még két külön település volt; 1911-ben egyesítették őket⁶⁰. A várossá nyilvánításra az uralomváltás után került sor. 1968-ban megyeszékhellyé lépett elő. Resica - bár lakóinak döntő többsége román - a Bánsági-hegyvidék német és magyar szórványlakosságának is központja.

Resica a szocialista iparvárosok jellegzetes képét mutatja. Nehézipari üzeimi súlyos környezetszennyezést okoznak. Új épületei közül a színház, a kultúrház és a könyvtár említendő. Emlékművet állítottak az 1848-as forradalomnak és a város 200 éves fennállásának. Az 1959-ben alapított megyei múzeumban neolitik és római kori, ipartörténeti és néprajzi anyagot őriznek. A városnak állatkertje is van. A környék kirándulóhelyei: A Kemenceszéki- (Lacul Secu), a Gozna- (Lacul Goznei) és a Ferencfalvi (Treii Ape)-tó, valamint a Szemenik-csúcs (Vârful Semenic - magaslati üdülőhely 1400 m-es szintben).

A krassói rész városai: **Boksánbánya** (Bocşa, Bogschan, 19) a Berzava völgyében, **Stájerlakanina** (Anina, Steierdorfanina, 11) Az Aninai-hegységben, **Oravicabánya** (Oraviţa, Orawitza, 15) az Aninai-hegység nyugati lábánál, valamint **Újmoldova** (Moldova Nouă, Neumoldowa, 17) az Aldunánál. A krassói bányavidék etnikailag tarka terület, román, német, magyar és egyéb lakossággal (magyarok inkább csak a városokban élnek).

*A Szemenikben 1447 méterig magasodó **Krassó-Szörényi-érchegység** a Kárpát-térség egyik legszebb karsztos hegyvidéke (Karas-szurdok - 19 km, Néra-szurdok - 18 km, Ménes-szurdok - 14 km, Gerlistyei-völgy - 9 km; számos barlang, dagadóforrás, karsztfenssíkok). A vidék bánya- és turistaközpontja a 700-800 m-es hegyek közé épült **Stájerlakanina**: a múlt század óta a bányászati szénbányászat központja, bányászemlékművel, bizánci stílusú ortodox templommal, város- és ipartörténeti múzeummal. Környékének turistacélpontjai: K-re a Buhui-tó és -barlang, É-ra a Márghitaş-tó, DNY-ra a Răcăşdan-völgy, DK-re a Ménes szurdoka. **Boksánbánya** több részből összeállt hegylábi település, középkori várromjaival. **Oravicabánya** a két világháború között Krassó megye székhelye volt. Műemlékei: a régi városháza és az ország legrégebbi színházépülete*

⁶⁰ Reşiţa Montană/Resicabánya (Németresica) - Reşiţa Română (Románresica) = Reşiţa/Resicabánya; manapság a közhasználatban egyszerűen Resicát mondanak.

(1817). A közelben Illyéd (Iladia) várrom. **Újmoldova** az Aldunai-szoros vidékének fő helye⁶¹. A hozzátartozó Ómoldova (Moldova¹ Veche) fontos kikötő. A közelben van a Moldvai-sziget, a Babakáj-szikla, a szerb Galambóc (Golubac), a romániai Lászlóvára (Pescari) és Drenkova (Drencova) várának romja. A Krassói bányavidék fontosabb helyei még Vaskő, Dognácska, Kiskrassó a Dognácskai-, Csiklóbánya (Ciclova Montană) az Aninai- és Szászkabánya a Lokva-hegységben.

A **Krassói-dombvidéken** találjuk a német telepesek lakta Királykegyét (Tirol, Königsgrad - borvidék), Varadia (Vărădia) és Furluk (Furluc) községben római castrum, Bényesen (Biniş) 5 km-es római útmaradvány, Pogányosremetén (Remetea-Poganici) XIV. századi várrom található. Az egykori Krassó megye szíve **Krassóvár** (Caraşova) körzete, ahol a török elő idemenekült, ma már román nyelvű bolgárok, a **krassovánok** élnek. A Resica és Anina közé eső faluban XIII-XIV. századi várrom és XVIII. századi templom látható. A krassói részen több egykori fazekasközpontot tartanak számon (Harampatak/Potoc, Nérasolymos/Socol, Bényes, Szászkabánya).

A szörényi rész fő helye **Karánsebes** (Caransebeş, 32) a megye nagyságban második városa. A **Szörénység** (Țara Severinului) hagyományos központja a Temesbe ömlő Sebes-patak mellett, a Bisztravölgy torkolata fölött, 205 m-es szintben fekszik. Iparából a faipari kombinát emelkedik ki. Fontos útcsomópont: itt találkozik a Bukarest-Temesvár fővonal és az Erdélyi- Vaskapun át Hunyadba vezető útvonal; a másik irányba Resica felé nyílik vasúti és közúti elágazás. A városnak repülőtere is van.

Karánsebes 1290 óta szerepel írott forrásokban. A XV. században egyesült Karán és Sebes helységekből. A XV. század óta a magyarországi románok kulturális központja. A XVIII-XIX. században a Románbánsági végezred, 1873-1881 között Szörény vármegye székhelye volt. 1864 óta

61) Az Alduna zömének szerbek lakta áttörési völgyét Bánáti-szorosnak és Derdapnak is nevezik. Az Aldunai-szorossal érintkező határsáv a Határvidék - s ezen belül a Szinicéig (Svinija) a Szerbbánsági, lejjebb Orsováig a Románbánsági ezred - része volt. 1873-tól az Ómoldovától Ny-ra eső rész Krassó, a K-re eső rész Szörény vármegyébe tagozódott be. A Dunától kissé beljebb fekvő Újmoldova a Bánság polgárosított övezetébe esett, s már 1779 óta Krassó megyéhez tartozott. A krassói bányavidék fontosabb helyei még Vaskő, Dognácska, Kiskrassó a Dognácskai-, Csiklóbánya (Ciclova Montană) az Aninai- és Szászkabánya a Lokva-hegységben.

ortodox érseki székhely. Műemlékei: az ortodox katedrális (a XV-XIX. századból), a vár (a XIII-XIV. századból), továbbá a régi bíróság és a határőrkaszárnya épülete. Karánsebes kiindulóhely a Szörényi-havasok turistaközpontja, a Kis-havas (Muntele Mic) felé. A Szörénység tájrajzát az 1920-as években FODOR FERENC - korábban karánsebesi tanár - dolgozta föl.

A Szörénység kisebb városai: **Nándorhegy** (Oțelu Roșu, Ferdinandsberg, 13) kohászati központ a Bisztra völgyében; és **Herkulesfürdő** (Băile Herculane, Herkulesbad, 6), a Bánság leghíresebb fürdőhelye a Cserna völgyében.

A Cserna vadregényes völgyében fekvő **Herkulesfürdő** gyógyforrásait a rómaiak óta használják (Thermae Herculi). Legrégibb fürdőépületei a XVIII. századból valók. A környék természeti szépségeiben – Bánáti Szfinx sziklaalakzat, Hétforrás (Șapte Izvoare - meleg források), Rabló- és Izzasztó-barlang – és régészeti leletekben egyaránt gazdag (paleolit, neolit, bronz- és vaskori, dák-római és középkori leletek, vízvezeték-maradványok).

A Szörénység tengelye a **Temes-Cserna-Bisztra-árok**: a Déli-Kárpátokat a Bánsági-hegyvidéktől elválasztó, az Alföldet a Román-alfölddel és az Erdélyi-medencével összekapcsoló tektonikus árokrendszer. A Temes árka a Porta Orientalis-hágón (Pasul Poarta Orientală, 540 m) át a Domásnyai-medencéhez kapcsolódik, amely a Cserna árkán (Culoarul Cernei) keresztül az Alduna völgyére nyílik. E vonalhoz Karánsebesnél derékszögben csatlakozik a Bisztra árka, amely az Erdélyi-Vaskapu hágón át a Hátszegi-medencébe nyit utat. Az árokrendszert 500 m-ig magasodó dombság tölti ki, a névadó folyók teraszaival. A Temes és a Cserna mentén számos római emléket tártak föl: Zsuppa (Jupa) - Tibiscum város romjai, Karaván, Teregova és Mehádia - római castrumok. Mehádián középkori őrtorony is áll. Szákul (Sacu) látnivalója a védett park, Örményesé (Armenis) a Pietra Scrisă kolostor.

A Szörénységhez tartozik a Szemenik- és az Aldunai-hegyvidék közé mélyedő **Almás-medence** (Țara Almăjului) is. A zárt hegyközi medence K-en a Porhói-hágóval (Pasul Pârvoava) kapcsolódik a Temes-Cserna árkához; lefolyása azonban a Néra szurdokán keresztül nyugat felé van. 300-400 méteres dombság tölti ki. A kistáj fő helye Bozovics (Bozovici). Gerbóc (Gârbovăț) látnivalója a középkori várrom; Ógerlistyéé (Eftimie Murgu község) Ioan Sârbu történész emlékháza.

A megye DK-i oldalát a *Szörényi-havasok* monumentális tömege zárja le. A Petroszényi-, a Hátszegi- és a Szörénységi-medencék között felmagasodó masszívum csúcsai meghaladják a 2000 m-t (relatív szintkülönbségük is 2000 m fölött van). A hegytömeg nyugati oldalát a Temesbe ömlő Hideg, a Dunába tartó Cserna és a hunyadi Riu-Máréba tartó Riu-Sesz völgyei tagolják. A megye legmagasabb csúcsai a Godján- és a Szárkő-hegységben található: Gugu (2291), Godján (Godeanu, 2229 m), ill. Vârful Pietrii (2192), Szárkő (Țarcu, 2190 m). Az Olténia felöli határt a Domoglád (Munții Mehedinți) közép magas mészkőhegysége hordozza, csúcsai: Colțu Pietrii (1229), Domoglád (Domogled, 1105 m).

A Szörénység az iparosodástól még viszonylag kevésbé érintett vidék. Karánsebes és Nándorhegy mellett ipari telephelyként csak *Ruszkica* (márványbánya a Ruszka-havasban), *Kavarán* (cementgyár) és *Csernahévíz* (Toplet - mezőgépgyár) említhető. A háziipar számos faluban máig fennmaradt (Ógerlistye, Borló/Borlova, Szikesfalu/Sichevița, Felsőlupkó/Gornea, Mehádia, Márğa/Marga - szűcs-, ács-, kádárpar). A Balkán felöli román vándorlás fő útjában elterülő Szörénység lakossága zömében román, bár a Szemenik-, az Almás- és a Lokva-hegységben a XVIII-XIX. században több német és cseh telepesfalu is alakult, az Aldunai-szoros vidékét pedig jórészt szerbek lakják. A Szörényi-havasok és az Aldunai-hegyvidék egyes körzeteiben jellemző a hegyi tanyás település.

Itt említjük meg a Bánságtól lekapcsolt *Orsova* (Orșova, Orschowa) városát. A 16 ezer lakosú dunai kikötőváros szűkebb környékével együtt 1968 óta Mehedinți megyéhez tartozik. A XVIII. század óta volt Magyarország balkáni kapuja. A múlt és a jelen században is a Dunai-szabályozás egyik fő helye: a Vaskapu-erőmű elkészültével a város egy része víz alá került, s magasabb szinten kellett újjáépíteni.

SZÉCHENYI ISTVÁN és VÁSÁRHELYI PÁL székhelye az Alduna múlt századi szabályozásakor a közeli Naszádos (Plavișevița) községben volt (az erre emlékeztető tábla a hajóvontatást szolgáló Széchenyi út egy szakaszával együtt 1972-ben víz alá került). 1849-ben Orsovánál hagyta el Magyarországot KOSSUTH LAJOS és kísérete; itt rejtették el távozásuk előtt a Magyar Szent Koronát és a koronázási jelvényeket. Ennek helyén később emlékkápolnát emeltek.

Az *Orsovai-medence* (Depresiunea Orșova) az Alduna két legszűkebb szorosa, a *Kazán-szoros* (Clisura Cazanelor) és a *Vaskapu* (Porțile de Fier) között foglal helyet. Orsova régi központjával együtt a tatár lakóiról nevezetes *Ada Kaleh-sziget* is a Vaskapu-tározó víztükre alá került. Orsova

mellett ömlik a Cserna a Vaskapu-tározó Cserna-öblébe (Golful Cerna, 55 m szintben). A város háttérében az Almás-hegység K-i oldala emelkedik (nevezik Orsovai-hegységnek is); az 1000 m fölé magasodó hegység képződményei a Duna túlsó partján a Kelet-szerbiai-hegyvidéken folytatódnak⁶².

Krassó-Szörény megye legfontosabb közlekedési tengelye a Temes-Cserna-árok, ahol a Magyar- és a Román-alföldet összekapcsoló vasúti és közúti fővonal vezet. A kisebb folyóvölgyek közül közlekedési tengely alakult ki a Berzava és a Bisztra mellett, viszont a Karas-Néra vidékén az utak és vasutak vonalvezetése független a völgyhálózattól. Az Alduna völgye is csak víziútként jelentős; vasútja nincs, műútja pedig egy szakaszon a Vaskapu-erőmű duzzasztása alá került.

A Bukarest-Temesvár vasút és a 6-os műút Csernahévíztől Szákulig szeli át a megyét. Karánsebesnél, mely a megye legfőbb közlekedési góca, a Bisztra völgyében az Erdélyi-Vaskapu felé ágazik el vasút és műút (68-as: Karánsebes-Hátszeg). Ugyancsak Karánsebesnél ágazik el a megyeszékhely, Resica bekötő vonala (a vasút Resica-Északi pályaudvara, az 58-as műút Stájerlakaninára vezet). Resica fejjállomása a Berzava-völgyi vasútnak, mely Temesvár felé jelent összeköttetést (párhuzamos útja az 58B jelzést viseli). A megye délnyugati részét a Zsidovin (Berzovia) - Majdán és a Jám (Iam) - Majdán - Stájerlakanina vasút tárja föl. Az utóbbi vonal Bázias - Oravicabánya szakasza 1854-ben készült el, s Románia mai területének első vasútvonala volt; a Jám alatti szakasz ma az országhatár miatt nem használatos⁶³. A nyugati rész úthálózatából a Resicát Lugossal összekötő 58A (Szócsán falunál ágazik ki az 58-asból); az Alduna menti 57-es – Orsova-Ómoldova (Moldova Veche) - Oravicabánya - Temesmóra, egy szakasza a Vaskapu-duzzasztás miatt megszűnt; valamint az Aninai-hegységet átszelő 57B út említhető – Oravicabánya - Stájerlak - Bozovics - Ekés (Plugova). A megye egyetlen közúti határállomása Néranádasnál (Naidăș) található. A közlekedési hálózat a szomszédos megyék közül csak Temessel kapcsolódik szervesen; Hunyadba egy vasút és egy műút, Olténiába egy vasút és két út vezet át.

62) A Jugoszlávia elleni 1992-95-ös embargó idején felvirágzott az Aldunán át folytatott csempészerkedelem. Újmoldova és Orsova környékét egyes híradások ma Románia leggazdagabb vidékeként említik.

63) Maga Bázias (Bazias), mely a Budapest - Szolnok - Arad - Temesvár - Versec - Fehértemplom - Bázias fővonalnak is aldunai végállomása volt, ma jelentéktelen helység a román-jugoszláv határ szögletében.

XIII. A partiumi és bánsági városok, falvak listája

Listánkban *dőlt betűvel* jelöltük az egyesítés, *vastagított dőlt betűvel* az alapítás miatt keletkező új neveket. **Álló vastag betűvel** szerepel egy olyan egyesített helység, mely magyarul valamelyik komponensének nevét viszi tovább. ? jelzi a bizonytalan, illetve a hiányzó azonosításokat. Az évszámok csak tájékoztató érvényűek (1925k = 1925 körül, 1945u = 1945 után). Listánk az 1993-as közigazgatási állapotot tükrözi.

Romániában jelenleg négy településkategória létezik: a) municípium (megyei város), b) város, c) községközpont, d) falu (társközség).

ARAD/ARAD

Municipium

Arad/Arad + Micălaca/Mikelaka + Mureșel/Zsigmondháza (1925k) + Aradu Nou/Újarad + Sănnicolau Mic/Kisszentmiklós (1945k) = **Arad/Arad**

Városok

Chișineu-Criș/Kisjenő + Pădureni/Erdőhegy (1925k) + Nădab/Nadab (1968) = **Chișineu-Criș/Kisjenő**

Curtici/Kürtös + Dorobanți/Kisiratos = **Curtici/Kürtös** (1968)

Ineu/Borosjenő + Mocrea/Apateleak = **Ineu/Borosjenő** (1968)

Lipova/Lippa + Radna/Máriaradna + Șoimoș/Solymosvár = *Lipova/Lippa* (1950k)

Nădlac/Nagylak (1968)

Pâncota/Pankota + Măderat/Magyarád = **Pâncota/Pankota** (1968)

Sebiș/Borossebes + Donceni/Dancsfalva + Prăzești/Parázs + Prunișor/Kertes + Sălăjeni/Szelezsény = **Sebiș/Borossebes** (1968)

Községek

Almaș/Háromalmás

beosztott falvai: Cil/Alcsill, Joia Mare/Kókaró, Rădești/Bozód

Apateu/Apáti

beosztott falvai: Berechiu/Alsóbarakony, *Moțiori/Belényszeg* (Berechiu/Alsóbarakonyból)

Archis/Bélárkos

beosztott falvai: Bârzești/Barzafalva, Groșeni/Tönkőd, Nermiș/Nermegy

Bata/Batta

beosztott falvai: Bacău de Mijloc/Bakamező, Bulci/Bulcs, Țela/Cella

Beliu/Bél

beosztott falvai: Benești/Benyefalva, Bochia/Boklya, Lunca Teuzului/Bélmocsolya, Secaci/Felsőszakács, Tăgădău/Tagadómegyes

Birchiș/Marosberkes

beosztott falvai: Capâlnaș/Kápolnás, Ostrov/Marossziget, Virișmort/Marosveresmart

Bârșă/Barza

beosztott falvai: Aldești/Áldófalva, Hodiș/Zarándhódos, Voivodeni/Körösvajda

Bârzava/Marosborsa

beosztott falvai: Bătuța/Bátyafalva, Căpruța/Maroskapronca, Dumbrăvița/Alsódombró, Groșii Noi/Garassa, Lalașinț/Lalánc, Monoroștia/Marosmonyoró, Slatina de Mureș/Marosszalatna.

Bocsig/Bokszeg

beosztott falvai: Mânerău/Monyoró, Răpsig/Repszeg

Brazii/Raj

beosztott falvai: Buceava-Șoimuș/Solymosbucsa, Iacobeni/Zöldes, Mădrișteni/Madarsák, Secaș/Alsószakács

Buteni/Körösbökény

beosztott falvai: Berindia/Borosberend, Cuied/Köved, Livada/Gósd

Cărand/Hévízkáránd

beosztott faluja: Seliștea/Bélmárkaszék

Cermei/Csermő

beosztott falvai: *Avram Iancu/Csermőújtelep* (Cermei/Csermőből), Șomoșcheș/Somoskeszi

Chisindia/Keszend

beosztott falvai: Păișeni/Pajzs, Văsoaia/Vészalja

Conop/Konop

beosztott falvai: Belotinț/Beletháza, Chelmac/Maroseperjes, Milova/Milova, Odvoș/Odvas

Covășinț/Kováshi

Craiva/Béلكirálymező

beosztott falvai: Chișlaca/Béلكislaka, Ciunțești/Csontaháza,

Coroi/Bélkaroly, Mărauş/Bélnagymaros, Rogoz de Beliu/Bélogoz,
Stoineşti/Bélkismaros, Susag/Pusztaszuszág, Şiad/Sajád,
Tălmaci/Bántolmács

Dezna/Dézna

beosztott falvai: Buhani/Bajnokfalva, Laz/Déznaláz,
Neagra/Kisfeketefalu, Slatina de Criş/Mikószlatina

Dieci/Décse

beosztott falvai: Cociuba/Köröskocsoba, Crocna/Koroknya,
Revetiş/Rékes, Roşia/Borosrósa

Dorgoş/Dorgos

beosztott falvai: Bruzniz/Marosborosznok, Pătârş/Petercse,
Ususău/Marosaszó, Zăbalt/Szabálcs

Felnac/Fönlak

beosztott falvai: Bodrogu Nou/Újbodrog, *Călugărei/Újvinga*
(Vinga/Vingából), Zădăreni/Zádorlak

Fântânele/Angyalkút

beosztott falvai: Aluniş/Cseralja, Frumuşeni/Szépfa, Tisa Nouă/Réthát

Ghoroc/Gyorok

beosztott falvai: Cuvin/Aradközi, Miniş/Ménes

Grăniceri/Ottlaka

beosztott faluja: Şiclău/Sikló

Gurahonţ/Honctő

beosztott falvai: Bonteşti/Boncafalva, Dulcele/Édeslak,
Feniş/Körösfényes, Honţisor/Honcér, Iosaş/Jószás, Mosteşti/Mosztafalva,
Pescari/Holdmézes, Valea Mare/Zarándpatak, Zimbru/Zombrád

Gurahonţ/Honctő + Băltele/Báltfalva (1925k) + Iosaşel/Jószáshely (1945u)
= **Gurahonţ/Honctő**

Zimbru/Zombrád + Brustureşti/Borosztok = **Zimbru/Zombrád** (1925k)

Hălmagiu/Nagyhalmágy

beosztott falvai: Băneşti/Zarándbánya, Bodeşti/Bogyafalva,
Brusturi/Páfrányos, Cristeşti/Keresztespatak, Ioneşti/Körösivánd,
Leasa/Sövényes, Lestioara/Kisles, Poienari/Halmágymező,
Tisa/Tiszafalva, Țărmure/Martfalva

Hălmăgel/Kishalmágy

beosztott falvai: Luncşoara/Hosszúsor, Sârbi/Szerb,
Târnăviţa/Fazekastarnó, Țoheşti/Csohosd

Hășmaș/Bélhagymás

beosztott falvai: Agrișu Mic/Bélegregy, Botfei/Botfej,
Clit/Pusztaklitt (Hășmaș/Bélhagymásból), Comănești/Kománfalva,
Urvișu de Beliu/Bélörvényes

Ignești/Ignafalva

beosztott falvai: Minead/Menyéd, Nădălbăști/Nádalmás,
Susani/Susányfalva

Irațoșu/Nagyiratos

beosztott falvai: Variașu Mare/Nagyvarjas, *Variașu Mic/Kisvarjas*
(Variașu Mare/Nagyvarjasból)

Livada/Fakert

beosztott faluja: Sănleani/Szentleányfalva

Macea/Mácsa

beosztott faluja: Sănmartin/Szentmárton

Mișca/Tőzmiske

beosztott falvai: Satu Nou/Simonyifalva, Vânători/Vadász,
Zerindu Mic/Bélzerénd

Moneasa/Menyháza

beosztott faluja: Rănușă/Kisróna

Olari/Fazekasvarsánd

beosztott faluja: Sinteia Mică/Szineke

Varșandu Nou/Újvarsánd + Varșandu Vechi/Óvarsánd = *Olari/Fazekasvarsánd*
(1925k)

Păuliș/Ópálos

beosztott falvai: *Barațca/Pálosbaracka* (Păuliș/Ópálosból),
Cladova/Kalodva, Sâmbăteni/Szabadhely

Păuliș/Ópálos + Păulișu Nou/Újpálos = Păuliș/Ópálos (1925k)

Pecica/Pécska

beosztott falvai: Bodrogu Vechi/Óbodrog, *Sederhat/Szederhát*
(Variașu Mare/Nagyvarjasból), Turnu/Tornya

Rovine/Magyarpécska + Pecica/Ópécska = *Pecica/Pécska* (1968)

Peregu Mare/Németpereg

beosztott faluja: Peregu Mic/Kispereg

Petriș/Marospetres

beosztott falvai: Corbești/Maroshollód, Ilteu/Iltó, Obârșia/Óborsa,
Roșia Nouă/Rósa, Săliște/Marosszeleste

Pilu/Nagypél

beosztott faluja: Vărşand/Gyulavarsánd

Pleşcuţa/Peleskefalva

beosztott falvai: Aciuţa/Ácsfalva, Budeşti/Bugyfalva,
Dumbrava/Kőrösdombró, Gura Văii/Vojkaháza, Rostoci/Rosztócs,
Tălagiu/Talács

Săvârşin/Soborsin

beosztott falvai: Căprioara/Kaprevár, Cuias/Felsőköves, Hălăliş/Áldásos,
Pârneşti/Pernyefalva, Temeşeşti/Temesd, Toc/Tók, Troaş/Torjás,
Valea Mare/Marosnagylvölgy

Săvârşin/Soborsin + Vineşti/Vám = Săvârşin/Soborsin (1925k)

Secuşigiu/Székesút

beosztott falvai: Munar/Munár, Satu Mare/Temesnagyfalva,
Sânpetru German/Németszentpéter

Seleuş/Csigérszőlős

beosztott falvai: Iermata/Csigérgyarmat, Moroda/Marót

Semlac/Szemlak

Sintea Mare/Szinte

beosztott falvai: Adea/Ágya, Ţipar/Szapáryliget

Sântana/Szentanna

beosztott faluja Caporal Alexa/Erdőskerek

Comlăuş/Ószentanna + Sântana/Újszentanna = Sântana/Szentanna (1945u)

Socodor/Székudvar

Şagu/Németség

beosztott falvai: Cruceni/Temeskeresztés, Firiteaz/Féregyház,
Fiscuţ/Temesfűzkút, *Hunedoara-Timişana/Temeshunyad* (Şagu/Németségből)

Şeitin/Sajtény

Şepreuş/Seprős

Şicula/Sikula

beosztott falvai: Chereluş/Kerülőcs, Gurba/Garba

Şilindia/Selénd

beosztott falvai: Camna/Kávna, Iercoşeni/Újárkos, Luguzău/Lúgozó,
Satu Mic/Dezsőháza

Şimand/Simánd

Şimandu de Jos/Alsósimánd + Şimandu de Sus/Felsősimánd = *Şimand/Simánd*
(1925k)

Șiria/Világos

beosztott falvai: Galșa/Galsa, Mâsca/Muszka

Șiștarovăț/Sistaróc

beosztott falvai: Cuveșdia/Temeskövesd, Labașinț/Lábas,
Varnița/Mézdorgos

Șofronea/Sofronya (Curtici/Kürtösből)

beosztott faluja: *Sânpaul/Szentpálpuszt*a (Curtici/Kürtösből)

Tauț/Feltót

beosztott falvai: Minișel/Alménes, Minișu de Sus/Felménes,
Nadăș/Zarándnadas

Târnova/Tornova

beosztott falvai: Agrișu Mare/Almáségres, Arăneag/Székesaranyág,
Chier/Kurtakér, Drauț/Doroszlófalva, Dud/Dúd

Vărădia de Mureș/Tótvárad

beosztott falvai: Baia/Kisbaja, Julița/Gyulató, Lupești/Farkasháza,
Nicolae Bălcescu/Alsóköves, Stejar/Szarvaság

Vinga/Vinga

beosztott falvai: Mailat/Majláthfalva, Mănăștur/Monostor

Vărfurile/Halmágycsúcs

beosztott falvai: Avram Iancu/Ácsva, Groși/Halmágygórós,
Lazuri/Irtásfalva, Măgulicea/Kismagló, Mermești/Mermesd,
Poiana/Csúcsmező, Vidra/Vidra

Vladimirescu/Öthalom

beosztott falvai: Cicir/Maroscsicsér, Horia/Újpanád,
Mândruloc/Mándorlak

Zăbrani/Zábrányhidegkút

beosztott falvai: Chesinț/Lippakeszi, Neudorf/Temesújfalva

Zăbrani/Zábrány + Gutenbrunu/Temeshidegkút = *Zăbrani/Zábrányhidegkút*
(1925k)

Zărand/Zaránd

beosztott faluja: Cinteț/Köröscsente

Zerind/Nagyzerénd

beosztott faluja: Iermata Neagră/Feketegyarmat

Zimandu Nou/Zimándújfalva

beosztott falvai: *Andrei Șaguna* (Zimandu Nou/Zimándújfaluból),
Zimanducz/Zimándköz

BIHOR/BIHAR

Municípium

Oradea/Nagyvárad + Episcopia Bihor/Biharpüspöki + Seleuş/Váradszőlős = Oradea/Nagyvárad (1968)

Városok

Aleşd/Élesd + Tinăud/Tinód + *Peştiş/Sólyomkőpestes* (Şinteu/Sólyomkővár) + *Pădurea Neagră/Feketeerdő* (Cuzap/Középesből) = Aleşd/Élesd (1968)

Beiuş/Belényes + Delani/Gyalány = Beiuş/Belényes (1968)

Marghita/Margitta + Cheţ/Magyarkéc + Ghenetea/Genyété = Marghita/Margitta (1968)

Băiţa/Rézbánya + *Băiţa-Plai/Rézbányaplaj* (Băiţa/Rézbányából) + *Nucet/Diófástelep* (Băiţa/Rézbányából) = Nucet/Rézbánya (1968)

Salonta/Nagyszalonta

Ştei(Dr. Petru Groza) = Vaskohsziklás (Grozaváros) (1956)

Valea lui Mihai/Érmihályfalva (1992)

Vaşcău/Vaskoh + Bara/Körösbarafalva (1912) + Câmp/Vaskohmező + *Câmp-Moşi/Móctelep* (Câmp/Vaskohmezőből + Coleşti/Kolafalva + Vărzari de Jos/Alsófüves + Vărzari de Sus/Felsőfüves (1968) = Vaşcău/Vaskoh

Községek

Abram/Érábrány

beosztott falvai: Cohani/Berettyókohány, Iteu/Lüki, *Iteu Nou/Újlüki* (Iteu/Lükiből), Margine/Szél talló, Satu Barbă/Újbártfalva, Suiug/Szúnyogd

Abrămuţ/Vedresábrány

beosztott falvai: Crestur/Apátkeresztúr, Fancica/Érfancsika, Petreu/Mónospetri

Aştileu/Esküllő

beosztott falvai: Călăţea/Kalota, Chistag/Keszteg, Peştere/Körösbarlang

Auşeu/Kisósi

beosztott falvai: Cacuciu Vechi/Kiskakucs, *Codrişoru/Kodrisor* (Auşeu/Kisősiből), Gheghie/Körösgégény, Groşi/Tötös, Luncoara/Élesdlok

Avram Iancu/Keményfok (Ant/Antból)

beosztott falvai: Ant/Ant, Tămaşda/Tamáshida

Balc/Bályok

beosztott falvai: Almaşu Mare/Kozmaalmás, *Almaşu Mic/Szovárhelypuszta* (Almaşu Mare/Kozmaalmásból), Ghida/Berettyódeda, Săldăbagiu de Barcău/Szoldobágy

Batăr/Feketebátor

beosztott falvai: Arpaşel/Árpád, Talpoş/Talpas, Tăut/Feketetót

Biharia/Bihar

beosztott falvai: Cauaceu/Hegyközkovácsi, Niuved/Nyüved, Parhida/Pelbárthida, Tămăşeu/Paptamási, *Satu Nou/Küggypuszta* (Tămăşeu/Paptamásiból)

Boianu Mare/Tasnádbajom

beosztott falvai: *Corboaia/Korbolyatelep, Huta/Hutatelep, Rugea/Ruzsatag* (Boianu Mare/Tasnádbajomból), Păgaia/Úsztató

Borod/Nagybáród

beosztott falvai: Borozel/Kisbáród, Cetea/Cséklye, Corniţel/Báródsomos, *Şerani/Sárán* (Borod/Nagybáródból), Valea Mare de Criş/Felsőpatak

Borş/Bors

beosztott falvai: Santăul Mare/Nagyszántó, Santăul Mic/Kisszántó, Sântion/Biharszentjános

Bratca/Barátka

beosztott falvai: Damiş/Erdődámos, Delureni/Báródbeznye, *Lorău/Köröslórév* (Lorău-Ponoară-Remeţi/Remetelórévből), *Ponoară/Körösponor* (Lorău-Ponoară-Remeţi/Remetelórévből), Valea Crişului/Nagyfeketepatak

Brusturi/Tataros

beosztott falvai: *Loranta/Loránta?, Orvişele/Orvisel, Varăşău/Váraszó* (Brustruri/Tatarosból), Cuiuşd/Kövesd, Păuleşti/Felsőtőtfalu, Picleu/Szovárhely, Ţigăneştii de Criş/Cigányfalva

Budureasa/Bondoraszó

beosztott falvai: Burda/Borda, Saca/Száka, Sălişte de Beiuş/Belényesszeleste, Teleac/Telek, Cărbunari/Biharszenes

Buduslău/Érbogyoszló

beosztott falujá: Albiş/Albis

Bulz/Csarnóháza

beosztott falvai: *Munteni/Muntén, Remeţi/Jádremete* (Lorău-Ponoară-Remeţi/Remetelórévből)

Buntești/Bontesd

beosztott falvai: Brădet/Biharfenyves, Dumbrăveni/Dombrovány,
Ferice/Fericse, Lelești/Lelesd, Poienii de Jos/Alsópojény,
Poienii de Sus/Felsőpojény, Săud/Szód, Stăncești/Kisbékafalva

Căbești/Biharkaba

beosztott falvai: Gurbesti/Gorbolyfalva, Goila/Gojla, *Josani/Dzsoszán*
(Josani-Gurbesti/Gorbolyfalvából); *Sohodol/Szohodol* (Sohodol-
Lazuri/Aszóirtásból)

Căpâlna/Feketekápolna

beosztott falvai: *Ginta/Magyargyanta, Rohani/Oláhgyanta*
(Ginta/Gyantából); Săldăbagiu de Criș/Körösszaldobágy,
Suplacu de Tinca/Tenkeszélak

Cărpinet/Kerpenyéd

beosztott falvai: Iz buc/Vaskohaszód, Cărpinet/Kerpenyéd,
Ponoarele/Kalugyer

Cefa/Cséffa

beosztott falvai: Ateaș/Atyás, Berechiu/Felsőbarakony,
Bicaci/Mezőbikács, Gepiu/Gyapjú, Inand/Inánd, Roit/Rojt,
Sănnicolaul Român/Oláhszentmiklós

Ceica/Magyarszéke

beosztott falvai: Bucium/Tőkefalva, Ceișoara/Cseszvára,
Corbești/Hollószeg, Cotiglet/Kótliget, Dușești/Dusafalva,
Incești/Jancsófalva

Cetariu/Hegyközcsatár

beosztott falvai: Paleu/Hegyközpályi, Săldăbagiu de Munte/Hegyközszaldobágy,
Șișterea/Siter, Șuşurogi/Sitervölgy, Tăutelec/Hegyköztóttelek,
Uileacu de Munte/Hegyközújlak

Cherechiu/Kiskereki

beosztott falvai: Cheșereu/Érkeserű, Târgușor/Asszonyvására

Chișlaz/Vámosláz

beosztott falvai: Chiraleu/Berettyókirályi, Hăucești/Hőke, Mișca/Micske,
Poclușa de Barcău/Poklostelek, Sărsig/Sárszeg, Sânlazar/Szentlázár

Ciuhoi/Berettyócsohaj

beosztott falvai: Cenaloș/Berettyócsanáros, Sâniob/Szentjobb,
Sfârnaș/Berettyófarnos

Ciumeghiu/Illye

beosztott falvai: Boiu/Mezőbaj, Ghiorac/Erdőgyarak

Câmpani/Fonókismezős

beosztott falvai: *Fânațe/Fonóháza* (Câmpani/Fonókismezősből),
Sighiștel/Kisszegyesd (Câmpani/Fonókismezősből), Hârșești/Herzafalva,
Valea de Sus/Felsőfeketevölgy

Cociuba Mare/Alsókocsoba

beosztott falvai: Cărăsău/Karaszó, Cheșa/Kisháza, Petid/Petegd

Copăcel/Kiskopács

beosztott falvai: Bucuroaia/Bokorvány, Chijic/Kegyek,
Poiana-Tășad/Tasádmező (Tășad/Tasádfürdőből), Sărand/Szaránd,
Surduc/Élesdszurdok

Criștioru de Jos/Alsókristyór (Criștior/Biharkristyórból)

beosztott falvai: *Criștioru de Sus/Felsőkristyór* (Criștior/Biharkristyórból),
Poiana/Biharmező, Săliște de Vașcău/Vaskohszeleste

Curățele/Tisztásfalva

beosztott falvai: Beiușele/Kisbelényes, Cresuia/Kereszély,
Nimăiești/Nyimesd, Pocioveliște/Pócsafalva

Curtuișeni/Érkörtvélyes

beosztott faluja: Vășad/Érvasad

Derna/Felsőderna

beosztott falvai: Dernașoara/Alsőderna, Săcălasău/Sásztelek,
Săcălasău Nou/Újsásztelek (Săcălasău/Sásztelekből), Tria/Terje

Diosig/Bihardiószeg

beosztott falvai: Ianca/Jankafalva, *Mihai Bravu*
(Roșiori/Biharfélegyházából), Roșiori/Biharfélegyháza, Vaida/Biharvajda

Dobrești/Bihardobrosd

beosztott falvai: Cornișești/Nagykerpesd, Crâncești/Karáncsfalva,
Hidișel/Nánhegyes, Luncasprie/Lankás, *Răcaș/Rakás?*
(Luncasprie/Lankásból), Topa de Jos/Alsótopa, Topa de Sus/Felsőtopa

Drăgănești/Drágánfalva

beosztott falvai: Belejeni/Belezsény, Grădinari/Kisnyégerfalva,
Livada Beiușului/Belényeskert? (Beiuș/Belényesből, Mizieș/Mézes,
Pantășești/Pantasesd (Țigăneștii de Beiuș/Cigányosdból),
Sebiș/Körössebes, Talpe/Talp, Țigăneștii de Beiuș/Cigányosd

Drăgești/Drágcséke

beosztott falvai: Dicănești/Dékányos, Stracoș/Isztrákos, Tășad/Tasádfő,
Topești/Toposd

Finiş/Várasfenes

beosztott falvai: *Brusturi* (Finiş/Várasfenesből), Fiziş/Füzegy, Ioaniş/Körösjánosfalva, Şuncuiuş/Belényessonkolyos

Girişu de Criş/Körösgyéres

beosztott falvai: Cheresig/Körösszeg, Tarian/Köröstarján, Toboliu/Vizesgyán

Hidişelu de Sus/Harangmező

beosztott falvai: Hidişelu de Jos/Almamező, Mierlău/Nyárló, Sântelec/Biharszentelek, Şumugiu/Váraduzsopa

Holod/Pusztahollód

beosztott falvai: Dumbrava/Tenkemocsár, Dumbrăviţa/Kisdombró, Forosig/Forrószeg, Hodiş/Káptalanhódos, Lupoia/Farkaspatak, Valea Mare de Codru/Alsópatak, Vintere/Venter

Husasău de Tinca/Biharhosszúaszó

beosztott falvai: Fonău/Rózsafalva, Miersig/Nyárszeg, Oşand/Vasand, Sititelec/Székelytelek

Ineu/Körös kisjenő

beosztott falvai: Botean/Mezőbottyán, Husasău de Criş/Körös kisújfalú

Lazuri de Beiuş/Belényesirtás

beosztott falvai: Băleni/Balány, Cusuiuş/Köszvényes, Hinchiriş/Henkeres

Lăzăreni/Miklóirtás

beosztott falvai: Bicăcel/Pusztabikács, Calea Mare/Magyargyepes, Căărăndeni/Nagykărănd, Căărănzél/Kiskărănd, Gepiş/Oláhgyepes, Gruilung/Hosszúliget, Miheleu/Méhelő

Lugaşu de Jos/Alsólugas

beosztott falvai: Lugaşu de Sus/Felsőlugas, Urvind/Örvénd

Lunca/Biharlónka

beosztott falvai: Briheni/Berhény, Hotărel/Határ, Seghişte/Szegyesd, Sârbeşti/Szerbesd, Şuştiu/Susd

Mădăras/Madarász

beosztott falvai: Homorog/Oláhhomorog, Ianoşda/Jánosd, Marţi haz/Marciháza

Măgeşti/Szászfalva

beosztott falvai: Butani/Rikosd, Cacuciu Nou/Magyarkakucs (Cacuciu Vechi/Kiskakucs), Dobricioneşti/Doborcsány, Gălăşeni/Gálósháza, Josani/Krajnikfalva, Ortiteag/Űrgeteg

Nojorid/Nagyürögd

beosztott falvai: Apateu/Oláhapáti, Chişirid/Kisürögd, Leş/Váradles,
Livada de Bihor/Mácsapuszta (Girişu de Criş/Körösgyéresből), Şauaieu/Biharsályi

Olcea/Olcsa

beosztott falvai: Calacea/Bélkalocsa, Hodişel/Pusztahódos, Ucuriş/Ökrös
Ucuriş/Ökrös + Bodiú/Bogy = Ucuriş/Ökrös (1917)

Oşorhei/Fugyivásárhely

beosztott falvai: Alparea/Váradalpár, Cheriú/Alkér, Felcheriú/Felkér,
Fughiú/Fugyi

Pietroasa/Vasaskőfalu

beosztott falvai: Chişcău/Kiskoh, *Giuleşti/Zsulest*, *Moţeşti/Mocsesd*,
(Chişcău/Kiskohból); Cociuba Mică/Felsőkocsoba, Gurani/Gurány,
Mágura/Biharmagura

Pocola/Biharpoklos

beosztott falvai: Feneriş/Fenyéres, Petrani/Pontoskő, *Poietari*
(Feneriş/Fenyéresből), Sânmartin de Beiuş/Belényesszentmárton

Pomezue/Papmező - székhelye: Pomezue/Kispapmező

beosztott falvai: Câmpani de Pomezue/Nagypapmező, Coşdeni/Kosgyán,
Hidiş/Hegyes, *Lacu Sărat* (Vălani de Pomezue/Papmezővalányból),
Sitani/Szitány, Spiniuş de Pomezue/Tósfalva,
Vălani de Pomezue/Papmezővalány

Popeşti/Papfalva

beosztott falvai: Bistra/Sebesújfalva, Budoí/Bodonos, Cuzap/Középes,
Varviz/Várvíz, Vărzari/Füves, Voivozi/Almaszeg

Răbăgani/Robogány

beosztott falvai: Albeşti/Fehérlak, *Brăteşti/Bratyest* (Vintere/Venterből),
Săucani/Szokány, Sălişte de Pomezue/Papmezőszeleste,
Vărăşeni/Veresfalva

Remetea/Magyarremete

beosztott falvai: Drăgoteni/Drágota, Meziad/Mézged, *Petreasa/Petrász*
(Şoimuş/Gyepűsolyosból), Şoimuş/Gyepűsolyos

Rieni/Rény

beosztott falvai: Cucuceni/Kakucsány, Ghighişeni/Gyegyesény,
Petrieni/Petrelény, Sudrigiu/Kisszedres, Valea de Jos/Alsófeketevölgy

Roşia/Biharrósa

beosztott faluja: *Lazuri/Lázur* (Sohodol-Lazuri/Aszóirtásból)

Săcădat/Mezőszakadát

beosztott falvai: Borşa/Borostelek, Săbolciu/Mezőszabolcs

Săcueni/Székelyhid

beosztott falvai: Cadea/Kágya, Ciocaia/Csokaly, Cubulcut/Érköbökút,
Olosig/Érolaszi, Sânnicolau de Munte/Hegyközszentmiklós

Cadea Mare/Nagykágya + Cadea Mică/Kiskágya + Coliu/Kóly = Cadea/Kágya
(1940e)

Sălacea/Szalacs

beosztott faluja: Otomani/Ottomány

Sălard/Szalárd

beosztott falvai: Hodoş/Jákóhódos, Sântimreu/Hegyközszentimre

Sâmbăta/Szombatság

beosztott falvai: Copăceni/Kapocsány, Ogeşti/Csékehódos,
Rogoz/Venterrogoz, Rotăreşti/Kerekesfalva, Zăvoiu/Törpefalva

Sânmartin/Váradcsentmárton

beosztott falvai: Betfia/Betfia, Cihei/Váradcsehi, Cordău/Kardó,
Haieu/Hájó, Rontău/Rontó

Sântandrei/Biharszentandrás

beosztott faluja: Palota/Újpalota

Sârbi/Alsótótfalu

beosztott falvai: Almaşu Mic/Szalárdalmás, Burzuc/Borszeg, Chioag/
Kővág, Fegernic/Almásfegyvernek, *Fegernicu Nou/Újfegyvernek*
(Fegernic/Almásfegyvernekből), Sarcău/Szarkó

Spinuş/Hagymádfalva

beosztott falvai: Ciuleşti/Csujafalva, Gurbeşti/Görbesd,
Nădar/Nadánteleg

Suplacu de Barcău/Berettyószéplak

beosztott falvai: Dolea/Dólya, Foglaş/Fogás, *Valea Cerului/Cserpatak*
(Suplacu de Barcău/Berettyószéplakból); Borumlaca/Baromlak,
Vâlcele/Blágarét? (Borumlaca/Baromlakból)

Şimian/Érsemjén

beosztott falvai: Şilindru/Érselénd, Voivozi/Érkenéz

Şinteu/Sólyomkő (Şinteu/Sólyomkőpestesből)

beosztott falvai: Huta-Voivozi/Almaszeghuta, Socet/Forduló,
Valea Târnei/Hármaspatak

Şoimi/Sólyom

beosztott falvai: Borz/Borz, *Codru/Kodrutelep* (Dumbrăviţa de
Codru/Havasdombróból), Dumbrăviţa de Codru/Havasdombró,
Pocluşa de Beiuş/Havaspoklos, Sânnicolau de Beiuş/Belényesszentmiklós,
Ursad/Urszád, Urviş de Beiuş/Belényesörvényes

Șuncuiuș/Vársonkolyos

beosztott falvai: Bálnaca/Körösbánlaka, *Bálnaca-Groși/Körösbánlaki erdő* (Bálnaca/Körösbánlakából), *Zece Hotare/Tízfalu* (Șuncuiuș/Vársonkolyosból)

Tarcea/Értarcsa

beosztott falvai: Adoni/Éradony, Galoșpetreu/Gálospetri

Târcaia/Köröstárkány

beosztott falvai: Mierag/Mérág, Târcăița/Tárkányka, Totoreni/Tatárfalva
Tăuteu/Tóti

beosztott falvai: Bogei/Bozsaly, Chiribiș/Bisztraterebes,
Ciutelec/Cséhtelek, *Poiana/Rétimalomtanya* (Tăuteu/Tótiból)

Tileagd/Mezőtelegd

beosztott falvai: Bălaia/Kabaláspatak, *Călătani?* (Tileagd/Mezőtelegdből),
Poșoloaca/Pósalaka, Tilecuș/Telkesd, Uileacu de Criș/Pusztaujlak

Tinca/Tenke

beosztott falvai: Belfir/Bélfenyér, Girișu Negru/Feketegyőrös,
Gurbediu/Tenkegörbed, Râpa/Körösmart

Tulca/Tulka

beosztott faluja: Căuașd/Kávásd

Tețchea/Cécke

beosztott falvai: Hotar/Izópallaga, Subpiatra/Kőalja, Telechiu/Mezőtelki

Uileacu de Beiuș/Belényesujlak

beosztott falvai: Forău/Belényesforró, Prisaca/Gyepesfalva,
Vălanii de Beiuș/Belényesvalány

Vadu Crișului/Rév

beosztott falvai: Birtin/Bertény, *Tomnatic/Révtízfalu* (Vadu
Crișului/Révből), Topa de Criș/Köröstopa

Viișoara/Érszőlős

beosztott falvai: Izvoarele/Szolnokháza, *Pădureni/Fenyvesmajor?*
(Păgaia/Úsztatóból), Reghea/Csekenye

Pățul/Érszőlős + Pățalușa/Érkisszőlős = *Viișoara/Érszőlős* (1925k)

Crasna-Pățalușa/Krasznaháza + Solnoc-Pățalușa/Szolnokháza =
Izvoarele/Szolnokháza (1925k)

Vârciorog/Vércsorog

beosztott falvai: Fâșca/Várfancsika, *Surducel/Szurducel*,
Vârciorog/Vércsorogból), Șerghiș/Serges

CARAȘ-SEVERIN/KRASSÓ-SZÖRÉNY

Municípium

Reșița/Resicabánya + Călnic/Kölnök + *Cuptoare/Kuptoria* (Cuptoare-Secu/Kemenceszéből) + Doman/Domány + Moniom/Monyó + *Secu/Szekul* (Cuptoare-Secu/Kemenceszéből) + Țerova/Krassócser = *Reșița/Resica*

Reșița Montană/Resicabánya (Németresica) + Reșița Română/Resicafalu([Románresica) = *Reșița/Resicabánya* (1911)

Városok

Anina/Stájerlakanina (1950k), beosztott része: Șteierdorf/Stájerlak

Băile Herculane/Herkulesfürdő + Pecinișca/Csernabesenyő = *Băile Herculane/Herkulesfürdő* (1930k)

Bocșa-Montană/Boksánbánya + Bocșa-Vasiovei/Várboksán = *Bocșa/Boksánbánya* (1968)

Bocșa Română/Várboksán + Vasiova/Vassafalva = *Bocșa-Vasiovei/Várboksán* (1950k)

Caransebeș/Karánsebes + Caransebeșu Nou/Újkaránsebes + Jupa/Zsuppa = *Caransebeș/Karánsebes* (1945u)

Moldova Nouă/Újmoldova + Moldova Veche/Ómoldova + Moldovița/Kiskárolyfalva + Măcești/Mátyásmező = *Moldova Nouă/Újmoldova* (1968)

Oravița Montană/Oravicabánya + Oravița Română/Oravicafalu + Răchitova/Rakittó (1930k) + Agadici/Agadics + Brădișoru de Jos/Majdán + Broșteni/Krassóborostyán + Ciclova Montană/Csiklóbánya + *Marila/Marillavölgy* (Oravița Montană/Oravicabányából) (1968) = *Oravița/Oravicabánya*

Ferdinand/Nándorhegy + Ohaba-Bistra/Bisztere (1930k) + Cireșa/Bisztracseres + Mal/Mál (1968) = *Ferdinand (Oțelu Roșu)/Nándorhegy (Vöröscél)*

Községek

Armeniș/Örményes

beosztott falvai: *Plopu, Sat Bătrân, Sub Mărgine* (Armeniș/Örményesből); Feneș/Fényes

Bănia/Bánya

beosztott faluja: Gârbovăț/Gerbóc

Băuțar/Baucár

beosztott falvai: *Cornișoru/Kornisoru, Preveciori/Previcisor* (Băuțaru de Sus/Felsőbaucárból); Bucova/Bukova

Băuțaru de Jos/Alsóbaucár + Băuțaru de Sus/Felsőbaucár = *Băuțar/Baucár* (1945u)

Berliște/Berlistye

beosztott falvai: Iam/Jám, Milcoveni/Mirkóc, Rusova Nouă/Újruszolz, Rusova Veche/Óruszolz

Berzasca/Berszászka

beosztott falvai: *Cozla/Kozlatelep, Drencova/Drenkova* (Berzasca/Berszászkából); Bigăr/Bigér, Liubcova/Alsólupkó

Berzovia/Zsivodin

beosztott falvai: Fizeș/Krassófüzes, Ghertenis/Gertenyes

Bolvașnița/Bolvás

beosztott faluja: Vârciorova/Varcsaró

Bozovici/Bozovics

beosztott falvai: *Poneasca/Ponyászka, Valea Minișului/Ménesvölgy* (Bozovici/Bozovicsból); Prilipeț/Perebő

Brebu/Perlő

beosztott falvai: Apadia/Apádia, Valeadeni/Váldény

Brebu Nou/Temesfő

beosztott faluja: Gărăna/Szörényordas

Buchin/Bökény

beosztott falvai: Lindenfeld/Karánberek, Poiana/Sebesmező, Prisian/Perestyén, Valea Timișului/Körpa

Bucșnița/Bokos

beosztott falvai: Goleț/Galacs, Petroșnița/Petresfalva, Vălișoara/Temesvölgye

Carașova/Krassóvár

beosztott falvai: Iabalcea/Krassóalmás, Nermet/Nermed

Cărbunari/Szenesfalu

beosztott faluja: Știnăpări/Máriahavas

Ciclova Română/Csiklófalu

beosztott falvai: Ilidia/Illyéd, Socolari/Szakaalár

Ciuchici/Tyukó

beosztott falvai: Macoviște/Mákosfalva, Niclinți/Miklósháza, Petrilova/Petrilova

Ciudanovița/Csudafalva

beosztott faluja: Jitin/Dicsény

Constantin Daicoviciu/Căvăran/Kavarán

beosztott falvai: Maciova/Mácsova, Mâtnicu Mare/ Nagymutnok,
Peștere/Krassóbarlang, Prisaca/Gyepesfalu, Zăgujeni/Zaguzsén

Copăcele/Ruténtelep (Ohaba-Mâtnic/Mutnokszabadjából)

beosztott falvai: Ohaba-Mâtnic/Mutnokszabadja, Ruginosu/Rugyinóc,
Zorile/Koronghytanya (Ohaba-Mâtnic/Mutnokszabadjából)

Cornea/Somfa

beosztott falvai: Crușovăț/Körtvélypatak, Cuptoare/Kuptorja,
Macoviște/Makovistye (Cornea/Somfából)

Cornereva/Somosréve

beosztott falvai: Bogâltin/Bogoltény; *Arsuri, Bojia, Borugi, Camena/Kamenavölgy, Cireșel, Costiș, Cozia, Cracu Mare, Cracu Teiului, Dobraia, Dolina, Gruni, Hora Mare, Hora Mică, Ineț/Inelec, Izvor/Izvorvölgy, Lunca Florii, Lunca Zaicii, Mesteacăn, Negindin, Obița, Pogara, Pogara de Sus, Poiana Lungă, Prisacina/Preszecsina, Prislop, Ruștin, Scărișoara, Strugasca, Studena, Sub Crâng, Sub Plai, Topla/Tolpavölgy, Țațu/Cáca, Zánogi, Zbegu, Zmogotin, Zoina* (Cornereva/Somosréve és Bogâltin/Bogoltény hegyi tanyáiból)

Dalboșeț/Dalbosfalva

beosztott falvai: *Bârz/Birz, Boina/Bojna, Bonița/Bojnica, Prislop/Priszlop, Reșița Mică/Kisresica* (Dalboșeț/Dalbosfalvából); Șopotu Vechi/Ósopot

Doclin/Doklény

beosztott falvai: Biniș/Bényes, Tirol/Királykegye

Dognecea/Dognácska

beosztott faluja: Calina/Galonya

Domașnea/Domásnya

beosztott faluja: Cănicea/Szörénykanizsa

Eftimie Murgu (Rudăria)/Ógerlistye

Ezeriș/Ezeres

beosztott faluja: Soceni/Szócsán

Fârliug/Furluk

beosztott falvai: Dezești/Dezesd, Duleu/Dulló, Remetea-Pogănici/Pogányosremete, Valea Mare/Pogányosvölgy

Forotic/Forotik

beosztott falvai: Brezon/Bársonyfalva, Comoriște/Komornok,
Surducu Mare/Nagyszurdok

Gârnic/Szörénybúzás

beosztott faluja: Padina Matei/Mátévölgye

Glimboca/Novákfalva

Gorua/Gorony

beosztott falvai: Giurgiova/Karasszentgyörgy, Gârliște/Gerlistye

Grădinari/Kákófalva

beosztott faluja: Greoni/Gerőc

Iablanița/Bélajablánc

beosztott falvai: Globu Craiovei/Kiskirálymező, Petnic/Petnek

Lăpușnicel/Kislaposnok

beosztott falvai: Pârvova/Porhó, Șumița/Cseherdős

Lăpușnicu Mare/ Nagylaposnok

beosztott faluja: Mocerîș/Mocsáros

Luncavița/Nagylankás

beosztott faluja: Verendin/Verend

Lupac/Kiskrassó

beosztott falvai: Clocotici/Krassócsörgő, Rafnic/Kengyeltó, Vodnic/Vizes

Marga/Márga

beosztott faluja: Vama Marga/Vámosmárga

Măureni/Móricföld

beosztott faluja: Șoșdea/Sósd

Mehadia/Mehádia

beosztott falvai: Globurău/Golbor, Plugova/Ekés,
Valea Bolvașnița/Bolvásvölgy

Mehadica/Kismiháld

Naidăș/Néranádas

beosztott faluja: Lescovița/Néramogyorós

Obreja/Bisztranyíres

beosztott falvai: Ciuta/Csuta, Iaz/Jász, Var/Vár

Ocna de Fier/Vaskő

Păltiniș/Ökörpatak

beosztott falvai: *Cornuțel* (Păltiniș/Ökörpatakából), Delinești/Delényes,
Ohabîța/Kisszabadi, Rugi/Rüsz

Pescari/Lászlóvára

beosztott faluja: Sfânta Elena/Dunaszentilona

Pojejena/Pozsgás

beosztott falvai: Belobreșca/Fejérdomb, Divici/Divécs,
Radimna/Rádonya, Șușca/Sisak

Pojejena de Jos/Alsópozsgás + Pojejena de Sus/Felsőpozsgás =
Pojejena/Pozsgás (1945u)

Prigor/Nérahalmos

beosztott falvai: Borlovenii Noi/Újborlovény,
Borlovenii Vechi/Óborlovény, Pătaș/Nérapatas, Putna/Putna

Ramna/Rafna

beosztott falvai: Bărboșu/Barbos, Valeapai/Valeapáj

Răcășdia/Rakasd

beosztott faluja: Vrăniuț/Felsővarány

Rusca Montană/Ruszkabánya

beosztott faluja: Ruschița/Ruszkica (Rusca Montană/Ruszkabányából)

Sacu/Szákul

beosztott falvai: Sălbăgelu Nou/Gyulatelep, Tincova/Tinkova

Sasca Montană/Szászabánya

beosztott falvai: Bogodiuț/Bogorfalva, Potoc/Harampatak,
Sasca Română/Szászka, Slatina-Nera/Néraszlatina

Sichevița/Szikesfalu

beosztott falvai: *Brestelnic, Camenița/Kamenica, Cârșie/Kersia,
Cracul Almăj, Crușovița/Krusovica, Curmătura, Frăsiniș,
Liborajdia/Liborásdia, Lucacevăt/Lukacsevác, Martinovăt/Martinovác,
Ogașu Podului, Streneac, Valea Oravița/Oravicavölgy,
Valea Ravensca/Ravenszkavölgy, Valea Sicheviței/Szikevicavölgy,
Zănou, Zăslone*(Sichevița/Szikesfaluból); Gornea/Felsőlupkó

Slatina-Timiș/Temesszlatina

beosztott falvai: Ilova/Illópatak, Sadova Nouă/Újszagyva,
Sadova Veche/Ószagyva

Socol/Nérasolymos

beosztott falvai: *Bazias/Báziás* (Socol/Nérasolymosból),
Câmpia/Néramező, Ravensca/Almásróna, *Pârneaurea/Aranyosárda*
(Zlatița/Néaraanyosból), Zlatița/Néaraanyos

Șopotu Nou/Újsopot

beosztott falvai: *Cârșa Roșie/Kersiarosie, Driștie/Driștye, Poienile Boinei/Pojenilebojni, Râchita/Rakitta, Stăncilova/Sztancsilova, Urcu/Urku, Valea Râchiței/Rakittavölgy, Valea Roșie/Rosievölgy* (mind Șopotu Nou/Újsopotból)

Teregova/Teregova

beosztott faluja: Rusca/Ruszka

Ticvanu Mare/Nagytikvány

beosztott falvai: Cârncea/Kernyécsa, Secășeni/Krassósizékás, Ticvanu Mic/Kistikvány

Târnova/Tornó

beosztott faluja: *Bratova/Bratova* (Târnova/Tornóból)

Toplet/Csernahévíz

beosztott faluja: Bârza/Börzény

Turnu Ruieni/Sebestorony

beosztott falvai: Borlova/Borló, Cicleni/Csiklény, Dalci/Dálcs, Zervești/Szervesd, Zlagna/Szalakna

Turnu/Sebestorony + Ruieni/Sebesrom = **Turnu Ruieni/Sebestorony** (1945e)

Văliug/Ferencfalva

Vărădia/Varadia

beosztott faluja: Mercina/Mercsény

Vermeș/Krassóvermes

beosztott falvai: Ersig/Érszeg, Izgar/Izgár

Vrani/Alsóvárány

beosztott falvai: Ciortea/Csorda, Iertof/Hévé

Zăvoi/Závoly

beosztott falvai: Măgura/Korcsona, Măru/Almafa,

Poiana Mărului/Almafatelep (Măru/Almafából),

Valea Bistrei/Bisztranagyvölgy, Voislova/Szörénybalázsd, *23 August* (Zăvoi/Závolyból)

Zorlențu Mare/Alsózorlenc

beosztott faluja: Zorlencior/Felsőzorlenc

MARAMUREȘ/MÁRAMAROS

Municípiumok

Baia Mare/Nagybánya + Firiza/Alsófernezely + Ferneziu/Felsőfernezely = **Baia Mare/Nagybánya** (1968)

A municípium beosztott részei: *Blidari/Kőbánya, Valea Neagră/Feketepatak* (Baia Mare/Nagybányából); *Firiza/Fernezely* (Alsó- és Felsőfernezelyből)

Sighetu Marmăției/Máramarossziget + Iapa/Kabaláspatak = **Sighetu Marmăției/Máramarossziget** (1968)

A municípium beosztott részei: *Lazu Baciului/Bácsiláz, Șugău/Súgó, Valea Cufondoasă/Mélypatak, Valea Hotarului/Határpatak* (Sighetu Marmăției/Máramarosszigetből); Iapa/Kabaláspatak

Városok

Baia Sprie/Felsőbánya + Chiuzbaia/Kisbánya + Tăuții de Sus/Giródtótfalu + Satu Nou de Sus/Felsőújfalu = **Baia Sprie/Felsőbánya** (1950k)

Borșa/Borsa + *Băile Borșa/Borsafüred* (Borșa/Borsából) = **Borșa/Borsa** (1968)

Cavnic/Kapnikbánya (1968)

Seini/Szinérváralja + Săbișa/Kissebespatak + Viile Apei/Apahegy = **Seini/Szinérváralja** (1991)

Târgu Lăpuș/Magyarláros + Boioreni/Boérfalva + Borcut/Borkút + Cufoaia/Kohópatak + Dămăcușeni/Domokos + Dobricu Lăpușului/Láposdebrek + Dumbrava/Kisdebrecen + Fântânele/Lápospatak + Groape/Haragosalja + Inău/Únőmező + Răzoare/Macskamező + Rogoz/Rogoz + Rochia+Rohi + Stoiceni/Sztojkafalva = **Târgu Lăpuș/Magyarláros** (1968)

Vișeu de Sus/Felsővisó + Vișeu de Mijloc/Középvíó = **Vișeu de Sus/Felsővisó** (1968)

Községek

Ardusat/Erdőszáda

beosztott falvai: *Arieșu de Câmp/Mezőaranyos, Colțirea/Kolcér*

Ariniș/Égerhát

beosztott falvai: *Rodina/Rogyina* (Asuaju de Jos/Alsószivágyból), *Tămășești/Szilágyegerbegy*

Asuaju de Sus/Felsőszivágy

beosztott faluja: *Asuaju de Jos/Alsószivágy*

Băița de sub Codru/Mosóbánya

beosztott falvai: Odești/Vadafalva, Urmeniș/Bükkörményes

Băiuț/Erzsébetbánya

beosztott falvai: Poiana Botizii/Rákosfalva, Strâmbu-Băiuț/Kohóvölgy

Băsești/Szilágyillésfalva

beosztott falvai: Săliște/Kecskésfalva, Stremț/Bükkötőfalva

Bicaz/Bikácsfalva

beosztott falvai: Ciuta/Szilágynyíres, Corni/Somfalva

Bistra/Petrovabisztra (Petrova/Petrovából)

beosztott falvai: *Crasna Vișeuului/Petrovakraszna* (Petrova/Petrovából),
Valea Vișeuului/Visóvölgy (a Kárpátaljához csatolt Terebesfejérpatakból)

Bârsana/Barcánfalva

beosztott falvai: Nănești/Nánfalva, Oncești/Vácsfalva

Bocicoiu Mare/Újbocskó (Nagybocskó romániai részéből)

beosztott falvai: Crăciunești/Tiszakarácsonyfalva,
Lunca la Tisa/Tiszalónka (kettéosztott falu romániai része)

Bogdan Vodă/Izakonyha

beosztott faluja: Bocicoiel/Kisbocskó

Boiu Mare/Nagybúny

beosztott falvai: Frâncenii Boiului/Frinkfalva, Prislop/Jóháza,
Românești/Szalmapatak

Botiza/Batiza

beosztott faluja: Poienile Izei/Sajómező

Budești/Budfalva

beosztott faluja: Sârbi/Szerfalva

Călinești/Felsőkálinfalva

beosztott falvai: Cornești/Somosfalva, Văleni/Mikolapatak

Cernești/Csernefalva

beosztott falvai: Brebeni/Brébfalva, Ciocotîș/Csókás, Fânațe/Kővárfonác,
Izvoarele/Balázsszeg, Măgureni/Nagyhegy, Trestia/Kötelesmező

Cicârlău/Nagysikárló

beosztott falvai: Bârgău/Kissikárló, *Handalu Ilbei/Ilobabánya*
(Ilba/Ilobából), Ilba/Iloba

Câmpulung de Tisa/Hosszúmező

Copalnic-Mănăştur/Kápolnokmonostor

beosztott falvai: Berința/Kővárberence, Cărpiniș/Kövérgyertyános,
Copalnic/Szurdukkápolnok, *Copalnic-Deal/Kápolnokhegy*
(Copalnic/Szurdukkápolnokból), Curtuișu Mic/Kiskörtvélyes,
Făurești/Kováskápolnok, Lășchia/Lacház, *Preluca Nouă/Újharagos*
(Preluca/Haragosból), *Preluca Veche/Óharagos* (Preluca/Haragosból),
Rușor/Rózsapatak, Vad/Révkápolnok

Coroieni/Karulyfalva

beosztott falvai: Baba/Bába, Dealu Mare/Dúlőfalva, Draghia/Drágosfalva,
Vălenii Lăpușului/Dánpataka

Cușșeni/Kupsafalva

beosztott falvai: Costeni/Kosztafalu, Libotin/Libaton,
Ungureni/Nemesbudafalva

Desești/Desze

beosztott falvai: Hărnicești/Hernécs, Mara/Krácsfalva

Dragomirești/Dragomérfalva

Dumbrăvița/Szakállasdombó

beosztott falvai: Cărbunari/Kővárfüred, Chechiș/Oláhkékes,
Rus/Kékesoroszfalu, Șindrești/Felsősándorfalu, Unguraș/Magyarkékes

Fărcașa/Farkasaszó

beosztott falvai: Buzești/Szamosújfalva, Sârbi/Oláhtótfalu, Tămaia/Tomány

Giulești/Máragyulafalva

beosztott falvai: Berbești/Bárdfalva, Ferești/Fejérfalva,
Mănăstirea/Gyulamonaostor (Giulești/Máragyulafalvából)

Groși/Tőkésbánya

beosztott falvai: Ocolii/Feketefalu, Satu Nou de Jos/Alsóújfalva

Ieud/Jód

Lăpuș/Oláhlápos

Leordina/Leordina

Mireșu Mare/Nagynyíres

beosztott falvai: Dănești Chioarului/Dánfalva, Iadăra/Jeder,
Lucăcești/Szamoslukácsi, Remetei pe Someș/Gyökeres, Stejera/Jávorfalu,
Tulghieș/Szamosölgyes

Moisei/Majszin

Oarța de Jos/Alsóvárca

beosztott falvai: Oarța de Sus/Felsővárca, Orțița/Középvárca

Ocna Șugatag/Aknasugatag

beosztott falvai: Breb/Bréb, Hoteni/Hotinka, Sat-Șugatag/Falusugatag

Petrova/Petrova

Poienile de sub Munte/Havasmező

Recea/Lénárdfalva

beosztott falvai: Bozinta Mică/Kisbozinta, Lăpușel/Hagymáslapos, Mocira/Láposhidegkút

Remetea Chioarului/Kővárremete

beosztott falvai: Berchez/Magyarberkesz, Berchezoaia/Berkeszpataka, Posta/Pusztafentős, *Remicioara/Kisremete* (Remetea Chioarului/Kővárremetéből)

Posta/Pusztafentős + Săpâia/Szappanpataka = *Posta/Pusztafentős* (1925k)

Remeți/Párosremete

beosztott falvai: *Piatra/Kövesláz, Teceu Mic/Kistécső* (a Kárpátaljához csatolt Técső határából)

Repedea/Oroszkő

Rona de Jos/Alsóróna

Rona de Sus/Felsőróna

beosztott faluja: Coștiui/Rónaszék

Rozavlea/Rozália

beosztott faluja: Șieu/Sajó

Ruscova/Visóoroszi

Sarasău/Szarvaszó

Satulung/Kővárhosszúfalva

beosztott falvai: Arieșu de Pădure/Erdőaranyos, Fersig/Fehérszék, Hideaga/Pusztahidegkút, Mogoșești/Magosfalva, Pribilești/Pribékfalva

Săcălășeni/Szakállasfalva

beosztott falvai: Cătălina/Koltókatalin (Coltău/Koltóból), Coaș/Kovás, Coltău/Koltó, Coruia/Karuly, Culcea/Kővárkölcse, *Întreprăuri/Láposköz* (Coaș/Kovásból)

Săcel/Izaszacsal

Sălișteea de Sus/Felsőszeliste

Sălsig/Szélszeg

beosztott faluja: Gărdani/Gardánfalva

Săpânța/Szaplonca

Strâmtura/Szurdok

beosztott falvai: Glod/Glód, Slătioara/Izasópatak

Suciu de Sus/Felsőszőcs

beosztott falvai: Groșii Țibleşului/Tókécs, Larga/Tágfalva, Suciu de Jos/Alsószőcs

Șișești/Lacfalu

beosztott falvai: Bontăieni/Pusztatelek, Cetățele/Györkefalva,

Dănești/Bajfalu, Negreia/Nyegrefalva, Plopiș/Nyárfás, Surdești/Dióshalom

Șomcuta Mare/Nagysomkút

beosztott falvai: Bucium/Törökfalva, Buteasa/Bucsonfalva, Ciolt/Csolt, *Codru Butesii/Kodrulytanya* (Buteasa/Bucsonfalvából), Finteușu Mare/Nagyfentős, Hovrila/Hávord, Vălenii Șomcutei/Somkútpataka

Tăuții-Măgherauș/Misztótfalu

beosztott falvai: Băița/Láposbánya, Bozinta Mare/Nagybozinta, Bușag/Buság, Merișor/Szamosmonostor, Nistru/Miszbánya, *Ulmoasa/Szilás* (Baia Mare/Nagybányából)

Tăuții de Jos/Misztótfalu + Tăuții-Măgherauș/ Miszmogyorós + Nistru/Miszbánya = *Tăuții Măgherauș/Misztótfalu* (1930k; Nistru/Miszbánya 1945 után ismét külön)

Ulmeni/Sülelmed

beosztott falvai: Arduzel/Szamosardó, Chelița/Kelence, Mânău/Monó, Someș-Uileac/Szamosújlak, Tohat/Szamosotóhát, Țicău/Szamoscikó, Vicea/Vicsa

Vadu Izei/Farkasrév

beosztott faluja: Valea Stejarului/Disznópatak

Valea Chioarului/Kővargara

beosztott falvai: Curtuișu Mare/Nagykörtvélyes, Durușa/Durusa, Fericea/Szamosfericse, Mesteacăn/Kisnyíres, Vărai/Kővávalja

Vima Mică/Drágavilma

beosztott falvai: *Aspra, Dealu Corbului* (Vima Mică/Drágavilmából); Jugăstreni/Jávoros, Peteritea/Petóré, Sălnița/Erdőszállás, Vima Mare/Tordavilma

Vișeu de Jos/Alsóvisó

SATU-MARE/SZATMÁR

Municípiumok

Satu Mare/Szatmárnémeti + Sătmărel/Szatmárzsadány = Satu Mare/Szatmárnémeti (1968)

Carei/Nagykároly, beosztott része: *Ianculești/Szentjánosmajor*

Városok

Negrești-Oaş/Avasfelsőfalva + *Luna/Lunaforrás* (Negrești-Oaş/Avasfelsőfaluból) + Tur/Túrvékonya = **Negrești-Oaş/Avasfelsőfalva** (1968)

Tășnad/Tasnád + Valea Morii/Tasnádmalomszeg (1900k) + Blaja/Tasnádbalázsháza + Cig/Csög + Sărauad/Tasnádszarvad + *Rațiu/Ráctanya* (Sărauad/Tasnádszarvadból) (1968) = **Tășnad/Tasnád**

Községek

Acâș/Ákos

beosztott falvai: *Ganaș/Gánás* (Unimăț/Újnémetből), Mihăileni/Krasznamihályfalva, Unimăț/Újnémet

Andrid/Érendréd

beosztott falvai: Dindești/Érdengeleg, Irina/Iriny

Apa/Apa

beosztott falvai: *Lunca Apei/Lanka* (Apa/Apából), Someșeni/Szamostelek

Ardud/Erdőd

beosztott falvai: *Ardud-Vii/Erdődhegy*, *Baba Novac/Lajosmajor* (Ardud/Erdődből); Gerăușa/Oláhgyűrűs, *Sărătura/Sóspusztá* (Gerăușa/Oláhgyűrűsből), Mădăras/Nagymadarász

Bătarci/Batarcs

beosztott falvai: Comlăușa/Ugocsakomlós, *Șirlău/Sellő* (Comlăușa/Ugocsakomlósból), Tămășeni/Tamásváralfalu

Beltiug/Krasznabéltek

beosztott falvai: Bolda/Alsóboldád, Ghirișa/Géres, Giungi/Gyöngy, Rătești/Szakasz, Șandra/Krasznasándorfalu

Berven/Börvely

beosztott faluja: *Lucăceni/Újkálmánd* (Cămin/Kálmándból)

Bixad/Bikszád

beosztott falvai: Boinești/Bujánháza, Trip/Terep

Bârsău/Berekszó - székhelye: Bârsău de Sus/Felsőberekszó

beosztott faluja: Bârsău de Jos/Alsóberekszó

Bogdand/Bogdánd

beosztott falvai: Babța/Bábca, Corund/Szilágykorond, Ser/Szér

Botiz/Batiz

beosztott falvai: Agriș/Egri, *Ciuperceni/Gombástanya* (Botiz/Batizból)

Botiz/Batiz + Oșvarău/Batizvasvári = **Botiz/Batiz** (1925)

Călinești-Oaș/Kányaháza

beosztott falvai: *Coca/Kóka, Pășunea Mare/Pusztahegy?*(Călinești-Oaș/Kányaházából); Lechința/Avaslekence

Cămărzana/Komorzán

Căpleni/Kaplony

beosztott faluja: Cămin/Kálmánd

Căuaș/Érkávás

beosztott falvai: *Ghilești/Heleypusztá, Rădulești/Illéd* (Căuaș/Érkávásból);
Ady Endre (Eriu-Sâncraiu)/Érmindszent, Ghenci/Gencs, Hotoan/Érhatvan

Cehal/Csaholy - székhelye: Cehăluț/Magyarcsaholy

beosztott falvai: Cehal/Oláhcsaholy, Orbău/Tasnádorbó

Certeze/Avasújfalú

beosztott falvai: Huta-Certeze/Lajosvölgy, Moșeni/Mózesfalú

Craidorolț/Királydaróc

beosztott falvai: *Crișeni/Árpádtanya* (Craidorolț/Királydarócból), Eriu-Sâncraiu/Érszentkirály, Satu Mic/Érkisfalú, Țeghea/Krasznacégény

Crucișor/Borválásút

beosztott falvai: Iegheriște/Alsóhuta, Poiana Codrului/Szelestyehuta

Culciu/Kolcs - székhelye: Culciu Mare/Nagykolcs

beosztott falvai: Apateu/Dobrácsapáti, Cărășeu/Szamoskrassó,
Corod/Szamoskóród, Culciu Mic/Kiskolcs, Lipău/Szamoslippó

Doba/Szamosdob

beosztott falvai: *Dacia/Domahidimajor, Paulian/Sándormajor*
(Doba/Szamosdobból), Boghiș/Csengerbagos, *Traian/Újbagos*
(Boghiș/Csengerbagosból)

Dorolț/Pusztadaróc

beosztott falvai: Atea/Atya, Dara/Szamosdara, Petea/Pete

Foieni/Mezőfény

Gherța Mică/Kisgérce

Halmeu/Halmi

beosztott falvai: Băbești/Kisbábony, Cidreag/Csedreg, Dobolț/Dabolc, *Halmeu-Vii/Halmihegy* (Halmeu/Halmiból), *Mesteacăn/Nyírestanya* (Halmeu/Halmiból), Porumbești/Kökényes

Hodod/Hadad

beosztott falvai: Giurtelecu Hododului/Hadadgyőrtelek, Lelei/Lele, Nadișu Hododului/Hadadnádásd

Homoroade/Homoród - székhelye: Homorodu de Mijloc/Középhomoród

beosztott falvai: Chilia/Pácafalu, Homorodu de Jos/Alsóhomoród, Homorodu de Sus/Felsőhomoród, Necopoi/Ivácskó, Solduba/Bükkszoldobágy

Lazuri/Lázári

beosztott falvai: Bercu/Szárazberek, Nisipeni/Sándorhomok, Noroieni/Kissár, Peleş/Nagypeleske, Peleşor/Kispeleske

Livada/Sárköz

beosztott falvai: Adrian/Adorján, *Dumbrava/Meggyesgombás* (Medieșu Aurit/Aranyosmeggyesből), Livada Mică/Sárközújlak

Medieșu Aurit/Aranyosmeggyes

beosztott falvai: *Medieș-Râțuri/Órét*, *Medieș-Vii/Aranyosmeggyes-szőlőhegy* (Medieșu Aurit/Aranyosmeggyesből); Băbășești/Szamosberence, Iojib/Józsefháza, Potău/Patóháza, Românești/Szatmárgörbed

Micula/Mikola

beosztott falvai: *Micula Nouă/Újmikola* (Micula/Mikolából), *Bercu Nou/Újberek* (Bercu/Szárazberekből)

Moftin/Majtény - székhelye: *Moftinu Mic/Kisújmajtény*

beosztott falvai: Domănești/Domahida, Ghilvacii/Gilvács, Ghirolț/Érgirolț, Istrău/Esztró, Moftinu Mare/Nagymajtény, Sânmiclăuș/Krasznaszentmiklós

Odoreu/Szatmárudvari

beosztott falvai: Berindan/Berend, Cucu/Kak, *Eteni/Etény* (Medieșu Aurit/Aranyosmeggyesből), Mărtinești/Kakszentmárton, *Vânători/Gombáserdő* (Odoreu/Szatmárudvariból)

Oraşu Nou/Avasújváros

beosztott falvai: *Oraşu Nou-Vii/Újvároshegy* (Oraşu Nou/Avasújvárosból),
Prilog/Rózsapallag, Prilog-Vii/Rózsapallaghegy (Prilog/Rózsapallagból),
Racşa/Ráksa, Racşa-Vii/Rákshaegy (Racşa/Ráksából), Remetea Oraşului/Közegremete

Păuleşti/Szatmárpálfalva

beosztott falvai: *Amăţi/Amac, Ambud/Ombód, Hrip/Hirip,*
Petin/Pettyén, Rusin/Oroszfalva

Petreşti/Mezőpetri

beosztott faluja: *Dindeştiu Mic/Kisdengeleg* (Dindeşti/Érdengelegből)

Pir/Szilágypér

beosztott falvai: *Piru Nou/Ete* (Pir/Szilágypérből), Sărvăzel/Peleszarvad

Pişcolt/Piskolt

beosztott falvai: *Resighea/Reszege, Scărişoara Nouă/Szentmiklóspusztá*
(Pişcolt/Piskoltból)

Pomi/Remetemező

beosztott falvai: *Acium/Remetefalu, Bicău/Papbikó, Borleşti/Barlafalu*

Sanislău/Szaniszló

beosztott falvai: *Berea/Bere, Ciumeşti/Csomaköz, Horea/Karulytelep*
(Sanislău/Szaniszlóból), *Maria Nouă/Feketetelep* (Ciumeşti/Csomaközből),
Viişoara/Ponyvápusztá (Ciumeşti/Csomaközből)

Santău/Tasnádszántó

beosztott falvai: *Chereuşa/Érkőrös, Sudurău/Érszodoró*

Săcăşeni/Érszakácsi

beosztott faluja: *Chegea/Kegyé*

Săuca/Szódemeter

beosztott falvai: *Becheni/Pele, Cean/Tasnádcvány, Chisău/Keszi,*
Silvaş/Tasnádszilvás

Pileu/Pele + Chisău/Keszi = Becheni/Pelekeszi (1928k-1968)

Socond/Nagyszokond

beosztott falvai: *Cuţa/Laphegy, Hodişa/Béltekhódos,*
Soconzel/Kisszokond, Stâna (Felsőboldád)

Supur/Szopor - székhelye: *Supuru de Jos/Alsószopor*

beosztott falvai: *Dobra/Dobra, Giorocuţa/Girókuta, Hurezu Mare/Nántú,*
Racova/Rákosterebes, Sechereşa/Szekerestanya (Supuru de
Sus/Felsőszoporból), *Supuru de Sus/Felsőszopor*

Tarna Mare/Nagytarna

beosztott falvai: Bocicău/Bocskó, Valea Seacă/Avaspatak, *Văgaș/Vágás* (Tarna Mare//Nagytarnából)

Terebești/Krasznaterebes

beosztott falvai: *Aliza/Alizmajor, Gelu/Vadaspuszta* (Terebești/Krasznaterebesből); Pișcari/Piskárkos

Tiream/Mezőterem

beosztott falvai: Portița/Portelek, Vezendiu/Vezend

Târșolt/Tartolc

beosztott faluja: *Aliceni/Kistartolc* (Târșolt/Tartolcból)

Turț/Turc

beosztott falvai: Gherța Mare/Nagygérce, *Turț-Băi/Turcfürdő* (Turț/Turcból)

Turulung/Túrterebes

beosztott falvai: *Drăgușeni/Hódostanya?, Turulung-Vii/Túrterebesi szőlők* (Turulung/Túrterebesből)

Urziceni/Csanálos

beosztott faluja: *Urziceni-Pădure/Csanáloserdő* (Urziceni/Csanálosból)

Valea Vinului/Szamosborhíd

beosztott falvai: Măriuș/Mogyorós, Roșiori/Szamosveresmart, Sâi/Színfalu

Vama/Vámfalu

Vetiș/Vetés

beosztott falvai: *Decebal/Szerdahelyitanya* (Vetiș/Vetésből), Oar/Óvári

Viile Satu Mare/Szatmárhegy (Satu Mare/Szatmárnémetiből)

beosztott falvai: *Cionchești/Csonkás* (Satu Mare/Szatmárnémetiből), Medișa/Meddes, Tătărești/Résztelek, *Tireac/Tyirákpuszta* (Tătărești/Résztelekből)

SĂLAJ/SZILÁGY

Municípium

Zalău/Zilah + Stâna/Felsőnyárló (1950k) + Ortelec/Vártelek (1968) =
Zalău/Zilah

Városok

Cehu Silvaniei/Szilágycseh + Horoatu Cehului/Oláhorvát + Motiș/Mutos
+ Nadiș/Szilágynádas + Ulciug/Völcsök = **Cehu Silvaniei/Szilágycseh** (1968)

Jibou/Zsibó + Cuceu/Kucsó + Husia/Hosszúújfalú +
Rona/Szilágyróna + Var/Szamosőrmező = **Jibou/Zsibó** (1968)

Șimleu Silvaniei/Szilágysomlyó + *Bic/Bükkpuszta* (Șimleu
Silvaniei/Szilágysomlyó és Ratin/Ráton határából) + Cehei/Somlyócsehi
+ *Pusta/Csehipuszta* (Cehei/Somlyócsehiből) = **Șimleu
Silvaniei/Szilágysomlyó** (1968)

Községek

Agrij/Felsőegregy

beosztott falvai: Bozna/Szentpéterfalva, Răstolțu Desert/Pusztarajtolc,
Treznea/Ördögkút

Almașu/Váralmás

beosztott falvai: Băbiu/Bábony, *Cutiș/Kiskökényes*
(Mesteacăn /Almásnyíresből), Jebucu/Zsobok, Mesteacăn/Almásnyíres,
Petrinzel/Kispetri, Sfăraș/Farnas, Stana/Sztána, Țăudu/Cold

Băbeni/Aranymező

beosztott falvai: Ciocmani/Csokmány, Cliț/Csúrfalva, Piroșa/Pirosd,
Poienița/Kismező

Bălan/Almásbalázsháza

beosztott falvai: Chechiș/Kettősmező, Chendrea/Kendermező,
Gâlpăia/Galponya, Gâlgău-Almașului/Almásgalgó

Bănișor/Alsóbán

beosztott falvai: Ban/Felsőbán, Peceiu/Pecsely

Benesat/Benedekfalva

beosztott falvai: Aluniș/Szamoszéplak, Biușa/Bősháza

Bobota/Nagyderzsida

beosztott falvai: Derșida/Kisderzsida, Zalnoc/Zálnok

Bocşa/Oláhbaksa

beosztott falvai: Borla/Szilágyballa, Câmpia/Somlyómező, Sălăjeni/Ökörirtó

Buciumi/Vármező

beosztott falvai: Bodia/Szilágybogya, Bogdana/Kásapatak,
Huta/Csákyújfalu (Bogdana/Kásapatakából), Răştolţ/Nagyrajtolc,
Sângeorgiu de Meseş/Meszesszentgyörgy

Cămar/Kémer

beosztott faluja: *Pădureni/Erdőalja?* (Cămar/Kémerből)

Carastelec/Kárásztelek

beosztott faluja: Dumuslău/Szilágydomoszló

Chieşd/Szilágykövesd

beosztott falvai: Sighetu Silvaniei/Szilágysziget, *Colonia Sighetul
Silvaniei/Szilágyszigetbánya* (Sighetul Silvaniei/Szilágyszigetből)

Cizer/Csízér

beosztott falvai: Pleşca/Palicka, Pria/Perje

Cizer/Csízér + Boianu Crasnei/Boján = **Cizer/Csízér** (1930/1967k)

Coşeu/Kusaly

beosztott falvai: Archid/Szilágykerked, Chilioara/Szilágykirva

Crasna/Kraszna

beosztott falvai: Huseni/Krasznahosszúaszó, Marin/Máron, Ratin/Ráton

Creaca/Karika

beosztott falvai: Borza/Egregyborzova, Brebi/Beréd,
Brusturi/Somróújfalu, Ciglean/Csiglen, Jac/Zsákfalva,
Lupoiaia/Farkasmező, Prodăneşti/Prodánfalva, *Viile Jacului/Zsákfalvi
szőlők* (Jac/Zsákfalva)

Cristolţ/Nagykeresztes

beosztott falvai: Muncel/Hegyköz, *Poiana Onţii/Bezdedmező*
(Cristolţ/Nagykeresztesből), *Văleni/Szalonnavölgy* (Bezded/Bezdedtelekből)

Crişeni/Cigányi

beosztott falvai: Cristur-Crişeni/Szilágyfőkeresztúr, Gârceiu/Göröcsöny

Cuzâplac/Középlak

beosztott falvai: Cubleşu/Almásköblös, Gălăşeni/Tóttelke, Mierţa/Nyerce,
Petrindu/Nagypetri, Ruginoasa/Lapupatak, Stoboru/Vásártelke,
Tămaşa/Almástamási

Dobrin/Debren

beosztott falvai: Doba/Szilágydoba, Deleni/Nagymonújfalú,
Naimon/Nagymon, Sâncraiu Silvaniei/Szilágyzentkirály,
Verveghiu/Vérvölgy

Doba Mare/Nagydoba + Doba Mică/Kisdoba = *Doba/Szilágydoba* (1945u)

Dragu/Drág

beosztott falvai: Adalin/Adalin, *Fântânele/Fogadók*
(Voivodeni/Vajdaházából, Ungruțiu/Ugróc, Voivodeni/Vajdaháza)

Fildu de Jos/Alsófüld

beosztott falvai: Fildu de Mijloc/Középfüld, Fildu de Sus/Felsőfüld,
Tetișu/Ketesd

Gâlgău/Almásgalgó

beosztott falvai: Bârsău Mare/Nagyborszó, Căpâlna/Csicsókápolna,
Chizeni/Közfalú, Dobrocina/Döböracsény, Fodora/Oláhfodorháza,
Frâncenii de Piatră/Kőfrinkfalva, Glod/Szamossósmező, *Gura
Vlădeșei/Vlegyászatanya* (Căpâlna/Csicsókápolnából)

Gârbou/Csákigorbó

beosztott falvai: Bezdéd/Bezdédtelek, Călacea/Kiskalocsa,
Cernuc/Csernek, Fabrica, Popteleac/Paptelke, Solomon/Gorbósalamon

Halmășd/Halmosd

beosztott falvai: Aleuș/Elyüs, Cerișa/Szilágycseres, Drighiu/Detrehem,
Fufez, Halmășd/Halmosdból)

Hereclean/Haraklány

beosztott falvai: Badon/Bádon, Bocșița/Magyarbaksa, Dioșod/Diósad,
Guruslău/Magyargoroszló, Panic/Szilágypanit

Hida/Hídalmás

beosztott falvai: Baica/Bányika, Miluani/Milvány, *Păduriș/Tyikló*
(Popteleac/Paptelkéből), Racăș/Almásrákos, Sânpetru
Almașului/Füzesszentpéter, Stupini/Füzes, Trestia/Komlósújfalú

Horoatu Crasnei/Krasznahorvát

beosztott falvai: Hurez/Bagolyfalú, Șeredeu/Sereden, Stârciu/Bogdánháza

Horoatu Crasnei/Krasznahorvát + Petenia/Petenye = **Horoatu
Crasnei/Krasznahorvát**(1945u)

Hurez/Bagolyfalú + Ponița/Boronamező = **Hurez/Bagolyfalú** (1941)

Ileanda/Nagyilonda

beosztott falvai: *Bizuşa-Băi/Büdöspatakfürdő* (Perii Vadului/Révkörtvélyesből), Bârşăuţa/Kisborszó, Dăbiceni/Kisdoboka, Dolheni/Ilondapatak, Luminişu/Szakadás, *Măleni/Kisilonda* (Dolheni/Ilondapatakából), Negreni/Konkolyfalva, Perii Vadului/Révkörtvélyes, Podişu/Csömény, Răstoci/Hosszúrév, Rogna/Korniskala, Şasa/Sasfalu

Ip/Ipp

beosztott falvai: Cosniciu de Jos/Alsókaznacs, Cosniciu de Sus/Felsőkaznacs, Zăuan/Szilágyzovány, *Zăuan-Băi/Zoványfürdő* (Zăuan/Szilágyzoványból)

Letca/Létka

beosztott falvai: Ciuca/Gyulaszeg, Cozla/Kecskés, Cuciulat/Kocsoládfalva, Lemniu/Lemény, Purcăreţ/Pórkerec, Şoimuşeni/Kővársolymos, Topliţa/Szamoshévíz, Vălişoara/Dióspatak

Lozna/Nagylózna

beosztott falvai: Cormeniş/Ködmönös, Preluci/Kőlózna, *Valea Leşului/Lespatak?* (Lozna/Nagylóznából), *Valea Loznei/Lóznavölgy* (Preluci/Kislóznából)

Marca/Márkaszék

beosztott falvai: Leşmir/Lecsmér, *Marca-Huta/Márkaszékhuta* (Marca/Márkaszékából), Port/Porc, Şumal/Somály

Măerişte/Krasznahídvég

beosztott falvai: Criştelec/Kerestelek, Doh/Doh, Giurtelecu Şimleului/Somlyógyőrtelek, Mălădia/Maladé, Uileacu Şimleului/Somlyóújlak

Mocsolya

Meseşenii de Jos/Magyarkecel

beosztott falvai: Aghireş/Egrespatak, Fetindia/Gurzófalva, Meseşenii de Sus/Oláhkecel

Miřid/Nyírsid

beosztott falvai: Firminiş/Fürményes, Moigrad/Mojgrád, Popeni/Szilágyaptelek

Năpradea/Naprád

beosztott falvai: Cheud/Kőd, Someş-Guruslău/Nagygoroszló, Traniş/Kisgoroszló, Vadurele/Szamosdebrecen

Nuşfalău/Szilágynagyfalu

beosztott falvai: Bilghez/Bürgezd, Boghiş/Szilágybajos, Bozieş/Szilágyborzás

Pericei/Szilágyperecsén

beosztott falvai: Bădădin/Szilágybadacsony, *Periceiu Mic/Kisperecsén* (Pericei/Szilágyperecsénből), Sici/Somlyószécs

Plopiş/Gümölcsénes

beosztott falvai: Făgetu/Magyarpaták, Iaz/Krasznajáz

Poiana Blenchii/Blenkemező

beosztott falvai: Fălcuşa/Falkosány, Gostila/Csicsógombás, Măgura/Kishegy

Românaşi/Alsóegregy

beosztott falvai: Chichişa/Alsónyárló, Ciumărna/Csömörló, Păuşa/Egregypósa, Poarta Sălajului/Vaskapu, Romita/Romlott

Rus/Oroszmező

beosztott falvai: Buzaş/Búzamező, Fântânele Rus/Kabalapatak, Hăşmaş/Csicsóhagymás, Şimişna/Semesnye

Sălăţig/Szilágyszeg

beosztott falvai: Bulgari/Nyírfalva, Deja/Désháza, Mineu/Menyő, Noţiş/Nagyszeg

Sâg/Felsőszék

beosztott falvai: Fizeş/Krasznafüzes, Mal/Ballaháza, Sârbi/Krasznatótfalu, Tusa/Tuszatelke

Sânmihaiu Almaşului/Almászentmihály

beosztott falvai: Bercea/Barcsa, Sântă Măria/Almászentmária

Someş-Odorhei/Szamosudvarhely

beosztott falvai: Bărşa/Dabjonújfalu, Domnin/Dabjon, Ineu/Inó, Şoimuş/Szilágysolymos

Surduc/Szurdok

beosztott falvai: Brâglez/Tótszállás, Cristolţel/Kiskeresztes, Solona/Szalonnapatak, *Teştioara/Kiskeresztesbánya* (Cristolţel/Kiskeresztesből), Tihău/Tihó, Turbuţa/Turbóca

Şamşud/Szilágysámson

beosztott faluja: Valea Pomilor/Mocsolya

Șarmășag/Sarmaság

beosztott falvai: Moiad/Mojád, *Țărmure/Mojáderdő*

(Șarmășag/Sarmaságból); Ilișua/Selymesilosva, Lompirt/Szilágylompért

Valcău de Jos/Alsóvalkó

beosztott falvai: Lazuri/Újvágás, Preoteasa/Füzespapterek,

Ratovei/Rátovölgyitanya (Boghiș/Szilágybagosból),

Subcetate/Valkóváralja, Valcău de Sus/Felsővalkó

Vârșolț/Varsolc

beosztott falvai: Recea/Krasznarécse, *Recea Mică/Kisrécse*

(Recea/Krasznarécseből)

Zalha/Zálha

beosztott falvai: *Ciureni/Csurénypuszta, Valea Ciurenilor/Csurényvölgy*

(Zalha/Zálhából); Ceaca/Almáscsáka, Valea Hranei/Tormapataka, Valea

Lungă/Gorbómező, *Vârteșca/Virtyeskatelep* (Valea Lungă/Gorbómezőből)

Zimbor/Magyarzsombor

beosztott falvai: Chendremal/Kendermál, Dolu/Almásdál, Sutoru/Zutor,

Sâncraiu Almașului/Topaszentkirály

TIMIȘ/TEMES

Municípiumok

Timoșoara/Temesvár + *Fratelia/Újtesöld* (Chișoda/Tesöldből) + Sâmbăta/Szabadfalu = **Timoșoara/Temesvár** (1945u)

Lugoj/Lugos + Măguri/Szendelak + Tapia/Tápia = **Lugoj/Lugos** (1968)

Tapia/Tápia + Hărmădia/Harmad = **Tapia/Tápia** (1945k)

Városok

Buziaș/Buziásfürdő + Silagiu/Nagyszilas + Bacova/Bakóvár = **Buziaș/Buziásfürdő** (1968)

Deta/Detta + Opațița/Magyarapáca = **Deta/Detta** (1968)

Jimbolia/Zsombolya (1950k)

Sânnicolau Mare/Nagyszentmiklós + Sânnicolau German/Németszentmiklós = **Sânnicolau Mare/Nagyszentmiklós** (1950k)

Községek

Balint/Bálint

beosztott falvai: Bodo/Nagybodófalva, Fădimac/Fagyimag, Târgoviște/Vásáros

Banloc/Bánlak

beosztott falvai: Dolat/Dóc, Livezile/Tolvád, Ofsenița/Karátsonyifalva, Partos/Pártos, Soca/Karátsonyiliget

Bara/Barafalva

beosztott falvai: Dobrești/Dobrosd, Lăpușnic/Bégalaposnok, Rădmănești/Radmanóc, Spata/Bégapata

Beba Veche/Óbéb

beosztott falvai: Cherestur/Pusztakeresztúr, Pordeanu/Pordány

Becicherecu Mic/Kisbecskerek

beosztott faluja: Dudeștii Noi/Újbesenyő

Belint/Belence

beosztott falvai: Babșa/Babsa, Chizătău/Kiszető, Gruni/Grúny

Bethausen/Bethlenháza

beosztott falvai: Cladova/Bégakalodva, Cliciova/Klicsó, Cutina/Gutonya, Leucușești/Lökösfalva, Nevrincea/Nőrince

Biled/Billéd

beosztott falvai: Șandra/Sándorháza, Uihei/Újhely

Bârna/Barnafalva

beosztott falvai: Botești/Borzasfalva, Botinești/Bottyánfalva,
Drinova/Derenyő, Jurești/Győrösd, Pogănești/Pogányfalva, Sărăzani/Szárazány

Bogda/Rigósfürdő

beosztott falvai: Altringen/Kisrékas, Buzad/Búzád,
Charlottenburg/Saroltavár, Comeat/Temeskomját, Sintar/Bükkhegy

Boldur/Boldor

beosztott falvai: Jabăr/Zsábár, Ohaba-Forgaci/Temesforgács, Sinersig/Szinérszeg

Brestovăț/Aga

beosztott falvai: Coșarii/Kisgye, Hodoș/Temeshódos, Lucareț/Lukácskő,
Teș/Tésfalu

Cărpiniș/Gyertyámos

beosztott falvai: Iecea Mare/Nagyjécsa, Iecea Mică/Kisjécsa

Cenad/Nagycsanád

Cenadu Mare/Nagycsanád + Cenadu Vechi/Ócsanád = **Cenad/Nagycsanád**
(1945u)

Cenei/Csene

beosztott falvai: Bodba/Papd, Checea/Kőcse

Checea Română/Nagykőcse + Checea Croată/Kőcse = **Checea/Kőcse** (1925k)

Chevereșu Mare/Nagykövéres

beosztott falvai: Dragșina/Temesfalva, Vucova/Temesvukovár

Ciacova/Csák

beosztott falvai: Cebza/Csebze, Gad/Gád, Ghilad/Gilád,
Macedonia/Macedónia, Obad/Obád, Petroman/Petromány

Gad/Gád + Fodorhaz/Fodorház = **Gad/Gád**(1925k)

Comloșu Mare/Nagykomlós

beosztott falvai: Comloșu Mic/Kiskomlós, Lunga/Kunszőlős

Coșteiu/Nagykastély

beosztott falvai: Hezeriș/Lugosegres, Păru/Bégakörtés, Țipari/
Szapáryfalva, Valea Lungă Română/Bégahosszúpatak

Coșteiu Mare/Nagykastély + Coșteiu Mic/Kiskastély + Silha/Szilha =
Coșteiu/Nagykastély (1945u)

Criciova/Kricsó

beosztott falvai: Cireșu/Cserestemes, Cireșu Mic (Cireșu/Cserestemesből),
Jdioara/Zsidóvár

Curtea/Kurtya

beosztott falvai: Coșava/Kossó, Homojdia/Homapatak

Darova/Darúvár

beosztott falvai: Hodoș/Krassóhódos, Sacoșu Mare/Magyarszákos

Darova/Daruvár + Ștefănești/Istvánfalva = **Darova/Daruvár** (1925k)

Denta/Denta

beosztott falvai: Breștea/Berestyé, Rovinița Mare/Omor,
Rovinița Mică/Gézafalva(!)

Dudeștii Vechi/Óbesenyő

beosztott falvai: Cheglevici/Keglevichháza, Colonia Bulgară/Bolgártelep,
Vălcani/Valkány

Dumbrava/Igazfalva

beosztott falvai: Bucovăț/Bukovec, Răchita/Rekettyő

Dumbrăvița/Újszentés

Făget/Facsád

beosztott falvai: Bătești/Vadpatak, Begheiu Mic/Bázosd, Bichigi/Kisbékés,
Brănești/Avasfalva, Bunea Mare/Bunya, Bunea Mică/Bunyaszekszárd,
Colonia Mică/Facsádkistelep (Făget/Facsádból), Jupinești/Zsupánfalva,
Povărgina/Porzson, Temerești/Temeres

Fârdea/Ferde

beosztott falvai: Drăgsinești/Drágfalva, Gladna Montană/Galadnabánya,
Gladna Română/Galadna, Hăuzești/Hegyeslak, Mătnicu
Mic/Kismutnok, Zolt/Zold

Foeni/Fény

beosztott faluja: Cruceni/Temeskeresztes

Gavojdia/Gavosdia

beosztott falvai: Jena/Zséna, Lugojeș/Lugoshely, Sălbăgel/Szilváshely

Gătaia/Gátalja

beosztott falvai: Berecuța/Berekutca, Birda/Birda, Butin/Temesbökény,
Mănăstire/Monostorszentgyörgy, Percosova/Berkeszfalu, Sculia/Szigetfalu,
Sângeorge/Tárnokszentgyörgy, Șemlacu Mare/Mezősomlyó,
Șemlacu Mic/Vársomlyó

Ghiroda/Győröd

beosztott faluja: *Giarmata-Vii/Kisgyarmat* (Giarmata/Temesgyarmatból)

Ghizela/Gizellafalva

beosztott falvai: Hisiaş/Hosszúár, Paniova/Panyó, Şanoviţa/Sziklás

Giarmata/Temesgyarmat

beosztott faluja: Cerneteaz/Csernegyház

Giera/Gyér

beosztott falvai: Grăniceri/Csávós, Toager/Tógyér

Giroc/Gyüreg

beosztott faluja: Chişoda/Tesöld

Giulvăz/Torontálygyülvész

beosztott falvai: *Crai Nou/Belsőmajor* (Rudna/Rudnából), Ivanda/Ivánd, Rudna/Rudna

Jamu Mare/Nagyzsám

beosztott falvai: Clopodia/Klopódia, Ferendia/Ferend, Gherman/Ermény, Laţunaş/Lacunás

Jebel/Széphely

beosztott faluja: Pădureni/Temesliget

Lenauheim/Csatád

beosztott falvai: Bulgăruş/Bogáros, Grabaţ/Garabos

Liebling/Liebling

beosztott falvai: Cerna/Temescerna, *Iosif/Józsefszállás* (Jebel/Széphelyből)

Lovrin/Lovrin

beosztott falvai: Gottlob/Kisósz, Tomnatic/Nagyósz, Vizejdia/Vizesd

Margina/Marzsina

beosztott falvai: Breazova/Béganyíresd, Bulza/Bulza, Coşeviţa/Kiskossó, Coşteiu de Sus/Felsőkastély, Groşi/Marosgórós, Nemeşeşti/Nemcse, Sinteşti/Bégaszentes, Zorani/Zorány

Maşloc/Máslak

beosztott falvai: Alioş/Temesillésd, Fibiş/Temesfüves, Remetea Mică/Temesremete

Mănăstur/Bégamonostor

beosztott falvai: Pădureni/Maroserdőd, Remetea Lungă/Hosszúremete, Topla/Topla

Moraviţa/Temesmóra

beosztott falvai: Dejan/Dezsánfalva, Gaiu Mic/Kisgáj, Stamura Germană/Alsóztamura

Moşniţa/Mosnica - székhelye: *Moşniţa Nouă/Újmosnica* (Moşniţa/Mosnicából)
beosztott falvai: *Albina/Bródpuszta* (Bucovăt/Bükkfalvából), *Moşniţa Veche/Ómosnica* (Moşniţa/Mosnicából), *Rudicica/Ruzicskatelep* (Urzeni/Magyarmedvesből), Urzeni/Magyarmedves

Nădrag/Nadrág
beosztott faluja: Crivina/Alsógörbed

Niţchidorf/Niczkyfalva
beosztott falvai: Blajova/Balázsd, Duboz/Temesdoboz

Ohaba Lungă/Hosszúszabadi
beosztott falvai: Dubeşti/Dobosd, Ierşnic/Jerce, Ohaba Română/Rácszabadi

Orţişoara/Orczyfalva
beosztott falvai: Călacea/Temeskalácsa, Corneşti/Mezőzsadány,
Seceani/Temesszécsény

Peciu Nou/Újpécs
beosztott falvai: Diniaş/Torontáldinnyés, Sânmartin
Sârbesc/Szerbszentmárton

Periam/Perjámos
beosztott faluja: Pesac/Pészak

Pietroasa/Kőfalva
beosztott falvai: Crivina de Sus/Felsőgörbed, Fărăşeşti/Forrásfalva,
Poieni/Ruszkató

Pişchia/Hidasliget
beosztott falvai: Bencecu de Jos/Alsóbencsek, Bencecu
de Sus/Felsőbencsek, Murani/Temesmurány, *Sălciua Nouă/Gyulamajor*
(Herneacova/Aranyágból)

Racoviţa/Rakovica
beosztott falvai: Căpăt/Keped, Drăgoieşti/Drágonfalva, Ficătar/Feketeér,
Hitiaş/Hattyas, Sârbova/Szirbó

Recaş/Temesrékas
beosztott falvai: Bazos/Bázos, Herneacova/Aranyág, Izvin/Öszény,
Petrovaselo/Temespéteri, Stanciova/Sztancsafalva

Remetea Mare/Temesremete
beosztott falvai: *Bazosu Nou/Újbázos* (Bazos/Bázosból), Bucovăt/Bükkfalva,
Ianova/Temesjenő

Sacoșu Turcesc/Törökszákos

beosztott falvai: Berini/Temesberény, Icloda/Iklód, Otvești/Ötvösd,
Stamora Română/Felsősztamora, Uliuc/Temesújlak, Unip/Temesújnép

Satchinez/Temeskenéz

beosztott falvai: Bărăteaz/Baracháza, Hodoni/Hodony

Săcălaz/Szakálháza

beosztott falvai: Beregsău Mare/Berekszó, Beregsău Mic/Berekszónémeti

Secaș/Temesszékás

beosztott falvai: Checheș/Lippakékes, Crivobara/Krimárvára, Vizma/Vizma

Sânandrei/Szentandrás

beosztott falvai: Carani/Merczyfalva, Covaci/Temeskovácsi

Sânmihaiu Român/Beregszentmihály

beosztott falvai: Sânmihaiu German/Németszentmihály, Utriv/Ötvény

Sânpetru Mare/Nagyszentpéter

beosztott falvai: Igrăș/Egres, Saravale/Sárafalva

Sânpetru Mare/Nagyszentpéter + Sânpetru Nou/Újszentpéter = **Sânpetru Mare/Nagyszentpéter (1945u)**

Șag/Temesség

beosztott faluja: Parța/Parác

Știuca/Csukás

beosztott falvai: Dragomirești/Dragomér, Oloșag/Ollóság,
Zgribești/Krassógombás

Teremia Mare/Máriafölde

beosztott falvai: Nerău/Nyerő, Teremia Mică/Teremi

Tomești/Tamásd

beosztott falvai: Băloșești/Bégabalázsd, *Colonia Fabricii/Tamásdi
üveggyártelep* (Tomești/Tamásdból), *Luncanii de Jos/Alsólankás*
(Luncani/Bégalankásból), *Luncanii de Sus/Felsőlankás*
(Luncani/Bégalankásból), Românești/Rumunyeszt

Românești/Rumunyeszt + Goizești/Gojcsfalva = **Românești/Rumunyeszt (1925k)**

Topolovățu Mare/Nagytopoly

beosztott falvai: Cralovăț/Temeskirályfalva (!), Ictar-Budinți/Iktárbudinc,
Iosifalău/Újjózseffalva, Suștra/Sustra, Topolovățu Mic/Kistopoly

Ictar/Iktár + Budinți/Budic = *Ictar-Budinți/Iktárbudinc* (1925k)

Tormac/Végyvár

beosztott falvai: Cadar/Kádár, Şipet/Sebed

Traian Vuia/Bozsor - székhelye: Sudriaş/Bégaszederjes

beosztott falvai: Jupani/Zsuppány, Săceni/Kisszécsény,

Surducu Mic/Kisszurdok, Susani/Bégaszuszány, Traian Vuia/Bozsor

Uivar/Újvár

beosztott falvai: Iohanisfeld/Jánosföldre, Otelec/Ótelek, Pustiniş/Öregfalu,

Răuţi/Aurélháza, Sânmartinu Maghiar/Magyarszentmárton

Variaş/Varjas

beosztott falvai: Gelu/Kétfél, Sânpetru Mic/Kisszentpéter

Gelu/Kétfél + Colonia Mică/Kistelep = **Gelu/Kétfél** (1945u)

Victor Vlad Delamarina (Satu Mic)/Lugoskisfalu

beosztott falvai: Herendeşti/Herés, Honorici/Honoros, *Pădureni*

(Honorici/Honorosból), Petroasa Mare/Vecseháza,

Pini(Scăiuş/Bojtorjánosból), Visag/Krassóviszák

Voiteg/Vejte

beosztott faluja: Folea/Fólya

MEHEDINŢI/MÉHED

Város

Orşova/Orsova + Jupalnic/Nagyzsúpány (1930k) +

Coramnic/Koromnok + Tufări/Tuffás (1968) = **Orşova/Orsova**

Községek

Dubova/Dunatölgyes

beosztott falvai: *Baia Nouă/Tiszafaujbánya* (Eibenthal/Tiszafából),

Eibenthal/Tiszafa, Plavişeviţa/Naszádos, Tisoviţa/Tiszóca

Ieşelniţa/Dunaorbágy

beosztott faluja: Ogradena/Asszonyrét

Ogradena Nouă/Újasszonyrét + Ogradena Veche/Óasszonyrét =

Ogradena/Asszonyrét (1968k)

Sviniţa/Szinice

Felhasznált irodalom

Áron Péter (Binder Pál) (1981): **Erdély régi tájnevei**. Debrecen.

Állami Térképészeti Intézet (1934): **Kisatlasz**. Budapest.

Badea, Lucian-Gâștescu, Petre-Velcea, Valeria (szerk.) (1983): **Geografia României I. Geografia fizică**. București.

Bulla Béla - Mendöl Tibor (1947): **A Kárpát-medence földrajza**. Budapest.

Cholnoky Jenő (1939): **Magyarország földrajza** (Kogutowicz Károly térképeivel). Budapest.

Cucu, Vasile (1978): **Atlasul județelor din Republica Socialistă România**, București.

Cucu, Vasile - Jordan, Ion (szerk.) (1984): **Geografia României II. Geografia umană și economică**. București.

Dicționar de localități din Transilvania - **Erdélyi helységnévszótár**. Kriterion Kézikönyvek, Bukarest, 1992.

Erdélyi műemlékek - füzetek ; Utilitas Könyvkiadó, Kolozsvár.

Erdély (Transilvania, Ardeal, Siebenbürgen). Többnyelvű turistatérkép. Budapest, 1991.

Erős Zoltán (1995): **Magyar irodalmi helynevek A-tól Z-ig**. Kis-Lant Kiadó, Budapest.

Fábián Pál - Földi Ervin - ifj. Hónyi Ede (1965): **A földrajzi nevek és megjelölések írásának szabályai**. Budapest.

Giurcăneanu, Claudiu-Ghica, Gheorghe (1979): **România Szocialista Köztársaság földrajza**. Tankönyv a VIII. osztály számára. București.

Gönczy Pál (1890 körül): **megyei térképsorozat**. Budapest.

Gyalay Mihály (1989): **Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon**. Budapest.

Hajdú-Moharos József (1988): **Történeti-gazdasági területegységek Európa országaiban**. Budapest.

Hajdú-Moharos József - Sasi Attila - Erős László (1993): *Románia tájföldrajzi beosztása*. Balaton Akadémia, Vörösberény.

Hérner János (szerk.) (1987): *Erdély és a Részek térképe és helységnévtára* (A Lipszky-térkép, 1806 alapján). Szeged.

Hunfalvy János (1863): *A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása*. Pest.

Județele patriei. București, 1970 óta.

Kádár László (1941): *A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei*. Budapest.

Képes politikai és gazdasági világtlasz. Budapest, 1977.

Kisgyörgy Zoltán, Kristó András: *Románia ásványvizei*. București, 1978.

Kiss Gábor: *Erdélyi várak, várkastélyok*. Panoráma - Budapest, 1987.

Kiss Lajos (1988): *Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II*. Budapest.

Kósa László - Filep Antal (1976): *A magyar nép táji-történeti tagozódása*. Budapest.

Kós Károly ifj. - Faragó József (1976, 1978, 1980): *Népismereti dolgozatok*. Bukarest.

Kristó András emlékére. Balaton Akadémia, Vörösberény, 1995.

Lelkes György (1992): *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Budapest.

Lóczy Lajos (1918): *Magyarország földrajza*. Budapest.

Magyar néprajzi lexikon. Budapest, 1976-1982.

A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára. Budapest. 1913.

Mátyás Vilmos (1977): *Utazások Erdélyben*. Budapest.

Mátyás Vilmos (1988): *A Bihar-hegység turistakalauza*. Budapest.

Mihăilescu, Vintilă (1966): *Dealurile și câmpiile României*. București.

Monografia geografică a R.P.R. térképmellékletei, București, 1960.

Munții noștri. București, 1970 óta.

A Pallas Nagy Lexikona. Budapest, 1892-1900.

Posea, Grigore és társai (1982): *Enciclopedia geografică a României*. București.

Posea, Grigore - Badea, Lucian (1984): *România - unitățile de relief. Geomorfologicele térkép*. București.

Prinz Gyula - Teleki Pál - Cholnoky Jenő - Bartucz Lajos (1935 körül): *Magyar föld, magyar faj*. Budapest.

România autóatlasza. București, 1980.

România (Panorama-nagy útikönyv). Budapest, 1977.

Roșu, Alexandru (1980): *Geografia fizică a României*. București.

Székely András (1968): *Európa természetföldrajza (Európa I.)*. Budapest.

Tótkés László (1993): *Egy kifejezés és ami mögötte van*. Balaton Akadémia, Vörösberény.

Tövissi József (1993): *Erdély természeti földrajza*. Nyíregyháza.

Tulogy János - Balás Árpád - Madarász Antal (1976): *Földrajzi kislexikon*. Bukarest.

Új idők lexikona. Budapest, 1936-1942.

Új magyar lexikon. Budapest, 1959-1962.

Vofkori László (1994): *Erdély társadalom- és népességföldrajza*. Nyíregyháza.

Vofkori László (1995): *Erdély közigazgatási és etnikai földrajza*. (Kézirat). Székelyudvarhely.

Készült
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Szenczi Kertész Ábrahám nyomdájában

Felelős vezető: Fórizs Attila igazgató

